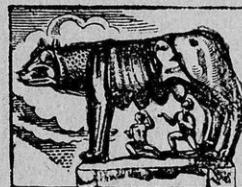
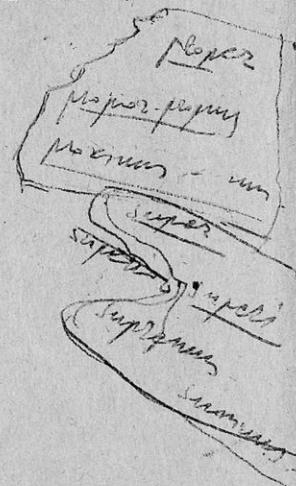

ΕΠΙΡΡΟΧΗ ΔΟΪΟΙ

~~ΔΙΠΛΩΣΙΑ ΛΑΚΑΙΑΝΑ ΚΑΙ ΟΥΠΕΙΑ ΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ~~

ΘΒΑΙΟΙ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ

~~ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ~~

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1959

ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΛΟΓΟΤΥΠΟ
ΔΟΡΙΣ ΚΑΛΛΙΓΡΑΦΙΑΣ ΠΡΟΤΥΠΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΝΕΣΤΙΚΗ ΑΙΓΑΙΟΝ
ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΒΕΡΜΟΥΔΩΝ

18343

ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ Ν. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ

Magnis illaribus

ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΛΟΓΟΙ

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΚΑΤΑ ΚΑΤΙΛΙΝΑ ΚΑΙ Ο·ΥΠΕΡ ΑΡΧΙΟΥ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1959

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Βίος τοῦ Κικέρωνος.

Ο Μάρκος Τύλλιος Κικέρων (M. Tullius Cicero) ἐγεννήθη τὴν 3ην Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 106 π.Χ. πλησίον τῆς μικρᾶς πόλεως τοῦ Λατίου Arpīnum. Κατήγετο ἐκ γονέων εὐπόρων, ἀνηκόντων εἰς τὴν τάξιν τῶν ἵππεων (ordo equester), οἱ ὅποιοι κατέβαλον πᾶσαν φροντίδα, ἵνα τύχῃ ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως ἀρίστης. Προγόνους ἐπιφανεῖς (nobiles) δὲν εἶχεν, ὡστε δὲν ηὔτυχησε νὰ κληρονομήσῃ παρ' αὐτῶν εὐγένειαν. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχε προικισθῆ ὑπὸ τῆς φύσεως διὰ σπανίας εὐφυΐας, ἔνεκα τῆς ὅποιας ἐθαυμάζετο καὶ ἐξετιμᾶτο ὑπὸ τῶν συμμαθητῶν του, κατώρθωσε διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ φιλοτιμίας, ἥτις ἐχαρακτήριζεν αὐτόν, νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰ ἀνώτατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα καὶ νὰ γίνη novus homo, ὡς ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Ἀριστοτελῶν πᾶς ὅστις ἀνεδεικνύετο διὰ τῆς ἴδιας αὐτοῦ ἀρετῆς.

Νεώτατος ὁ Κικέρων μετέβη εἰς Ἀριστοτελέα, ὅπου ἐδιδάχθη ὑπὸ διακεκριμένων διδασκάλων ὅγητορικήν, φιλοσοφίαν καὶ ποίησιν. Ἄλλα τὸν πνευματικὸν δρίζοντα τῆς Ἀριστοτελέας στενὸν ἡ φιλομάθειά του καὶ παρεκίνησεν αὐτὸν νὰ ἀναζητήσῃ εὑρυτέρους πνευματικοὺς δρίζοντας. Πρὸς τοῦτο ἀπεδήμησε τὸ 79 π.Χ. εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του διὰ τῶν ἀρίστων διδαγμάτων τοῦ ἀναζῶντος Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς τὰς ἀκμαζούσας τότε ὅγητορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Ῥόδου.

Μετὰ διετεῖς σπουδὰς ἐν Ἑλλάδι ἐπανῆλθεν εἰς Ἀριστοτελέα τὸ 77 π.Χ., ὅπου ἐνυμφεύθη τὴν Τερεντίαν, ἐξ οὗ ἀπέκτησε δύο τέκνα, τὸν Μάρκον καὶ τὴν Τυλλίαν.

Τὸ ὅγητορικὸν στάδιον καὶ ἡ ἐν γένει δρᾶσις τοῦ Κικέρωνος ἀρχεται κυρίως ἐπὶ τοῦ Σύλλα, τοῦ ὅποιού τὴν ἐπικίνδυνον παντοδύναμιν μόνον αὐτὸς ἐκ τῶν ὅγητόρων δὲν ἐφοβήθη.

Ταχύτατα ἀπέκτησε φήμην ὑπερόχου δικανικοῦ ὅγητορος, διότι διὰ τῆς ἀπαραμίλου ὅγητορικῆς ικανότητός του ἐπετύγχανε τὴν ἀθφωσιν

τῶν περισσοτέρων κατηγορουμένων πελατῶν του. Διὰ τοῦτο οἱ συμπολῖται του τὸν ἡγάπησαν καὶ τὸν ἔξεπιμησαν καὶ ἐκθύμως ὑπεστήριζον αὐτὸν διὰ τῆς ψήφου των κατὰ τοὺς ἐκλογικοὺς ἀγῶνας τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου.

Εἰς τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα ἀνῆλθε βαθυμηδόν, ἐκλεγόμενος μὲν μεγάλην πάντοτε πλειονψήφιαν. Τὸ 75 π. Χ. ἔξελέγη ταμίας (*quaestor*), τὸ 69 π. Χ. ἀνώτερος ἀγορανόμος (*aedilis curulis*), τὸ 66 π. Χ. στρατηγὸς (*praetor*) καὶ τὸ 63 π. Χ. ὑπατος (*consul*). Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἀπέκτησε πολλοὺς ἐχθρούς διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς συνωμοσίας του Κατιλίνα. Μετὰ πολλὰς δὲ περιπετείας καὶ ἐν τῷ πολιτικῷ καὶ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ του βίῳ εὗρε τέλος οἰκτρόν, φονευθεὶς τὸ 43 π. Χ. εἰς ἥλικιαν 64 ἑτῶν ὑπὸ ἀνθρώπων τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, δοστις ἢτο ἀσπονδος ἐχθρός του, διότι ὁ Κικέρων εἶχε γράψει ἐναντίον αὐτοῦ 14 λόγους, τοὺς καλουμένους Φιλιππικούς.

2. Ἐργα τοῦ Κικέρωνος.

Ἐργα τοῦ Κικέρωνος εἶναι : α) ῥητορικοὶ λόγοι (*orationes*), β) αἱ συγγραφαὶ περὶ ῥητορικῆς (*opéra rhetorica*) γ) αἱ φιλοσοφικαὶ συγγραφαὶ (*scripta ἢ opéra philosophica*) καὶ δ) αἱ ἐπιστολαὶ (*epistulae*). Τὰ συγγράμματα ταῦτα ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου καὶ μορφῆς εἶναι τὰ ὀνομαστότερα δημιουργήματα τοῦ ῥωμαϊκοῦ πνεύματος ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ. Τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Κικέρωνος, ἵδια δὲ οἱ ῥητορικοὶ του λόγοι, ἐμελετᾶτο ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἥσκησε δὲ μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς παιδείας ἐν γένει τῶν νεωτέρων ἐθνῶν. Ότις ῥήτωρ ὁ Κικέρων ἐθεωρήθη ἐφάμιλλος τοῦ Δημοσθένους, πρὸς τὸν ὅποιον παραλληλίζει αὐτὸν ὁ Πλούταρχος.

3. Εἰσαγωγαὶ.

α) Εἰς τοὺς τέσσαρας κατὰ Κατιλίνα λόγους.

Οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ καὶ ἡ τρομοκρατία τοῦ Σύλλα, ἡ ἀνισότης μεταξὺ τῶν πολιτικῶν τάξεων καὶ ἡ ἔξι αὐτῆς δυσφορία, ἡ νέκρωσις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἀποτέλεσμα τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, αἱ συνεχεῖς πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις τῶν ῥωμαϊκῶν λεγεώνων ἀνὰ τὰς

ἀπωτάτας χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ἡ γενικῶς νοσηρὰ καὶ ἀξιοθήνητος κατάστασις τοῦ πολιτειακοῦ καθεστῶτος ἐν Πόμη καὶ ἡ διαφθορὰ καὶ ἔκλυσις τῶν ἡθῶν ἐδημιούργησαν γόνιμον ἄδαφος εἰς τὸν ἐξ ἐπισήμου πατρικίας οἰκογενείας διαβόητον ἄσωτον Λεύκιον Σέργιον Κατιλίναν, ἵνα μετ' ἄλλων ὅμοφρονούντων, οἱ ὅποιοι ὀνέμενον δφέλη ἐκ τῆς ἀνατροπῆς τῆς πολιτείας, συνομόση τὸν ὄλεθρον τῆς πολιτείας κατὰ τὰς γνωστὰς ἐκ τῆς ἴστορίας εἰδήσεις.

"Τπατοι κατὰ τὸ ἔτος ἑκατοντα, 63 π.Χ., ἦσαν ὁ Μ. Τύλλιος Κικέρων καὶ ὁ Γάιος Ἀντώνιος. Ἡ ἔγκαιρος δὲ καταγγελία τῶν σχεδίων τῶν συνωμοτῶν εἰς τὸν γενναῖον ὕπατον Κικέρωνα εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ταχεῖαν ἀποκάλυψιν τῆς συνωμοσίας καὶ τὴν ματαίωσιν τῶν καταγθονίων σκοπῶν τῆς. Διὰ τῶν δραστηρίων δηλ. μέτρων, τὰ ὅποια ἔλαβεν ὁ Κικέρων πρὸς ἀποτροπὴν τῶν σχεδίων τῶν συνωμοτῶν, κατώρθωσε καὶ αὐτοὺς νὰ ἔξοντάσῃ καὶ τὴν πατρίδα του νὰ σώσῃ ἀπὸ βεβαίου ὀλέθρου, ὁνομασθεὶς διὰ τοῦτο Pater Patriae.

Εἰς τὴν συνωμοσίαν ταύτην ἀναφέρονται τέσσαρες λόγοι τοῦ Κικέρωνος (M. T. Ciceronis Orationes in Catilinam).

Τὸν πρῶτον κατὰ Κατιλίνα λόγον ἔξεφώνησεν ὁ Κικέρων παρόντος καὶ τοῦ Κατιλίνα ἐν τῇ συγκλήτῳ, ἡ ὅποια εἶχε συνέλθει πρὸς τοῦτο τὴν 8ην Νοεμβρίου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Στησίου Διός. Διὰ τοῦ λόγου τούτου ἐσκόπει ὁ Κικέρων νὰ παρορμήσῃ τὴν διστάζουσαν σύγκλητον πρὸς λῆψιν δραστηριωτέρων μέτρων κατὰ τῶν συνωμοτῶν, οἵτινες βιλέποντες τὴν ἀδράνειαν τῆς πολιτείας ὀπεθρασύνοντο.

'Ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ, τὸν ὅποιον ἔξεφώνησε πρὸς τὸν Δῆμον τὴν ἐπομένην ἡμέραν, τοῦ Κατιλίνα εὑρισκομένου εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ συνωμότου Μαντίλιου, προσεπάθησεν ὁ Κικέρων νὰ διασαφήσῃ τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων, ἵνα ἀφ' ἐνὸς μὲν καθησυχάσῃ τὰ πνεύματα τῶν συμπολιτῶν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ πτοήσῃ τοὺς ἀπομείναντας ἐν Πόμη συνωμότας, ὥστε νὰ μὴ προβοῦν εἰς οὐδεμίαν ἐνέργειαν.

'Η ἀνακοίνωσις τῆς ἀνακαλύψεως τῆς συνωμοσίας καὶ τῆς συλλήψεως τῶν συνωμοτῶν ἔγινε τὴν 3ην Δεκεμβρίου ἐν τῇ συγκλήτῳ, τὴν ὅποιαν συνεκάλεσε πρὸς τοῦτο δι Κικέρων εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὄμονοίας. Κατὰ τὴν ἑσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀνήγρευεν ὁ Κικέρων εἰς τὸ ἀδημονοῦν πλῆθος τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνεδριάσεως τῆς συγκλήτου διὰ τοῦ τρίτου κατὰ Κατιλίνα λόγου του, τὸν ὅποιον θὰ ἐρμηνεύσωμεν.

Διὰ τοῦ τετάρτου λόγου, τὸν ὅποιον ἀπήγγειλεν ὁ Κικέρων εἰς τὴν

σύγκλητον τὴν δην Δεκεμβρίου, ὅτε ἐγένετο συζήτησις περὶ τῆς ἐπιβλητέας ποινῆς εἰς τοὺς συνωμότας, συμφωνεῖ ἀπολύτως πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Δεκίμου Ἰουνίου Σιλανοῦ. Οὗτος εἶχε προτείνει νὰ τιμωρθοῦν οἱ συνωμόται διὰ θανάτου, ὅπερ καὶ ἐγένετο, ἀποκρούων τὴν ἐπιεικεστέραν πρότασιν τοῦ Γ. Ἰουλίου Καίσαρος, δστις εἶχεν εἰσηγηθῆν νὰ παραδοθοῦν εἰς ἄγρυπνον ἐπιτήρησιν καὶ νὰ ἀπομονωθοῦν ἀνὰ τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας, δημευομένης ἡμα καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν.

β) Εἰς τὸν ὑπὲρ Ἀρχίου τοῦ ποιητοῦ λόγον.

Ο Ἀρχίας, "Ελλην τὴν καταγωγήν, ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 120 π.Χ. εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Συρίας Ἀντιόχειαν ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας. Ἡ μεγάλη αὐτὴ πρωτεύουσα τῆς Ἀνατολῆς ἐξηγολούθει νὰ διατηρῇ ἀκμαίαν τὴν παράδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἥπο περίφημον κέντρον τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν, βίου πολυτελοῦς καὶ ἀνέτου. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀρχίας εἶχεν ὅλα τὰ μέσα νὰ μορφωθῇ ἐπαρκῶς καὶ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ποιητικήν του ἰδιοφυΐαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπεσκίασεν ὅλους τοὺς συγγρόνους του ποιητὰς καὶ ἀπέσπασεν ἐνωρίτατα τὴν ἐκτίμησιν ὅλων τῶν συγγρόνων του.

Ἄλλ' ἡ Ἀντιόχεια δὲν ἥπο ὁ κατάλληλος τόπος, ὁ ὄποιος ἡδύνατο νὰ ἔξασφαλίσῃ εἰς τὸν ποιητὴν εἰρήνην καὶ διαρκῆ ἀσφάλειαν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀρχίας ἐγκατέλειψε τὴν Συρίαν καὶ περιηγήθη διαδοχικῶς τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Ἐλλάδα καὶ κατόπιν τὴν Μεγάλην Ἐλλάδα. Παντοῦ ἐθαυμάσθη τὸ ποιητικόν του τάλαντον. Ο Τάρας, τὸ Ρήγιον, ἡ Νεάπολις ἐπεδαψίλευσαν εἰς αὐτὸν ἀφθόνους τιμάς καὶ στεφάνους καὶ τὸν ἐνέγραψαν τιμῆς ἔνεκα εἰς τὸν κατάλογον τῶν πολιτῶν. Τέλος διηγήθηνθε εἰς τὴν τότε πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου, τὴν Ρώμην, ὅπου ἐφθασε τὸ ἔτος 102 π.Χ. ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Μαρίου καὶ Κάτλου.

Ο Ἀρχίας ἐφιλοξενήθη ἐν Ρώμῃ παρὰ τῇ μεγάλῃ οἰκογενείᾳ τῶν Λουκουλλῶν. Οι Λουκουλλοί, θαυμασταὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ γνῶσται τῆς Ἐλληνικῆς, περιέβαλον μὲ ἔξαιρετικὴν ἐκτίμησιν τὸν ποιητὴν, τὸν ἐκράτησαν εἰς τὸν οἰκόν των καὶ τοῦ παρέσχον τὴν ὑψηλήν των προστασίαν. Ο Ἀρχίας δὲν ἀπεμακρύνθη ἐκτοτε ἐκ τῆς Ρώμης, εἰ μὴ ὁσάκις ἡκολούθησε τοὺς προστάτας του, καὶ ἰδίως τὸν Μᾶρκον Λουκουλλον, μετὰ τοῦ ὄποιου ὁ ποιητὴς εἶχεν ἰδιαιτερον σύνδεσμον, εἰς τὰς ἐκστρατείας των καὶ ὅλα ταξίδια.

Καθώς μανθάνομεν ἐκ τοῦ λόγου τούτου ὑπὲρ τοῦ ποιητοῦ, δὲ Ἀρχίας ὑμνησε τὸν πόλεμον τοῦ Μαρίου κατὰ τῶν Κίμβρων καὶ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, τὸν δύποιον διεξήγαγεν εἰς τῶν προστατῶν του, δὲ Λεύκιος Λούκουλλος. Τέλος δὲ ἤρχισε νὰ γράφῃ ποίημα ἀναφερόμενον εἰς τὴν ὑπατείαν τοῦ Κικέρωνος. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἔτελείωσεν δὲ ποιητής. Ἐκ τῶν ποιημάτων τούτων τοῦ Ἀρχίου δὲν σφέζεται οὔτε εἰς στίχος. Τὸ δὲ ὄνομά του φέρονται μόνον 35 ἐπιγράμματα, ἀλλὰ καὶ ἡ γυναικότης των ἀμφισβητεῖται καὶ ἡ ποιητικὴ ἀξία των εἶναι μετριωτάτη.

Κατὰ τὸ ἔτος 66 π.Χ. ἐψηφίσθη ἐν Ἀριστοτελεῖ τοῦ Δημάρχου Γατίου Παπίου (*lex Papia de civitate Romana*), διὰ τοῦ δύποιου ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς ξένους (*peregrinos*) νὰ διαμένουν ἐν Ἀριστοτελεῖ. Ωφείλει λοιπὸν καὶ δὲν ἔγκαταλείψῃ τὴν Ἀριστοτελεῖ, διὰ τοῦ δύποιου δὲν ἔτοιμος πολίτης. Τὸ 62 π.Χ. κατηγορήθη ὑπὸ τινος Γραττίου (*Grattius*), διὰ τοῦ δέν εἶχεν ἀποκτήσει νομίμως τὰ πολιτικὰ δικαιώματα τοῦ δικαιούλου πολίτου.

Ἡ κατηγορία ἐστηρίζετο κυρίως ἐπὶ τοῦ γεγονότος, διὰ τοῦ δύποιου ἀπὸ τοῦ 89 π.Χ. μέχρι τοῦ 62 δὲν εἶχε παρουσιασθῆ ἐνώπιον τῶν τιμητῶν (*censores*), διὰ νὰ ἀπογραφῇ, οὕτε εἰς φυλὴν (*tribus*) εἶχε κατατελεῖθη, οὕτε εἰς λόχον (*centuriae*), οὕτε εἶχεν ἀσκήσει ποτὲ τὸ ὕψιστον δικαίωμα τοῦ δικαιούλου πολίτου, τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου.

Πράγματι δὲν εἶχε προσέλθει εἰς τοὺς τιμητὰς κατὰ τὰ ἔτη 86 καὶ 70, διότε εἶχε γίνει ἡ τίμησις (*census*) τῶν πολιτῶν, καὶ τοῦτο, διότι ἔτυχε νὰ μὴ εὑρίσκεται ἐν Ἀριστοτελεῖ, ὥστε ἀσκήσει ποτὲ τοῦ Λουκούλου.

Τὸν κατηγορούμενον ποιητὴν ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ ὁ Κικέρων ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς αὐτόν, ὃς δύμοιογεῖ δὲν δύοις, ἀλλὰ καὶ διότι ἤθελε νὰ περιποιηθῇ καὶ νὰ φανῇ εὐάρεστος πρὸς τοὺς ἐπιφανεῖς φίλους καὶ προστάτας τοῦ ποιητοῦ, τοὺς Λουκούλλους.

Δὲν εἶναι ἐπισήμως μεμαρτυρημένον, ἀν δὲν ἔτη τῆς ἡθωφάθη ἐπὶ τοῦ γεγονότος δύμως, διότε οὕτος παρέμεινεν ἐν Ἀριστοτελεῖ καὶ μετὰ τὴν δίκην, συνάγεται, διότε δὲν δύοις στιθεναρᾶς καὶ γλαφυρᾶς συνηγορίας του ἐπέτυχε τὴν ἀθήφωσήν του.

M E P O S A'

■ ■ M E M O ■

ORATIO IN CATTINAM TERTIA

Quam in contione quo die Allobroges indicarunt habuit.

Rem publicam, Quirites, vitamque omnium vestrum, bona,
 fortunas, coniuges liberosque vestros atque hoc domicilium clari-
 ssimi imperii, fortunatissimam pulcherrimamque urbem, ho-
 dierno die deorum immortalium summo erga vos amore, labo-
 ribus, consiliis, periculis meis e flamma atque ferro ac paene
 ex faucibus fati eruptam et vobis conservatam ac restitutam³
videtis. Et si non minus nobis iucundi atque illustres sunt ii
 dies, quibus conservamur, quam illi, quibus nascimur, quod sa-
 luti certa laetitia est, nascendi incerta condicio, et quod sine
 sensu nascimur, cum voluptate servamur, profecto, quoniam
 illum, qui hanc urbem condidit, ad deos immortales benevolen-
 tia famaque sustulimus, esse apud vos posterosque vestros in
 honore debedit is, qui eandem hanc urbem conditam amplifi-
cata que servavit. Nam toti urbi, templis, delubris, tectis ac
 mœnibus subiectos prope iam ignes circumdatosque restinx-
 imus, idemque gladios in rem publicam destrictos rettudimus
 mucronesque eorum a iugulis vestris deiecimus. Quae quoniam
 in senatu illustrata, patefacta, comporta sunt per me, vobis iam
 exponam breviter, Quirites, ut, et quanta et quam manifesta,
 et qua ratione investigata et comprehensa sint, vos, qui igno-
 ratis et expectatis, scire possitis. *(erempto)*

Principio, ut Catilina paucis ante diebus erupit ex urbe, cum
 sceleris sui socios, huiusc nefarii belli acerrimos duces, Romae
 reliquisset, semper vigilavi et providi, Quirites, quem ad modum

- 2 in tantis et tam absconditis insidiis salvi esse possemus. Nam tum, cum ex urbe Catilinam eiciebam — non enim iam vereor huius verbi invidiam, cum illa magis sit timenda, quod vivus exierit — sed tum, cum illum exterminari volebam, aut reliquam coniuratorum manum simul exituram aut eos, qui restitissent,
- 4 infirmos sine illo ac debiles fore putabam. Atque ego, ut vidi, quos maximo furore et scelere esse inflammatos sciebam, eos nobiscum esse et Romae remansisse, in eo omnes dies noctesque consumpsi, ut, quid agerent, quid molirentur, sentirem ac videarem, ut, quoniam auribus vestris propter incredibilem magnitudinem sceleris minorem fidem faceret oratio mea, rem ita comprehendenderem, ut tum demum animis saluti vestrae provideretis, cum oculis maleficium ipsum videretis. Itaque, ut comperi legatos Allobrogum belli Transalpini et tumultus Gallici excitandi causa a P. Lentulo esse sollicitatos, eosque in Galliam ad suos cives eodemque itinere [cum litteris mandatisque] ad Catilinam esse missos, comitemque iis adiunctum esse T. Volturcum, atque huic esse ad Catilinam datas litteras, facultatem mihi oblatam putavi, ut, quod erat difficilimum, quodque ego semper optabam ab his immortalibus, [ut] tota res non solum a me, sed etiam a senatu et a vobis manifesto deprehenderetur. Itaque hesterno
- 5 die L. Flaccum et C. Pomptinum praetores, fortissimos atque amantissimos rei publicae viros, ad me vocavi, rem exposui, quid fieri placaret, ostendij Illi autem, qui omnia de re publica praelara atque egregia sentirent, sine recusatione ac sine ulla mora negotium suscepserunt et, cum advesperasceret, occulte ad pontem Mulvium pervenerunt atque ibi in proximis villis ita bipartito fuerunt, ut Tiberis inter eos et pons interessent. Eodem autem et ipsi sine cuiusquam suspicione multos fortes viros eduxerant, et ego ex praefectura Reatina complures delectos adulescentes, quorum opera utor adsidue in rei publicae praesidio, cum gladiis miseram.
- 6 Interim tertia fere vigilia exacta, cum iam pontem Mulvium magno comitatu legati Allobrogum ingredi inciperent unaque Volturcius, fit in eos impetus; educuntur et ab illis gladii et a nostris. Res praetoribus erat nota solis, ignorabatur a ceteris.

Tum interventu Pomptini atque Flacci pugna, quae erat commissa, sedatur. Litterae, quaecumque erant in eo comitatu, integris signis praetoribus traduntur; ipsi comprehensi ad me, cum iam dilucesceret, deducuntur. Atque horum omnium scelerum improbissimum machinatorem Cimbrum Gabinum, statim ad me, nihildum suspicantem vocavi; deinde item accersitus est L. Statilius, et post eum C. Cethagus; tardissime autem Lentulus venit, credo quod in litteris dandis praeter consuetudinem proxima nocte vigilarat. Cum summis et clarissimis huius civitatis viris, qui auditam re, frequentes ad me mane convenerant, litteras a me prius aperiiri quam ad senatum deferri placeret, ne, si nihil esset inventum, temere a me tantus tumultus injectus civitati videretur, negavi me esse facturum, ut de periculo publico non ad consilium publicum rem integrum deferrem. Etenim, Quirites, si ea, quae erant ad me delata, reperta non essent, tamen ego non arbitrabar in tantis rei publicae periculis esse mihi nimiam diligentiam pertimescendam. Senatum frequentem celebriter, ut vidistis, coëgi. Atque interea statim admonitu Allobrogum C. Sulpicium praetorem, fortē virum, misi, qui ex aedibus Cethegi, si quid telorum esset, efferret; ex quibus ille maximum sicarum numerum et gladiorum extulit.

Introduxi Volturcum sine Gallis; fidem publicam iussu senatus dedi; hortatus sum, ut ea, quae sciret, sine timore indicaret. Tum ille dixit, cum vix se ex magno timore recreasset, ab P. Lentulo se habere ad Catilinam mandata et litteras, ut servorum præsidio uteretur, ut ad urbem quam primum cum exercitu accederet; sed autem eo consilio, ut, cum urbem ex omnibus partibus, quem ad modum discriptum distributumque erat, incendissent cædemque infinitam civium fecissent, præsto esset ille, qui et fugientes exciperet et se cum his urbanis ducibus coniungeret. Introducti autem Galli iusiurandum sibi et litteras ab Lentulo, Cethego, Statilio ad suam gentem data esse dixerunt, atque ita sibi ab his et a L. Cassio esse præscriptum, ut equitatum in Italiam quam primum mitterent; pedestres sibi copias non defuturas. Lentulum autem sibi confirmasse ex fatis Sibyllinis haruspicumque responsis se esse tertium illum Cornelium,

ad quem regnum huius urbis atque imperium pervenire esset
necesses; Cinnam ante se et Sullam fuisse. Eundemque dixisse
fatalem hunc annum esse ad interitum huius urbis atque impe-
rii, qui esset annus decimus post virginum absolutionem, post
 10 Capitoli autem incensionem vicesimus. Hanc autem Cethego
cum ceteris controversiam fuisse dixerunt, quod Lentulo et aliis
Saturnalibus cædem fieri atque urbem incendi placeret. Cethe-
 5 go nimium id longum videretur. Ac ne longum sit, Quirites,
tabellas proferri iussimus, quæ a quoque dicebantur datæ. Pri-
mum ostendimus Cethego; signum cognovit. Nos linum incidi-
mus, legimus. Erat scriptum ipsius manu Allobrogum senatu
et populo sese, quæ eorum legatis confirmasset, facturum esse;
orare, ut item illi facerent, quæ sibi eorum legati recepissent.
Tum Cethegus, qui paulo ante aliquid tamen de gladiis ac sicis,
quæ apud ipsum erant deprehensa, respondisset dixissetque se
semper honorum ferramentorum studiosum fuisse, recitatis litter-
ris debilitatus atque abiectus conscientia, repente conticuit. Intro-
ductus est Statilius; cognovit et signum et manum suam. Reci-
tatae sunt tabellæ in eandem fere sententiam; confessus est.
Tum ostendi tabellas Lentulo et quæsivi cognosceretne signum.
Adnuit. «Est vero», inquam, «notum quidem si-
gnum, imago avi tui, clarissimi viri, qui
amavit unice patriam et cives suos; quæ
quidem te a tanto scelere etiam muta revo-
 11 care debuit». Leguntur eadem ratione ad senatum Allo-
brogum populumque litteræ. Si quid de his rebus dicere vellet,
feci potestatem. Atque ille primo quidem negavit; post autem
aliquando, toto iam indicio exposito atque edito, surrexit; quæ-
sivit a Gallis, quid sibi esset cum eis, quam ob rem domum
suam venissent, itemque a Volturcio. Qui cum illi breviter con-
stanterque respondissent, per quem ad eum quotiensque venis-
sent, quæsissentque ab eo, nihilne secum esset de fatis Sibylli-
nis locutus, tum ille subito scelere demens, quanta conscientiæ
vis esset, ostendit. Nam, cum id posset inficiari, repente præter
opinionem omnium confessus est. Ita eum non modo ingenium
illus et dicendi exercitatio, qua semper valuit, sed etiam propter

vim sceleris manifesti atque deprehensi impudentia, qua superabat omnes, improbitasque defecit. Volturcius vero subito litteras proferri atque aperiri iubet, quas sibi a Lentulo ad Catilinam datas esse dicebat. Atque ibi vehementissime perturbatus Lentulus tamen et signum et manum suam cognovit. Erant autem sine nomine, sed ita : «Quis sim, scies ex eo, quem ad te misi. Cura, ut vir sis, et cogita, quem in locum sis progressus. Vide, ecquid tibi iam sit necesse, et cura, ut omnium tibi auxilia adiungas, etiam infimorum». Gabinius deinde introductus, cum primo impudenter respondere cœpisset, ad extremum nihil ex eis, quæ Galli insimulabant, negavit. Ac 13 mihi quidem, Quirites, cum illa certissima visa sunt argumenta atque indicia sceleris, tabellæ, signa, manus denique unius cuiusque confessio, tum multo certiora illa, color, oculi, voltus, taciturnitas. Sic enim obstupuerant, sic terram intuebantur, sic furtim nonnumquam inter sese aspiciebant, ut non iam ab aliis indicari, sed indicare se ipsi viderentur.

Indiciis expositis atque editis, Quirites, senatum consului, 6 de summa re publica quid fieri placeret; dictæ sunt a principiis acerrimæ ac fortissimæ sententiæ, quas senatus sine ulla varietate est secutus. Et quoniam nondum est perscriptum senatus consultum, ex memoria vobis, Quirites, quid senatus censuerit, exponam. Primum mihi gratiæ verbis amplissimis aguntur, quod virtute, consilio, providentia mea res publica maximis periculis sit liberata. Deinde L. Flaccus et C. Pomptinus prætores, quod eorum opera forti fideliisque usus essem, merito ac iure laudantur. Atque etiam viro forti, collegæ meo, laus impertitur, quod eos qui huius coniurationis participes fuissent, suis et a rei publicæ consiliis removisset. Atque ita censuerunt, ut P. Lentulus, cum se prætura abdicasset, in custodiam traderetur; itemque uti C. Cethegus, L. Statilius, P. Gabinius, qui omnes præsentes erant, in custodiam traderentur; atque idem hoc decretum est in L. Cassium, qui sibi procurationem incendendæ urbis depoposcerat, in M. Ceparium, cui ad sollicitandos pastores Apuliam attributam esse erat indicatum, in P. Furium, qui est

ex iis colonis, quos Fæsulas L. Sulla deduxit, in Q. Annium Chilonem, qui una cum hoc Furio semper erat in hac Allobrogum sollicitatione versatus, in P. Umbrenum, libertinum hominem, a quo primum Gallos ad Gabinium perductos esse constabat. Atque ea lenitate senatus est usus, Quirites, ut ex tanta coniuratione tantaque hac multitudine domesticorum hostium novem hominum perditissimorum poena re publica conservata reliquorum 15 mentes sanari posse arbitraretur. Atque etiam supplicatio dis immortalibus pro singulari eorum merito meo nomine decreta est, quod mihi primum post hanc urbem conditam togato contigit, et his decreta verbis est, « q u o d u r b e m i n c e n d i s, c a e d e c i v e s, I t a l i a m b e l l o l i b e r a s s e m ». Quæ supplicatio si cum ceteris supplicationibus conferatur, hoc interest, quod ceteræ bene gesta, hæc una conservata re publica constituta est. Atque illud, quod faciendum primum fuit, factum atque transactum est. Nam P. Lentulus, quamquam patefactis indiciis, confessionibus suis, iudicio senatus non modo prætoris ius, verum etiam civis amiserat, tamen magistratu se abdicavit, ut, quæ religio C. Mario, clarissimo viro, non fuerat, quo minus C. Glauциam, de quo nihil nominatim erat decretum, prætorem occidere, ea nos religione in privato P. Lentulo puniendo liberaremur.

7 Nunc quoniam, Quirites, conseleratissimi periculosissimi 16 que belli nefarios duces captos iam et comprehensos tenetis, existimare debetis omnes Catilinæ copias, omnes spes atque opes his depulsis urbis periculis concidisse. Quem quidem ego cum ex urbe pellebam, hoc providebam animo, Quirites, remoto Catilina non mihi esse P. Lentuli somnum nec L. Cassii adipes nec C. Cethegi furiosam temeritatem pertimescendam. Ille erat unus timendus ex istis omnibus, sed tam diu, dum urbis mœnibus continebatur. Omnia norat, omnium aditus tenebat ; appellare, temptare, sollicitare poterat, audebat. Erat ei consilium ad facinus aptum, consilio autem neque manus neque lingua deerat. Iam ad certas res conficiendas certos homines delectos ac descriptos habebat. Neque vero, cum aliquid mandarat, confectum putabat ; nihil erat, quod non ipse obiret, occurreret, 17 vigilaret, laboraret ; frigus, sitim, famem ferre poterat. Hunc

ego hominem, tam acrem, tam audacem, tam paratum, tam callidum, tam in scelere vigilantem, tam in perditis rebus diligentem, nisi ex domesticis insidiis in castrense latrocinium compulisset (dicam id, quod sentio, Quirites), non facile hanc tantam molem mali a cervicibus vestris depulisset. Non ille nobis Saturnalia constituisset, neque tanto ante exitii ac fati diem rei publicae denuntiavisset, neque commisisset ut signum, ut litterae suae testes manifesti sceleris deprehenderentur. Quae nunc illo absente sic gesta sunt, ut nullum in privata domo furtum umquam sit tam palam inventum, quam haec tanta in re publica coniuratio manifesto inventa atque deprehensa est. Quod si Catilina in urbe ad hanc diem remansisset, quamquam, quoad fuit, omnibus eius consiliis occurri atque obstiti, tamen, ut levissime dicam, dimicandum nobis cum illo fuisse, neque nos umquam, cum ille in urbe hostis esset, tantis periculis rem publicam tanta pace, tanto otio, tanto silentio liberassemus.

Quamquam haec omnia, Quirites, ita sunt a me administrata, ut deorum immortalium nutu atque consilio et gesta, et provisa esse videantur. Idque cum conjectura consequi possumus, quod vix videtur humani consilii tantarum rerum gubernatio esse potuisse, tum vero ita praesentes his temporibus opem et auxilium nobis tulerunt, ut eos paene oculis videre possemus. Nam ut illa omittam, visas nocturno tempore ab occidente facies ardoremque caeli, ut fulminum iactus, ut terrae motus relinquant, ut omittam cetera, quae tam multa nobis consulibus facta sunt, ut haec, quae nunc fiunt, canere di immortales viderentur, hoc certe, quod sum dicturus, neque praetermittendum neque relinquendum est.

Nam profecto memoria tenetis Cotta et Torquato consulibus complures in Capitolio res de caelo esse percussas, cum et simulacra deorum depulsa sunt et statuae veterum hominum deiectae et legum aera liquefacta et tactus etiam ille, qui hanc urbem condidit, Romulus, quem inauratum in Capitolio parvum atque lactantem uberibus lupinis inhiantem, fuisse meministis. Quo quidem tempore cum haruspices ex tota Etruria convenientissent, caedes atque incendia et legum interitum et bellum civile ac

domesticum et totius urbis atque imperii occasum adpropinquare dixerunt, nisi di immortales omni ratione placati suo numine 20 prope fata ipsa flexissent. Itaque illorum responsis tum et ludi per decem dies facti sunt, neque res ulla, quae ad placandos deos pertineret, praetermissa est. Idemque iusserunt simulacrum Jovis facere maius et in excelso collocare et contra, atque antea fuerat, ad orientem convertere; ac se sperare dixerunt, si illud signum, quod videtis, solis ortum et forum curiamque consiperet, fore ut ea consilia, quae clam essent inita contra salutem urbis atque imperii, illustrarentur, ut a senatu populoque Romano perspici possent. Atque id signum collocandum consules illi locaverunt; sed tanta fuit operis tarditas, ut neque superioribus consulibus 9 neque nobis ante hodiernum diem collocaretur. Hic quis potest 21 esse, Quirites, tam aversus a vero, tam praecipps, tam mente captus, qui neget haec omnia, quae videmus, praecipueque hanc urbem deorum immortalium nutu ac potestate administrari? 8 Etenim, cum esset ita responsum, caedes, incendia, interitum rei publicae comparari, et ea per cives, quae tum propter magnitudinem scelerum nonnullis incredibilia videbantur, ea non modo cogitata a nefariis civibus, verum etiam suscepta esse sensistis. Illud vero nonne ita praesens est ut nutu jovis Optimi Maximi factum esse videatur, ut, cum hodierno die mane per forum meo iussu et coniurati et eorum indices in aedem Concordiae ducentur, eo ipso tempore signum statueretur? Quo collocato atque ad vos senatumque converso omnia et senatus et vos, quae erant contra salutem omnium cogitata, illustrata et patefacta vidistis. 22 Quo etiam maiore sunt isti odio supplicioque digni, qui non solum vestris domiciliis atque tectis, sed etiam deorum templis atque delubris sunt funestos ac nefarios ignes inferre conati. Quibus ego si me restitisse dicam, nimium mihi sumam et non sim ferendus; ille, ille Jupiter restitit; ille Capitolium, ille haec templa, ille cunctam urbem; ille vos omnes salvos esse voluit. Dis ego immortalibus ducibus hanc mentem, Quirites, voluntatemque suscepit atque ad haec tanta indicia perveni. Iam vero (in illa Allobrogum sollicitatione), ab Lentulo ceterisque domesticis hostibus tam dementer tantae res creditae et ignotis

et barbaris commissaeque litterae numquam essent profecto, nisi ab dis immortalibus huic tantae audaciae consilium esset ereptum. Quid vero? ut homines Galli ex civitate male pacata, quae gens una restat, quae bellum populo Romano facere et posse et non nolle videatur, spem imperii ac rerum maximarum ultro sibi a patriciis hominibus oblatam neglegerent vestramque salutem suis opibus anteponerent, id non divinitus esse factum putatis, praesertim qui nos non pugnando, sed tacendo superare potuerint?

Quam ob rem, Quirites, quoniam ad omnia pulvinaria suppliatio decreta est, celebratote illos dies cum coniugibus ac liberis 23 vestris. Nam multi saepe honores dis immortalibus iusti habiti sunt ac debiti, sed profecto iustiores numquam. Erepti enim estis ex crudelissimo ac miserrimo interitu, et erepti sine caede, sine sanguine, sine exercitu, sine dimicatione; togati me uno to-gato duce et imperatore vicistis. Etenim recordamini, Quirites, 24 omnes civiles dissensiones, non solum eas, quas audistis, sed eas quas vosmet ipsi meministis atque vidistis L. Sulla, P. Sulpicium oppressit; C. Marium custodem huius urbis, multosque fortes viros partim eiecit ex civitate, partim interemit. Gn. Octavius consul armis expulit ex urbe collegam; omnis hic locus acervis corporum et civium sanguine redundavit. Superavit postea Cinna cum Mario; tum vero clarissimis viris interfectis lu-mina civitatis extincta sunt. Ultus est huius victoriae crudelita-tem postea Sulla; ne dici quidem opus est, quanta deminutione civium et quanta calamitate rei publicae. Dissensit M. Lepidus a clarissimo et fortissimo viro, Catulo; attulit non tam ipsius interitus rei publicae luctum quam ceterorum. Atque illae tamen 25 omnes dissensiones erant eius modi, quae non ad delendam, sed ad commutandam rem publicam, pertinerent. Non illi nullam esse rem publicam, sed in ea, quae esset, se esse principes, neque hanc urbem conflagrare, sed se in hac urbe florere voluerunt. Atque illae tamen omnes dissensiones, quarum nulla exitium rei publicae quaesivit, eius modi fuerunt, ut non reconciliatione con-cordiae sed internectione civium diiudicatae sint. In hoc autem uno post hominum memoriam maximo crudelissimo bello,

quale bellum nulla umquam barbaria cum sua gente gessit, quo in bello lex haec fuit a Lentulo, Catilina, Cethego, Cassio constituta, ut omnes, qui salva urbe salvi esse possent, in hostium numero ducerentur, ita me gessi, Quirites, ut salvi omnes conservaremini et, cum hostes vestri tantum civium superfuturum putassent, quantum infinitae caedi restitisset, tantum autem urbis, quantum flamma obire non potuisset, et urbem et cives integros incolumesque servavi.

11 Quibus pro tantis rebus, Quirites, nullum ego a vobis prae-
26 mium virtutis, nullum insigne honoris, nullum monumentum laudis postulo praeterquam huius diei memoriam sempiternam. In animis ego vestris omnes triumphos meos, omnia ornamenta honoris, monumenta gloriae, laudis insignia condi et collocari volo. Nihil me mutum potest delectare, nihil tacitum, nihil denique eius modi, quod etiam minus digni adsequi possint. Memoria vestra, Quirites, nostrae res alentur, sermonibus crescent, littarum monumentis inveterascent et corroborabuntur; eandemque diem intellego, quam spero aeternam fore, propagatam esse et ad salutem urbis et ad memoriam consulatus mei, unoque tempore in hac re publica duos cives exstitisse, quorum alter fines vestri imperii non terrae, sed caeli regionibus terminaret, alter

12 eiusdem imperii domicilium sedesque servaret. Sed quoniam ea-
27 rum rerum, quas ego gessi, non eadem est fortuna atque condicio quae illorum, qui externa bella gesserunt, quod mihi cum iis vivendum est, quos vici ac subegi, illi hostes aut imperfectos aut oppressos reliquerunt, vestrum est, Quirites, si ceteris facta sua recte prosunt, mihi mea ne quando obsint, providere. Mentes enim hominum audacissimorum sceleratae ac nefariae ne vobis nocere possent ego providi, ne mihi noceant, vestrum est providere. Quamquam, Quirites, mihi quidem ipsi nihil ab istis iam noceri potest. Magnum enim est in bonis praesidium, quod mihi in perpetuum comparatum est, magna in re publica dignitas, quae me semper tacita defendet, magna vis conscientiae, quam qui neglegunt, cum me violare volent se ipsi indicabunt. Est enim in nobis is animus, Quirites, ut non modo nullius audaciae cedamus, sed etiam omnes improbos ultro semper laccessamus.

Quod si omnis impetus domesticorum hostium, depulsus a vobis se in me unum converterit, vobis erit videndum, Quirites, qua condicione posthac eos esse velitis, qui se pro salute vestra obtulerint invidiae periculisque omnibus ; mihi quidem ipsi quid est quod iam ad vitae fructum possit adquiri, cum praesertim neque in honore vestro neque in gloria virtutis quidquam videam alius, quo mihi libeat ascendere? Illud perficiam profecto, Quirites, 29 ut ea, quae gessi in consulatu, privatus tuear atque ornem ut, si qua est invidia in conservanda re publica suscepta, laedat invidos, mihi valeat ad gloriam. Denique ita me in re publica tractabo, ut meminerim semper, quae gesserim, curemque ut ea virtute, non casu gesta esse videantur. Vos, Quirites, quoniam iam est nox, venerati Jovem illum, custodem huius urbis ac vestrum, in vestra tecta discedite et ea, quamquam iam est periculum depulsum, tamen aeque ac priore nocte custodiis vigiliisque defendite. Id ne vobis diutius faciendum sit, atque ut in perpetua pace esse possitis, providebo.

PRO ARCHIA POËTA ORATIO

- 1 1 - Si quid est in me ingenii, iudices, quod sentio quam sit exiguum, aut si qua exercitatio dicendi, in qua me non infitior mediocriter esse versatum, aut si huiusce rei ratio aliqua ab optimarum artium studiis ac disciplina profecta, a qua ego nullum confiteor aetatis meae tempus abhorruisse, earum rerum omnium vel in primis hic A. Licinius fructum a me repetere prope suo iure debet. Nam quoad longissime potest mens mea respicere spatium praeteriti temporis et pueritiae memoriam recordari ultimam, inde usque repetens, hunc video mihi principem et ad suscipiendam et ad ingrediendam rationem horum studiorum extitisse. Quod si haec vox huius hortatu praecepsisque conformata non nullis aliquando saluti fuit, a quo id accepimus, quo ceteris opitulari et alios servare possemus, huic profecto ipsis, quantum est sicutum in nobis et opem et salutem ferre debemus.
- 2 Ac ne quis a nobis hoc ita dici forte miretur, quod alia quaedam in hoc facultas sit ingenii neque haec dicendi ratio aut disciplina, ne nos quidem huic uni studio penitus umquam dediti fuimus. Etenim omnes artes, quae ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum et quasi cognatione quadam inter se continentur.
- 3 Sed ne cui vestrum mirum esse videatur, me in quaestione legitima et in iudicio publico, cum res agatur apud praetorem populi Romani, lectissimum virum, et apud severissimos iudices, tanto conventu hominum ac frequentia, hoc uti genere dicendi, quod non modo a consuetudine iudiciorum, verum etiam a forensi sermone abhorreat, quaequo a vobis, ut in hac causa mihi

detis hanc veniam, accommodatam huic reo, vobis, quem ad modum spero, non molestam, ut me pro summo poëta atque eruditissimo homine dicentem, hoc concursu hominum litteratissimorum, hac vestra humanitate, hoc denique prætore exercente iudicium, patiamini de studiis humanitatis ac litterarum paulo loqui liberius, et in eius modi persona, quæ propter otium ac studium minime in iudiciis periculisque tractata est, ut prope novo quodam et inusitato genere dicendi. Quod si mihi a 4 vobis tribui concedique sentiam, perficiam profecto, ut hunc A. Licinium non modo non segregandum, cum sit civis, a numero civium, verum etiam, si non esset, putetis adsciscendum fuisse.

Nam, ut primum ex pueris excessit Archias atque ab eis 3 artibus, quibus ætas puerilis ad humanitatem informari solet, se ad scribendi studium contulit, primum Antiochiæ, — nam ibi natus est loco nobili, — celebri quondam urbe et copiosa atque eruditissimis hominibus liberalissimisque studiis adfluenti, celebriter antecellere omnibus ingenii gloria contigit. Post in ceteris Asiæ partibus cunctaque Græcia sic eius adventus celebrabantur, ut famam ingenii expectatio hominis, expectationem ipsius adventus admiratioque superaret. Erat Italia tum plena Græ- 5 carum artium ac disciplinarum, studiaque hæc et in Latio vehementius tum colebantur quam nunc eisdem in oppidis, et hic Romæ propter tranquillitatem rei publicæ non neglecebantur. Itaque hunc et Tarentini et Regini et Neapolitani civitate certe risque præmiis donarunt, et omnes, qui aliquid de ingeniosis poterant iudicare, cognitione atque hospitio dignum existimarunt. Hac tanta celebritate famæ cum esset iam absentibus notus, Romam venit Mario consule et Catulo. Nactus est primum consules eos, quorum alter res ad scribendum maximas, alter cum res gestas, tum etiam studium atque aures adhibere posset. Statim Luculli, cum prætextatus etiam tum Archias esset, eum domum suam receperunt. Et erat hoc non solum ingenii ac litterarum, verum etiam naturæ atque virtutis, ut domus, quæ huius adulescentiae prima patuit, eadem esset familiarissima senectuti. Erat temporibus illis iucundus Q. Mettelo, illi Numi- 6

dico, et eius Pio filio, audiebatur a M. Aemilio, vivebat cum Q. Catulo et patre et filio, a M. Crasso colebatur; Lucullus vero et Drusum et Octavios et Catonem et totam Hortensiorum domum devinctam consuetudine cum teneret, adfiebatur summo honore, quod eum non solum colebant, qui aliquid percipere atque audire studebant, verum etiam si qui forte simulabant.

- 4 Interim satis longo intervallo, cum esset cum M. Lucullo in Siciliam profectus, et cum ex ea provincia cum eodem Lucullo decederet, venit Heracleam. Quæ cum esset civitas æquissimo iure ac fœdere, adscribi se in eam civitatem voluit, idque, cum ipse per se dignus putaretur, tum auctoritate et gratia Luculli 7 ab Heracliensibus impetravit. Data est civitas Silvani lege et Carbonis, si qui fœderatis civitatibus ascripti fuissent, si tum, cum lex ferebatur, in Italia domicilium habuissent et si sexaginta diebus apud prætorem essent professi. Cum hic domicilium Romae multos iam annos haberet, professus est apud prætorem Q. Metellum, familiarissimum suum.
- 8 Si nihil aliud nisi de civitate ac lege dicimus, nihil dico amplius; causa dicta est. Quid enim horum infirmari, Gratti, potest? Heracleaene esse tum adscriptum negabis? Adest vir summa auctoritate et religione et fide, M. Lucullus, qui se non opinari sed scire, non audisse, sed vidisse, non interfuisse, sed egisse dicit. Adsunt Heraclenses legati, nobilissimi homines, huius iudicii causa cum mandatis et cum publico testimonio venerunt, qui hunc adscriptum Heracliensem dicunt. Hic tu tabulas desideras Heracliensium publicas, quas Italico bello, incenso tabulario, interisse scimus omnes? Est ridiculum ad ea, quae habemus, nihil dicere, quaerere, quae habere non possumus, et de hominum memoria tacere, litterarum memoriam flagitare, et, cum habeas amplissimi viri religionem, integerrimi municipii ius jurandum fidemque, ea, quae depravari nullo modo possunt, repudiare, ta- 9 bulas, quas, idem dici solere corrumpi, desiderare. An domicilium Romae non habuit is, qui tot annis ante civitatem datam sedem omnium rerum ac fortunarum suarum Romae collocavit? An non est professus? Immo vero eis tabulis professus, quae solae ex illa professione collegioque praetorum obtinent publi-

carum tabularum auctoritatem. Nam, cum Appii tabulae negligenter adservatae dicerentur, Gabinii, quam diu incolumis fuit levitas, post damnationem calamitas omnem tabularum fidem resignasset, Metellus, homo sanctissimus modestissimusque omnium, tanta diligentia fuit, ut ad L. Lentulum praetorem et ad iudices venerit et unius nominis litura se commotum esse dixerit. His igitur in tabulis nullam lituram in nomine A. Licinii videtis.

Quae cum ita sint, quid est, quod de eius civitate dubitetis, 10 praesertim cum aliis quoque in civitatibus fuerit adscriptus? Etenim cum mediocribus multis et aut nulla aut humili aliqua arte praeditis gratuito civitatem in Graecia homines impertiebant, Reginos credo aut Locrenses aut Neapolitanos aut Tarentinos, quod scaenicis artificibus largiri solebant, id huic summa ingenii praedito gloria noluisse! Quid? cum ceteri non modo post civitatem datam, sed etiam post legem Papiam aliquo modo in eorum municipiorum tabulas inrepserunt, hic, qui ne utilitur quidem illis, in quibus est scriptus, quod semper se Heraclensem esse voluit reicietur? Census nostros requiris. Scilicet; 11 est enim obscurum proximis censoribus hunc cum clarissimo imperatore, L. Lucullo, apud exercitum fuisse, superioribus cum eodem quaestore fuisse in Asia, primis, Iulio et Crasso, nullam populi partem esse censam. Sed, quoniam census non ius civitatis confirmat ac tantum modo indicat, eum, qui sit census, ita se iam tum gessisse pro cive, eis temporibus is, quem tu criminalis ne ipsius quidem iudicio in civium Romanorum iure esse versatum, et testamentum saepe fecit nostris legibus, et adiit hereditates civium Romanorum et in beneficiis ad aerarium delatus est a L. Lucullo proconsule. Quaere argumenta, si quae potes; numquam enim hic neque suo neque amicorum iudicio revincetur.

Quaeres a nobis, Gratti, cur tanto opere hoc homine delectemur. Quia suppediat nobis, ubi et animus ex hoc forensi strepitu 12 reficiatur, et aures convicio defessae conquiescant. An tu existimas aut suppetere nobis posse, quod cotidie dicamus in tanta varietate rerum, nisi animos nostros doctrina excolamus, aut ferre

animos tantam posse contentionem, nisi eos doctrina eadem relaxemus? Ego vero fateor me his studiis esse deditum. Ceteros pudeat, si qui ita se litteris abdiderunt, ut nihil possint ex eis neque ad communem adferre fructum neque in adspectum lucemque proferre. Me autem quid pudeat, qui tot annos ita vivo, iudices, ut a nullius umquam me tempore aut commodo aut otium meum abstraxerit, aut voluptas avocarit, aut denique 13 somnus retardarit? Qua re quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure suscenseat, si, quantum ceteris ad suas res obeundas, quantum ad festos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates et ad ipsam requiem animi et corporis conceditur temporum, quantum alii tribuunt tempestivis conviviis, quantum denique alveolo, quantum pilae, tantum mihi egomet ad haec studia recolenda sumpsero?

Atque hoc eo mihi concedendum est magis, quod ex his studiis haec quoque crescit oratio et facultas, quae quantacumque in me est, numquam amicorum periculis defuit. Quae si cui levior videtur, illa quidem certe, quae summa sunt, ex quo fonte hauriam, sentio. Nam, nisi multorum praeceptis multisque litteris mihi ab adulescentia suasissem, nihil esse in vita magno opere expetendum nisi laudem atque honestatem, in ea autem persequenda omnis cruciatus corporis, omnia pericula mortis atque exsili parvi esse ducenda, numquam me pro salute vestra in tot ac tantas dimicationes atque in hos profligatorum hominum cotidianos impetus obiecssem. Sed pleni omnes sunt libri, plena sapientium voces, plena exemplorum vetustas; quae iacerent in tenebris omnia, nisi litterarum lumen accederet. Quam multas nobis imagines non solum ad intuendum, verum etiam ad imitandum fortissimorum virorum expressas scriptores et Graeci et Latini reliquerunt! Quas ego mihi semper in administranda re publica proponens, animum et mentem meam ipsa cogitatione hominum excellentium conformabam.

7 Quaeret quispiam: « quid? illi ipsi summi viri, quorum virtutes 15 litteris proditae sunt, istane doctrina, quam tu effers laudibus, erudit fuerunt? » Difficile est hoc de omnibus confirmare, sed tamen est certum, quid respondeam. Ego multos homines excellenti animo

ac virtute fuisse et sine doctrina et naturae ipsius habitu prope divino per se ipsos et moderatos et graves extitisse fateor ; etiam illud adiungo, saepius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrina quam sine natura valuisse doctrinam. Atque idem ego hoc contendo, cum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quaedam conformatioque doctrinae, tum illud nescio quid praeclarum ac singulare solere exsistere. Ex hoc esse hunc numero 16 quem patres nostri viderunt, divinum hominem, Africanum, ex hoc C. Laelium, L. Furium, moderatissimos homines et continentissimos ; ex hoc fortissimum virum et illis temporibus doctissimum, M. Catonem illum senem, qui profecto si nihil ad percipiendam colendumque virtutem litteris adiuvarentur, numquam se ad earum studium contulissent. Quod si non hic tantus fructus ostenderetur, et si ex his studiis delectatio sola peteretur, tamen, ut opinor, hanc animi remissionem humanissimam ac liberalissimam iudicaretis. Nam ceterae neque temporum sunt neque aetatum omnium neque locorum ; at haec studia adulescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solacium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rustificantur.

Quod si ipsi haec neque attingere neque sensu nostro gustare 8 possemus, tamen ea mirari deberemus, etiam cum in aliis videremus. 17 Quis nostrum tam animo agresti ac duro fuit, ut Roseii morte nuper non commoveretur? qui cum esset senex mortuus, tamen propter excellentem artem ac venustatem videbatur omnino mori non debuisse. Ergo ille corporis motu tantum amorem sibi conciliarat a nobis omnibus ; nos animorum incredibiles motus celeritatemque ingeniorum neglegemus? Quotiens ego hunc Archiam 18 vidi, iudices, — utar enim vœstra benignitate, quoniam me in hoc novo genere dicendi tam diligenter attenditis, — quotiens ego hunc vidi, cum litteram scripsisset nullam, magnum numerum optimorum versuum de eis ipsis rebus, quae tum agerentur, dicere ex tempore, quotiens revocatum eandem rem dicere commutatis verbis atque sententiis! Quae vero accurate cogitateque scripsisset, ea sic vidi probari, ut ad veterum scriptorum laudem

perveniret. Hunc ego non diligam, non admirer, non omni ratione defendendum putem?

Atque sic a summis hominibus eruditissimisque accepimus, ceterarum rerum studia ex doctrina et praecepsis et arte constare, poëtam natura ipsa valere et mentis viribus excitari et quasi divino quodam spiritu inflari. Qua re suo iure noster ille Ennius « sanctos » appellat poëtas, quod quasi deorum aliquo dono

19 atque munere commendati nobis esse videantur. Sit igitur, iudices, sanctum apud vos, humanissimos homines, hoc poëtae nomen, quod nulla umquam barbaria violavit. Saxa et solitudines voci respondent, bestiae saepe immanes cantu flectuntur atque consistunt; nos instituti rebus optimis non poëtarum voce moveamur? Homerum Colophonii civem esse dicunt suum, Chii suum vindicant, Salaminii repetunt, Smyrnaei vero suum esse confirmant, itaque etiam delubrum eius in oppido dedicaverunt, permulti alii praeterea pugnant inter se atque contendunt.

9 Ergo illi a ienum, quia poëta fuit, post mortem etiam exceptunt; nos hunc vivum, qui et voluntate et legibus noster est repudiabimus. Praesertim cum omne olim studium atque omne ingenium contulerit Archias ad populi Romani gloriam laudemque celebrandam? Nam et Cimbricas res adulescens attigit et ipsi illi C. Mario, qui durior ad haec studia videbatur, iucundus

20 fuit. Neque enim quisquam est tam aversus a Musis, qui non mandari versibus aeternum suorum laborum praeconium facile patiatur. Themistoclem illum, summum Athenis virum, dixisse aiunt, cum ex eo quaereretur, quod acroama aut cuius vocem libertissime audiret; « eius, a quo sua virtus optime prædicaretur ». Itaque ille Marius item eximie L. Plotium dilexit, cuius ingenio

21 putabat ea, quae gesserat, posse celebrari. Mithridaticum vero bellum magnum atque difficile et in multa varietate terra marique versatum totum ab hoc expressum est. Qui libri non modo L. Lucullum, fortissimum et clarissimum virum, verum etiam populi Romani nomen illustrant. Populus enim Romanus aperuit Lucullo imperante Pontum et regiis quondam opibus et ipsa natura et regione vallatum, populi Romani exercitus eodem duce non maxima manu innumerabiles Armeniorum copias fudit, po-

puli Romani laus est urbem amicissimam Cyzicenorum eiusdem consilio ex omni impetu regio atque totius belli ore ac faucibus ereptam esse atque servatam ; nostra semper feretur et praedicabitur L. Lucullo dimicante, cum interfectis ducibus depressa hostium classis est, incredibilis apud Tenedum pugna illa navalis, nostra sunt tropaea, nostra monumenta, nostri triumphi. Quae quorum ingenii efferuntur, ab eis populi Romani fama celebratur. Carus fuit Africano superiori noster Ennius, itaque 22 etiam in sepulcro Scipionum putatur is esse constitutus ex marmore. At eis laudibus certe non solum ipse, qui laudatur, sed etiam populi Romani nomen ornatur. In caelum huius proavus Cato tollitur ; magnus honos populi Romani rebus adiungitur. Omnes denique illi Maximi, Marcelli, Fulvii, non sine communi omnium nostrum laude decorantur. Ergo illum, qui 10 haec fecerat, Rudinum hominem, maiores nostri in civitatem receperunt ; nos hunc Heracliensem multis civitatibus expetitum, in hac autem legibus constitutum de nostra civitate eiiciemus ?

Nam, si quis minorem gloriae fructum putat ex Graecis versibus percipi quam ex Latinis vehementer errat, propterea quod Graeca leguntur in omnibus fere gentibus, Latina suis finibus exiguis sane continentur. Qua re, si res eae, quas gessimus, orbis terrae regionibus definiuntur, cupere debemus, quo hominum nostrorum tela pervenerint, eodem gloriam famamque penetrare, quod cum ipsis populis, de quorum rebus scribitur, haec ampla sunt, tum eis certe, qui de vita gloriae causa dimicant, hoc maximum et periculorum incitamentum est et laborum. Quam multos scriptores rerum suarum magnus ille Alexander secum habuisse dicitur ! atque is tamen, cum in Sigeo ad Achillis tumulum astitisset : « o fortunate », inquit, « adulescens, qui tuae virtutis Homerum praeconem inveneris ! » Et vere. Nam, nisi Ilias 24 illa exstitisset, idem tumulus, qui corpus eius contexerat, nomen etiam obruisset. Quid? noster hic Magnus, qui cum virtute fortunam adaequavit, nonne Theophanem Mytilenaeum, scriptorem rerum suarum, in contione militum civitate donavit, et nostri illi fortes viri, sed rustici ac milites dulcedine quadam gloriae

commoti, quasi participes eiusdem laudis magno illum clamore approbaverunt?

- 25 Itaque, credo, si civis Romanus Archias legibus non esset, ut ab aliquo imperatore civitate donaretur, perficere non potuit. Sulla cum Hispanos donaret et Gallos, credo, hunc petentem repudiasset; quem nos in contione vidimus, cum ei libellum malus poëta de populo subiecisset, quod epigramma in eum fecisset, tantummodo alternis versibus longiusculis, statim ex eis rebus, quas tum vendebat, iubere ei praemium tribui, sed ea condicione, ne quid postea scriberet. Qui sedulitatem mali poëtae duxerit aliquo tamen praemio dignam, huius ingenium et 26 virtutem in scribendo et copiam non expetisset? Quid? a Q. Metello Pio, familiarissimo suo, qui civitate multos donavit, neque per se neque per Luculos impetravisset? qui praesertim usque eo de suis rebus seribi cuperet, ut etiam Cordubae natis poëtis, pingue quiddam sonantibus atque peregrinum tamen aures suas dederet.

- 11 Neque enim est hoc dissimulandum, quod obscurari non potest, sed prae nobis ferendum: trahimur omnes studio laudis, et optimus quisque maxime gloria ducitur. Ipsi illi philosophi etiam in eis libellis, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt; in eo ipso, in quo praedicationem nobilitatemque des-
27 pictiunt, praedicari de se ac se nominari volunt. Decimus quidem Brutus, summus vir et imperator, Accii, amicissimi sui, carminibus templorum ac monumentorum aditus exornavit suorum. Iam vero ille, qui cum Aetolis Ennio comite bellavit, Fulvius, non dubitavit Martis manubias Musis consecrare. Qua re, in qua urbe imperatores prope armati poëtarum nomen et Musarum delubra coluerunt, in ea non debent togati iudices a Musarum honore et a poëtarum salute abhorre.

- 28 Atque ut id libentius faciatis, iam me vobis, iudices, indicabo et de meo quadam amore gloriae, nimis acri fortasse, verum tamen honesto, vobis confitebor. Nam quas res nos in consulatu nostro vobiscum simul pro salute huius urbis atque imperii et pro vita civium proque universa re publica gessimus, attigit hic versibus atque inchoavit.

Quibus auditis, quod mihi magna res et iucunda visa est, hunc ad perficiendum adhortatus sum. Nullam enim virtus aliam mercedem laborum periculorumque desiderat praeter hanc laudis et gloriae ; qua quidem detracta, iudices, quid est, quod in hoc tam exiguo vitae curriculo et tam brevi tantis nos in laboribus exerceamus? Certe, si nihil animus praesentiret in posterum, et si, 29 quibus regionibus vitae spatum circumscriptum est, eisdem omnes cogitationes terminaret suas, nec tantis se laboribus frangere neque tot curis vigiliisque angeretur nec totiens de ipsa vita dimicaret. Nunc insidet quaedam in optimo quoque virtus, quae noctes ac dies animum gloriae stimulis concitat atque admonet non cum vitae tempore esse dimittendam commemorationem nominis nostri, sed cum omni posteritate adaequandam.

An vero tam parvi animi videamur esse omnes, qui in re 12 publica atque in his vitae periculis laboribusque versamur, ut 30 cum usque ad extremum spatium nullum tranquillum atque otiosum spiritum duxerimus, nobiscum simul moritura omnia arbitremur? An statuas et imagines, non animorum simulacra, sed corporum studiose multi summi homines reliquerunt ; consiliorum relinquere ac virtutum nostrarum effigiem nonne multo malle debemus summis ingenii expressam et politam? Ego vero omnia, quae gerebam, iam tum in gerendo spargere me ac disseminare arbitrabar in orbis terrae memoriam sempiternam. Haec vero sive a meo sensu post mortem abfutura est, si-
ve, ut sapientissimi homines putaverunt, et aliquam animi mei partem pertinebit, nunc quidem certe cogitatione quadam speque delector.

Qua re conservate, iudices, hominem pudore eo, quem ami- 31 corum videtis comprobari cum dignitate, tum etiam vetustate, ingenio autem tanto, quantum id convenit existimari, quod summorum hominum ingenii expetitum esse videatis, causa vero eius modi, quae beneficio legis, auctoritate municipii, testimonio Luculli, tabulis Metelli comprobetur. Quae cum ita sint, petimus a vobis, iudices, si qua non modo humana, verum etiam divina in tantis ingenii commendatio debet esse, ut eum, qui vos, qui vestros imperatores, qui populi Romani res

gestas semper ornavit, qui etiam his recentibus nostris vestrisque domesticis periculis aeternum se testimonium laudis datum esse profitetur, estque ex eo numero, qui semper apud omnes sancti sunt habiti itaque dicti, sic in vestram accipiatis fidem, ut humanitate vestra levatus potius quam acerbitate violatus esse videatur.

- 32 Quae de causa pro mea consuetudine breviter simpliciterque dixi, iudices, ea confido probata esse omnibus; quae a forensi aliena iudicialique consuetudine et de hominis ingenio et communiter de ipso studio locutus sum, ea, iudices, a vobis spero esse in bonam partem accepta, ab eo, qui iudicium exercet, certo scio.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ ΚΑΤΑ ΚΑΤΙΛΙΝΑ ΛΟΓΟΝ

Κεφάλαιον 1.

1. bona-ōrum = τὰ ἀγαθά. fortūnae (πληθ.) = τὰ τῆς τύχης, περιουσία. summo amore, ἀφαιρ. ἀναγκ. αἰτ. hodiernus, ἐπίθ. = σημερινός. fāuces-iūm (μόνον πληθ.) = ὁ φάρυγξ. fatum-i = τὸ πεπρωμένον, μοῖρα. ereptam, παθ. μετ. eripior = ἐξαρπάζομαι. restituor, ῥ. = ἀποκαθίσταμαι. vobis, δοτ. γαριστ. Quirītes-iūm = ὁ Κυρῖται· ἡ ὁν. Quiris ἡ Quirītic, γεν. Quiritis· οὔτως ὠνομάζοντο κατ' ἀρχὰς οἱ μετοικήσαντες εἰς Ἀρμῆνας Σαβίνου, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης μετεξύ Ἀρματίων καὶ Σαβίνων, οἱ καταγόμενοι ἐκ τῆς πόλεως Cures τῆς Σαβινικῆς χώρας. Συναποτελέσαντες δὲ μίαν μετὰ τῶν πρώτων τῆς Ἀρμῆς κατοίκων πολιτείαν, ὠνομάζοντο populus Romanus Quiritesque. Βραδύτερον ὑπὸ τὸ ὄνομα Quirites δηλοῦνται πάντες οἱ Ἀρματίοι πολῖται ιθαγενεῖς καὶ ἐπήλυδες.

2. Quam illi (dies). salūtis certa laetitia = κατ' ἔννοιαν : ἡ χαρὰ ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ ἡμῶν εἶναι δικαιολογημένη, διότι ἐσώθημεν ἐξ ἀπελήσαντος ἡμᾶς κινδύνου, ἐν τῷ nascendi condicio incerta, διότι εἶναι ἀβέβαιον ἂν γεννώμεθα ὑπὸ καλοὺς ἡ κακοὺς οἰωνούς. sustulimus παρακ. tollo = ἀναβιβάζω, αἴρω. conditam, παθ. μετ. condo = ἰδρύω, θεμελιῶ. amplificātam τοῦ amplifīco, ῥ. (α') = ἐπαυξάνω, μεγαλύνω. delubrum-i = ίερὸν (μικρόν). subiectos (ignes) = ὑποβεβλημένα πυρά. circumdatosque = καὶ τὰ τεθειμένα περὶ τὴν πόλιν. destringo, strinxi-strictum (γ') = ἀποσπῶ, σύρω τὸ ξίφος. retundo-ūdi-ūsum (γ') = ἀποστομῶ, ἀμβλύνω. mucro-ōnis = ἡ αἰχμή. iugulum-i = ὁ λαιμός. deicio (de-iacio) = ἀποστρέφω.

3. illustro = διασαφηνίζω. patefacta τοῦ patefio = φανεροῦμαι. comperta μετοχ. τοῦ comperior = ἐπιβεβαιοῦμαι. manifestus, ἐπίθ. = φανερός. investīgo, ῥ. (α') = ἀνιχνεύω, ἀνακαλύπτω. comprehensa τοῦ comprehendendor = συλλαμβάνομαι (πιάνομαι) · ή φ. σ. expōnam... ut possit scire vos qui ignoratis et expectatis, et quanta et quam manifesta et qua ratiōne investigata et comprehensa sint. principio ὡς ἐπίρ. = ἐν πρώτοις. erupit, τοῦ ῥ. erumpo -ūpi -uptum (γ') = ἔξορμῶς ἐνταῦθα ut erupit = ὅτε ἔξεδιώχθη. nefarius, ἐπίθ. = ἄρρητος, ἀνόσιος. Romae, γεν. δηλοῦσα ἐν τόπῳ στάσιν. abscondītus-a-um = ἀπόκρυφος, σκοτεινός. acerrīmos duces : τοιοῦτοι ἡσαν δὲ Λέντλος, ὁ Κέθηγος, ὁ Στατίλιος κλπ.

Κεφάλαιον 2.

eicio (ex-iacio) = ἐκβάλλω. vereor, ἀποθ. -ītus sum-ēri = φοβοῦμαι. extermīno, ῥ. (α') = ἐξορίζω. simul, ἐπίρ. = δόμος, ἄμμα. existūram (esse) ὑποκ. αὐτοῦ relīquam coniuratorum manum· manus (δ') = χείρ, πλῆθος. ac = καί. debīlis-is, e, ἐπίθ. = παραλελυμένος, ἀσθενής.

4. atque ἐνταῦθα = ἀλλά. ut vidi... esse et remansisse. remaneo, ῥ. (β') = διαμένω. in eo = εἰς τὴν ἔξης ἀσχολίαν. consumpsi τοῦ ῥ. consūmo (γ') = καταναλίσκω. quid agerent, quid molirentur = τί ἔπραττον, τί ἐμηχανῶντο. molior-ītus sum (δ') = μηχανῶμαι. minōrem fidem faceret = θὰ ἐνεποίει πολὺ μικρὰν πίστιν. ut tum demum... providerētis... cum... videretis = ὥστε τότε μόνον διὰ τῶν ψυχῶν (σοβαρῶς) περὶ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας θὰ προνοήσετε, διὰ τῶν διάφθαλψῶν (χειροπιαστὰ) αὐτὸ τοῦτο τὸ κακὸν θὰ ἐβλέπετε. tumultus (δ') = θόρυβος, πανικός. bellum transalpīnum ἀντὶ bellum in Gallia transalpīna = πόλεμος ἐν τῇ πέραν τῶν "Αλπεων Γαλατίᾳ. esse sollicitatos = διτι παρεκκινήθησαν (ἴνα συμμετάσχουν τῆς συνωμοσίας). eodemque itinere = καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν πορείαν (τῆς ἐπιστροφῆς οἰκαδες). manifesto, ἐπίρ. = φανερῶς. comprehendendor = καταλαμβάνομαι ἐπ' αὐτοφώρῳ. mandatum-i (mando) = παραγγελία, ἐντολή· αἱ προφορικαὶ παραγγελίαι δίδονται πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν, ἐν περιπτώσει συλλήψεως τῶν ἀπεσταλμένων καὶ κατασχέσεως τῶν ἐπιστολῶν (προβλ. verba volant, scripta manent). comes-ītis = συνοδοιπόρος. facultas-ātis = εὐκαιρία. oblatam (esse)

τοῦ δ. offero = προσφέρω. tota res, ἡ συνωμοσία ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς μετὰ πάντων τῶν πειστηρίων. tumultus Gallicus = ἀναστάτωσις καὶ πανικὸς ὅμοιος πρὸς τὸν προκληθέντα ἐν Ἀράγοντι τῷ 373 π. Χ., διεπέσθαι τοῖς Γαλάταις εἰς Ἀράγον (δι Βρέννος). legati Allobrogum = οἱ πρέσβεις τῶν Ἀλλοβρόγων, οἵτινες ἐπιστρέφοντες διὰ τῆς Ἐτρουρίας εἰς τὴν πατρίδα των θά διήρχοντο κατ' ἐντολὴν τοῦ Λέντλου καὶ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν ἀπὸ τὴν πόλιν Faesulas, ἵνα συναντήσουν τὸν ἐκεῖ ἐστρατοπεδεύμένον ἀρχηγὸν τῆς συνωμοσίας καὶ συνενοηθοῦν πληρέστερον μετ' αὐτοῦ. T(itus) Volturcius = ὁ Τίτος Οὐολτούρκιος, εἰς τῶν συνωμοτῶν.

5. hesterno die = κατὰ τὴν χθεσινὴν ἡμέραν. amantissimos rei publicae viros = τὰ μάλιστα ἀγαπῶντας τὴν πολιτείαν ἄνδρας. qui sentirent = cum ii sentirent. omnia de re publica praeclara et egregia sentirent κατ' ἔννοιαν = ἐτρεφον τὰς καλυτέρας διαθέσεις διὰ τὴν πρόοδον τῆς πολιτείας. recusatio-ōnis = ἀρνησίς, ἀντίρρησις. mora-ae = ἡ ἀναβολὴ. negotium-ii = τὸ ἔργον (δηλ. σύλληψιν τῶν Ἀλλοβρόγων καὶ τοῦ Τίτου Οὐολτούρκιου καὶ τὴν κατάσχεσιν τῶν κομιζομένων ὑπ' αὐτῶν ἐπιστολῶν). bipartito, ἐπίρ. = δίχα, εἰς δύο μέρη. cum advesperasceret = ὅτε ἥρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ. occulte, ἐπίρ. = κρυφίως. interesset τοῦ δ. intersum = παρεμβάλλομαι. eodem (loco). suspicio-ōnis = ἡ ὑποψία. complūres = πλείστους. delectus παθ. μετ. deligor = ἐκλέγομαι. opéra-ae = ἡ ἐργασία, ἡ ὑπηρεσία. adsidue, ἐπίρ. = συνεχῶς. pons Mulvius = ἡ Μουλούντα γέφυρα (κείμενη πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀράγοντος ἐπὶ τοῦ Τιβέρεως, δι' οὗ θὰ διήρχοντο οἱ πρέσβεις τῶν Ἀλλοβρόγων πρὸς συνάντησιν τοῦ Κατιλίνα). ex praefectūra Reatīna = ἐκ τῆς Ρεατίνης ἐπαρχίας. Reāte = τὸ Ρέατον, πόλις τῆς Σαβινικῆς χώρας, ἦτις ὑποταχθεῖσα εἰς τοὺς Ἀρωμαίους ἔγινε praefectūra, ἦτοι ἐπαρχία, ἡς προτέστατο ὁ ἐκ Ἀράγοντος ἀποστελλόμενος ἐκάστοτε ἀρχων δικαιοδότης· οἱ κάτοικοι τῶν τοιούτων πόλεων ἦσαν cives sine suffragio = πολῖται ἀνευ φύφου. tertia fere vigilia exacta = ὅτε σχεδὸν εἶχε τελειώσει ἡ τρίτη νυκτοφρουρά, ἦτοι τὴν 3ην μεταξεσονύκτιον· ἡ ὑπηρεσία τῶν νυκτοσκοπῶν (κοινῶς βάρδια, νούμερο) ἦτο τρίωρος, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς 6ης μ.μ. ὥρας. Οὕτω τὸ δωδεκάρον τῆς νυκτὸς διγρεῖτο εἰς τέσσαρα ἵσα μέρη (prima vigilia... quarta vigilia : πρβλ. βίγλα, ἡμεροβίγλι).

Κεφάλαιον 3.

6. ingrēdi, ἀπαρ. τοῦ ingredior = εἰσβαίνω. in eos = contra eos. ignōrōr (α') = ἀγνοοῦμαι. interventus-us = ἐπέμβασις. sedor (α') = καταπάνομαι. intēgris signis = μετ' ἀθίκτων σφραγίδων. cum dilucēsēret = ὅτε πλέον ὑπέφωσκε. machinator-ōris = ὁ μηχανορράφος. statim = ἀμέσως, παραχρῆμα. nihildum suspicantem = οὐδὲν ἀκόμη ὑποπτεύοντα (δλως ἀνύποπτον). item, ἐπίρ. = δομοίως. accerso ἢ arcesso-ssīvi-ssītum (γ') = προσκαλῶ. tarde, ἐπίρ. = βραδέως. in litteris dandis = ἐν τῷ διδόναι τὰς ἐπιστολάς, δηλ. εἰς τὸ νὰ γράφῃ τὰς ἐπιστολάς· ἔλξις γερουσιακῇ ἀντὶ τοῦ οὐδέποτε λεγομένου in dando litteras. praeter consuetudinēm vigila(vē)rat = παρὰ τὴν συνήθειάν του εἶχεν ἀγρυπνήσει· ὑπαινίσσεται εἰρωνικῶς τὴν ὑπερβολικὴν νωθρότητα καὶ τὴν ὑπερβολικὴν περδίαν τὸν ὄπονον ἀγάπην τοῦ Λέντλου.

7. summi viri = ἐπιφανεῖς ἀνδρες· οὗτοι συνέρρευσαν ἀθρόοι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κικέρωνος, εὐθὺς ὡς διεδόθη ἡ περὶ τὴν Μουλούταν γέφ. σύγκρουσις (= res). mane, ἐπίρ. = κατὰ τὴν πρωίαν. Ἡ φυσ. σειρὰ εἶναι cum placēret summis et clarissimis viris... prius a me aperīri littēras quam deferri ad senātum, ne videretur, iniectus temere a me civitati tantus tumultus, si nihil esset inventum. cum placēret = ἐν δράσει. temere, ἐπίρ. = ἀλογίστως (γιὰ ψύλλου πήδημα). negavi me esse facturum = ἡρούμην, ὅτι ἐγὼ θὰ πράξω, ἀντὶ εἴπον, ὅτι ἐγώ δὲν θὰ πράξω. consilium publicum = τὸ κοινὸν συνέδριον, ἢ σύγκλητος. defēro (γ') = ἀναφέρω. etenim = διότι.. reperta, μετ. reperior = ἀποκαλύπτομαι. tamen ego non arbitrabar... esse pertimescendam· διὰ τούτων καταδεικνύεται τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Κικέρωνος, ὅστις ἀποκρούει πᾶσαν γνώμην ἀντίθετον πρὸς τὰς στερράς αὐτοῦ πεποιθήσεις, αἱ δόποιαι ἐβασίζοντο ἐπὶ τοῦ ὑψίστου νόμου : salus populi suprema lex esto. nimia diligentia = ἡ ὑπερβολικὴ ἐπιμέλεια. admonītus-us = ἡ προτροπή. qui ex aedibus Cethēgi efferret = ἵνα οὗτος ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ Κεθήγου ἔξαγάγῃ. si quid telorum esset = ἐὰν ὑπῆρχον (ἐντὸς αὐτῆς) ὅπλα. aedes (πληθ.) = ἡ οἰκία. sica-ae = ἡ βραχεῖα, ἐπικαμπής καὶ μονόστομος μάχαιρα. gladii-orum = μαχρότερα τῶν μαχαιρῶν, ἀμφίστομα καὶ εὐθέα ξίφη. Cimbrum Gabinium = τὸν Κίμβρον Γαβίιον, τοῦ δόποιου τὸ πλῆρες ὄνομα P(ublius) Gabinius Capito.

L(uicius) Statilius = ὁ Λεύκιος Στατίλιος. G(aius) Cethēgus = ὁ Γάιος Κέθηγος. P(ublius) Lentūlus = ὁ Πόπλιος Λέντλος, ἀπαντες συνωμόται. frequens senatus = ἡ σύγκλητος ἐν ἀπαρτίᾳ (ἀθρόα). Ἡ ἀπαρτία ἔθεωρετο νόμιμος, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κικέρωνος, ἀν ἐκ τῶν 600 συγκλητικῶν παρίστατο τούλαχιστον τὸ $\frac{1}{3}$.

Κεφάλαιον 4.

8. sine, πρόθ. = ἀνευ. cum vix = εὐθὺς ὡς. me recreo = ἀναλαμβάνω, συνέρχομαι (ἐκ φόβου). uterētur, παρατ. ὑποτ. utor-usus sum-i, ἀποθ. (γ') = μεταχειρίζομαι. accedo, ὁ. (γ') = προχωρῶ. quam primum = ὡς τάχιστα. eo consilio = ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ. praesto sum alicui = εἴμαι εἰς τὴν διάθεσίν τινος ἔτοιμος (νὰ τὸν ὑπηρετήσω). urbāni duces = οἱ ἐν τῇ πόλει (Ρώμῃ) ἀρχηγοὶ (Κέθηγος, Λέντλος, Στατίλιος, Γαβίνιος κλπ.).

9. ius iurandum = ὁ δρκος. haruspex-τις = ὁ μαντευόμενος ἐκ τῆς ἔξετάσεως τῶν σπλάγχνων τῶν σφαζομένων κατὰ τὰς θυσίας ζῷων. fatalis, ἐπίθ. = μοιραῖος. absolutio-σης = ἀθέφωσις. incensio-σης = ἡ πυρκαϊά, ὁ ἐμπρησμός. fides publīca = δημοσία πίστις· αὕτη ἦτο ἐπίσημος διαβεβαίωσις παρεχομένη ὑπὸ τῶν ἐπισήμων ὅρχῶν πρὸς τὸὺς καταδικομένους διὰ σοβαρὲν ἔγκλημα, ὅτι δὲν θὰ τιμωρηθοῦν, ἀν διμοιογήσουν τὴν ἀλήθειαν, ἦτο δὲ πειστική, διέτε ἔθεωρετο δύσκολος ἡ ἀθέτησις τῆς δοθείσης ὑποσχέσεως. cum uirēm... incendissent : ὁ ἐμπρησμὸς τῆς Ρώμης εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν Στατίλιον καὶ Γαβίνιον μετὰ τῶν ἄλλων ὑπ' αὐτοὺς συνωμοτῶν, θὰ ἐγίνετο δέ, κατὰ τὰς ὑπαρχούσας πληροφορίας, ἐκ δώδεκα ἐπικαίρων σημείων τῆς πόλεως. Sibyllīna fata : ἥσαν χρησμοὶ τῆς Κυμαίας Σιβύλλης, καταγεγραμμένοι εἰς τοὺς Sibyllīnos libros καὶ φυλασσόμενοι ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου ναῷ τοῦ Διός. Τοὺς χρησμοὺς τούτους συνεβούλευοντο οἱ Ρωμαῖοι μόνον κατόπιν ἀδείας τῆς συγκλήτου. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν ἰδιωτικῶν συλλογῶν τῶν χρησμῶν τούτων, τὰς ὄποιας κατεῖχον ἰδιῶται καὶ ἔξ δύν ἥδυνήθη ὁ Λέντλος νὰ ἀρυσθῇ ὅσα λέγει περὶ ἑαυτοῦ πρὸς εὐδωσιν τῶν σκοπῶν του. tertium Cornelium : οἱ δύο προηγούμενοι Κορονήλιοι εἶναι ὁ Λεύκιος Κορονήλιος Κίννας καὶ ὁ Λεύκιος Κορονήλιος Σύλλας, τρίτος δὲ εἶναι κατὰ τοὺς Σιβυλλείους χρησμοὺς ὁ Πέπλιος Κορονήλιος Λέντλος Sura. virginum (Vestalium) : αἱ Ἑστιάδες παρθένοι, αἱ ὄποιαι ἥσαν ἀφωσιωμέναι εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἑστίας (Vesta)

καὶ εἶχον ὑποχρέωσιν ἐκτὸς τῶν ἄλλων νὰ διατηροῦν ἀσβεστον τὸ ιερὸν πῦρ τῆς κοινῆς ἐστίας.

10. incensio Capitoli : κατὰ τὸ 83 π.Χ. ἐξερράγη πυρκαιὸν ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου, ἐξ ἀγνώστου αἰτίας, προξενήσασα πολλὰς ζημίας. Saturnalibus = κατὰ τὰ Κρόνια· ἔορτὴ τελουμένη ἐν Πώμῃ τὴν 17ην Δεκεμβρίου πρὸς τιμὴν τοῦ Κρόνου, καθ' ἣν ἐώρταζον κυρίως οἱ δοῦλοι μεταμφιεζόμενοι εἰς κυρίους.

Κεφάλαιον 5.

Ac ne longum sit = καὶ διὰ νὰ μὴ μακρηγορῶ. signum = τὸ σημεῖον, ἡ σφραγίς. cognōvit, τοῦ δ. cognosco-gnōsti-gnītum (γ') = ἀναγνωρίζω. linum-i = τὸ λίνον, λινῆ ταινία, δι' ἣς περιεδένοντο αἱ tabellae καὶ ἐσφραγίζοντο, διὰ νὰ ἀποβαίνῃ εὔκολος ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυχὸν παραβιάσεως τῶν. incidīmus, παρακ. τοῦ incēdo = ἀποκόπτω. ipsius manu (Cethegi). recepissent τοῦ recipio = ἀναλαμβάνω, ὑπόσχομαι. ferramenta-orum = σιδηρᾶ ὅργανα (κ. σιδερικά). studiōsus, ἐπίθ. = σπουδάζων, δσχολούμενος εἰς τι. recitātis, μετ. recitō = ἀναγινώσκω. debilitatus, μετ. debilitor = καταβάλλομαι, γίνομαι ἀθυμος. abiectus μετ. abicior=ἀπορρίπτομαι, ταπεινοῦμαι. repente, ἐπίρ. = αἴφνης. conticuit τοῦ δ. conticesco=σιωπῶ. confessus est παρκ. τοῦ confiteor= ὅμοιογν. adnuit παρκ. adnuo = κατανεύω, ὅμοιογν. unīce, ἐπίρ. = μοναδικῆς. mutus, ἐπίθ. = ἄλαλος, ἄφωνος (ἀν τίθεσις πιuta-revocare).

11. facio potestatem = δίδω ἔξουσίαν, δικοίωμα. post autem aliquando = μετὰ πάροδον δμως ὥρας τινός. toto iam indicio exposiōto atque edīto = δλης πλέον τῆς μαρτυρικῆς καταθέσεως ἐκτεθείσης καὶ πρωτοκολληθείσης· (φαίνεται ὅτι ἐκρατοῦντο πρακτικά, ἐν τοῖς ὅποιοις κατεχωρίζοντο αἱ μαρτυρικαὶ καταθέσεις). surrexit, παρκ. δ. surgo-surrēxi-surrectum (γ') = ἐγέρομαι. quaesīvit a Gallis quid sibi esset cum illis = ἡρώτησε τοὺς Γαλάτας ποίαν σχέσιν εἶχεν αὐτὸς μετ' ἐκείνων. constanter, ἐπίρ. = σταθερῶς. subiōto, ἐπίρ. = αἴφνης. demens-ntis = ἔκφρων. quotiens, ἐπίρ. = ποσάκις. infitior, δ. ἀποθ. (α') = ἀρνοῦμαι. ingenium-ii = ἡ φυσικὴ ἔτοιμότης τοῦ πνεύματος, ἡ εὐφύτα. valuit, δ. valeo = ισχύω, δύναμαι. impudentia-ae = ἡ ἀνικίδεια. improbitas-atis = ἡ φαυλότης. defecit τοῦ deficio = ἀφίω, ἀπολείπω.

12. perturbātus, μετ. perturbor = ταράσσομαι. scies, μέλ. τοῦ scio = γνωρίζω. cura ut vir sis = πρόσεξε νὰ φανῆς ἀνδρας (καὶ νὰ μὴ

λιποψυχήσης). quem in locum sis progressus = μέχρι ποίου σημείου
ἔχεις προχωρήσει (ἔχεις δηλ. ἐκτεθῆ πολὺ καὶ δὲν εἶναι ἀνδρικὸν νὰ
ύποχωρήσῃς). vide ecquid tibi iam sit necesse = κοίταξε τί πλέον
εἶναι ἀνάγκη εἰς σὲ νὰ πράξῃς. infirmi-ōrum = οἱ κατώτατοι, οἱ δοῦλοι.
impudenter, ἐπίρ. = ἀναιδῶς. insimulo, ῥ. = κατηγορῶ. cum...
tum = καὶ... ἀλλὰ καὶ.

13. argumentum-i = τεκμήριον. taciturnitas-ātis = ἡ σιωπή.
obstupuerant, τοῦ ῥ. obtsupesco = θαμβοῦμαί, καταπλήσσομαι. intuebantur, τοῦ ῥ. intueor = ἀτενίζω, προσβλέπω. furtim, ἐπίρ. (πρβλ.
ἀρχ. ἄλλ. φῶρ) = λάθρα. nonnumquam, ἐπίρ. = ἐνίοτε. indicari, ῥ.
indīcor = καταγγέλλομαι, μηνύομαι. tabellas = τὰς δέλτους, τὰς ἐπι-
στολάς· ἦσαν μικροὶ πίνακες ἐκ ξύλου, κοῖλοι ἐσωτερικῶς, τῶν ὅποιων
ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια ἐκαλύπτετο διὰ στρώματος κηροῦ. Οἱ πίνακες
οὗτοι ἤδυναντο νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἀνὰ δύο (πρβλ. τάβλι). Ἐπὶ τῆς ἐπι-
φανείας τοῦ κηροῦ ἔγραφον διὰ γραφίδος σιδηρᾶς ἢ ὁσιεῖνης, « τοῦ
στύλου », τοῦ ὅποιου τὸ μὲν ἐν δικρόνῳ ἤτο αἰχμηρόν, τὸ δὲ ἄλλο πεπλα-
τυμένον, διὰ νὰ ἐξαφανίζουν διὰ πιέσεως τὰ τυχὸν ἐσφαλμένως χαρα-
χθέντα γράμματα. Ἡ συσκευὴ αὕτη, ἀν περιεῖχε σπουδαῖόν τι, ἐδένετο
διὰ ταινίας καὶ ἐσφραγίζετο διὰ κηροῦ. imago avi tui = ἡ προσωπο-
γραφία τοῦ πάππου σου· οὗτος ὠνομάζετο Πόπλιος Κορνήλιος Λέντλος.
sine nomīne = ἀνώνυμος· ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης δὲν ὑπῆρχεν,
ώς ἦτο τὸ κανονικόν, δνομα τοῦ ἀποστολέως.

Κεφάλαιον 6.

Senatum consului = τὴν σύγκλητον συνεβουλεύθην. de summa re
publica = περὶ τῶν ὑψίστων συμφερόντων τῆς πολιτείας, δηλ. περὶ αὐτῆς
τῆς ὑπάρχειας τῆς. acerrimae ac fortissimae sententiae, ἥτοι γνῶμαι
ἐνέχουσαι αὐστηρότητα καὶ φανεροῦσαι γενναιοψυχίαν. senatus consultum = τὸ δόγμα τῆς συγκλητοῦ· ἡ δρωμαῖκή σύγκλητος ἐξέφερε τελευ-
ταῖα τὴν γνώμην τῆς καὶ ἐπεκύρου ἢ ἐτροποποίει τὰς κατ' ἄτομον
ἐξενεγχθείσας γνώμας.

14. censuerit, τοῦ censeo = κρίνω, ἀποφασίζω. gratiae verbis
amplissimis aguntur = χάριτες διὰ λόγων τιμητικωτάτων δμολογοῦν-
ται (μοῦ ἐκφράζονται εὐχαριστίαι διὰ τὰς ὑπηρεσίας μου). providen-
tia-ae = ἡ πρόνοια. quod eorum opera forti fidelique usus essem
κατ' ἔννοιαν = διότι μὲ ἐβοήθησαν ὡς γενναῖοι καὶ πιστοὶ σύντροφοι.

merito, èpír. = èπαξίως. collèga-ae = ὁ συνάρχων (τοιοῦτος ἥτο δ Γάιος Ἀντώνιος). suis et rei publicae consiliis removisset = ἀπό τῶν ἰδικῶν του καὶ ἀπὸ τῶν ἀποφάσεων τῆς πολιτείας εἶχεν ἀπομακρύνει (διότι δὲν ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς συνωμότας τὰς ἀποφάσεις τῆς Πολιτείας καὶ τὰ ἐναντίον των ληφθέντα μέτρα, παρὰ τὰς στενάς μετ' αὐτῶν προσωπικὰς σχέσεις του). cum se praetura abdicasset = δε τοῦτο οὐδὲν πέβαλε τὴν παρατίσιν του ἀπὸ τοῦ πραιτωρικοῦ ἀξιώματος· οὐδεὶς ἀνώτερος ἀρχων ἐν Ρώμῃ ἐπετρέπετο νὰ διωχθῇ ποινικῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχῆς του· ἡ δίωξις αὐτῶν ἐγίνετο ἢ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς των ἢ μετὰ τὴν τυχὸν παραίτησίν των (πρβλ. τὴν βουλευτικὴν ἀσυλίαν). uti = ίνα. atque idem hoc decreatum est = καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀπεφασίσθη, δηλ. ἡ παρακολουθησις καὶ ἡ ἐπιτήρησις τοῦ Λ. Κασσίου. procuratio-onis = φροντίς. incendendae urbis ἀντὶ τοῦ incendendi urbem. depoposcerat (τοῦ deposco) = εἶχε ζητήσει. cui (Caepario) ad sollicitandos pastores Apuliam attribūtam esse erat indicātum (Cicerōni) = εἰς τοῦτον (τὸν Καιπάοιον) εἶχε καταγγελθῆ εἰς τὸν Κινέρωνα, διτι εἶχε παραχώρηθῇ (ώς τομεὺς δράσεως) ἡ Ἀπουλία πρὸς ἔξι γερσιν τῶν ποιμένων. constabat = ὠμολογεῖτο. lenītas-ātis = ἡ ἐπιείκεια.

15. perdītus = ἔξωλης, διεφθαρμένος. singulāris, èpīth. = μοναδικός. mihi primum togāto contīgit = εἰς ἐμὲ πρῶτον τηβεννοφόρον (ὄντα) συνέβη. si conferātur... hoc interest = ἐὰν συγκριθῇ..., κατὰ τοῦτο διαφέρει. bene gesta re publica = διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας. transactum est τοῦ ᾧ. transīgor = ἀγομαι εἰς πέρας (τέλος). abdīco me magistratu = παρατοῦμαι τῆς ἀρχῆς. P. Furius = δ Πόπλιος Φούριος, παλαίμαχος στρατιώτης τοῦ Σύλλα, ἐγκαταστάθεις μετὰ τὴν παραχώρησιν τῶν γαιῶν ὑπὸ τοῦ Σύλλα εἰς τὴν πόλιν Φαισόλας τῆς Τυρρηνίας. libertīnus = ὁ ἀπελευθερος· οὕτως ἐλέγετο παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἐκεῖνος, ὅστις ἥτο δοῦλος ἢ ἐγεννήθη ἐκ γονέων δούλων, καὶ ἀπελευθερούμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου του κατετάσσετο εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀπελευθέρων, οἵτινες δὲν ἦσαν τέλειοι πολιταὶ καὶ δὲν ἐπετρέπετο νὰ καταλάβουν οἵανδήποτε ἀρχήν. supplicatio = εὐχαριστήριος δέησις, δοξολογία πρὸς τοὺς θεούς, ἔχουσα ἐορταστικὸν χαρακτῆρα, τελουμένη ἢ ἐν περιπτώσει διασώσεως τῆς πολιτείας ἐκ σοβαροῦ κινδύνου ἢ δι’ ἄλλο τι εὐχάριστον γεγονός· supplicatio ἐπετρέπετο νὰ γίνῃ μόνον ὑπὸ στρατιωτικῶν ἀρχόντων διὰ σπουδαῖα πολεμικὰ κατορθώματα, ὥστε ἡ παραχώρησις τοῦ δικαιώματος τούτου

εἰς τὸν Κικέρωνα, μὴ στρατιωτικόν, ἵτο ἔξαιρετικὴ τιμή. meo nomine = ὑπὸ τὸ δόνομά μου· ὁ Κικέρων δηλαδὴ κατὰ τὴν δοξολογίαν εἴπεν : «Ἐγώ, ὁ Μ. Τύλλιος Κικέρων εὐχαριστῶ τοὺς θεούς, διότι...». togatus ἐλέγετο ὁ φέρων τὴν περιπόρφυρον ἐσθῆτα (togam praetextam). ἵτο τὸ ἐπίσημον ἔνδυμα ἐν καιφῷ εἰρήνης τῶν Ρωμαίων ἀρχόντων. Ἐν πολέμῳ ἐφόρουν τὸ paludamentum, ἐξ οὗ paludāti ὀνομάζοντο. quae religio C. Mario non fuerat = ἐκεῖνο τὸ θρησκευτικὸν κάθλουμα, τὸ ὄποῖον δὲν ὑπῆρξεν εἰς τὸν Γ. Μάριον. οὗτος ἀναγκασθεὶς νὰ διατάξῃ τὸν φόνον τοῦ πρατίωρος Γ. Γλαυκία εὑρέθη εἰς δύσκολον θέσιν, διότι οἱ ἀνώτεροι ἀρχοντες τῆς Ρωμαϊκῆς πολιτείας ἔνομιζοντο ὡς προστατεύομενοι ὑπὸ τῶν θεῶν, ἔνεκα τῶν θυσιῶν καὶ τῶν ἄλλων ιεροτελεστιῶν, αἱ ὄποιαι ἐγίνοντο κατὰ τὰς ἐκλογάς των καὶ κατὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων. de quo Glaucia nihil nominātum erat decretūm, δηλ. τὸ δόγμα τῆς συγκλήτου δὲν ἀνέφερε τὸ δόνομα τοῦ Γλαυκία, ὥστε νὰ θεωρηθῇ νόμιμος πᾶσα κατ' αὐτοῦ βιαιοπραγία.

Κεφάλαιον 7.

16. concidisse, τοῦ concido (cum-cado) = συγκαταπίπτω· ἔξαρταται ἐκ τοῦ existimare. adeps-ipsis = ἡ πολυσαρκία. norat (noverat) τοῦ ῥ. nosco = γνωρίζω. appello, ῥ. = προσσηγορεύω. tempto = δοκιμάζω. facinus-ōris = τὸ ἔγκλημα. aptus-a-um = κατάλληλος. deerat τοῦ desum = ἐλλείπω. certos homines = ἀσφαλεῖς, ἐμπίστους ἀνθρώπους (ἀφωσιωμένους). mandārat (mandaverat) τοῦ ῥ. mando = παραγγέλλω, διατάσσω. confectus τοῦ ῥ. conficio = τελειώνω, περιτάσσω. nihil erat, quod non ipse obīret = οὐδὲν ὑπῆρχε, τὸ ὄποῖον νὰ μὴ ἐπεγείρει ὁ ἴδιος.

17. callidus, ἐπίθ. = πανοῦργος. castrense latrocinium = τὸ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ληστρικὸν στῆφος. moles -is = ὁ ὅγκος, βάρος. testis -is = ὁ μάρτυς. neque tanto ante = οὔτε τόσον πρότερον. furtum-i = ἡ κλοπή. palam, ἐπίρ. = φανερῶς. ad hanc diem = μέχρι τῆς ἡμέρας ταύτης. quoad fuit = ἐφ' ὅσον ἔμεινεν (ἐντὸς τῆς πόλεως). occurri atque obstīti = ἀντίκρυσα καὶ ἤναντιώθην. somnus Lentūli : πικρὰ εἰρωνεία πρὸς τὴν ὑπηργίαν τοῦ Λέντου. Saturnalia : έορταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Κρόνου, τελούμεναι τὴν 17ην Δεκεμβρίου. Ἡ δρᾶσις τῶν συνωμοτῶν τοῦ Κατιλίνα θὰ ἔξεδηλοῦτο κατὰ τὴν ἔορτὴν τῶν Κρο-

νίων, προανήγγειλαν δόμως αὐτήν, ἐν τῇ ἀπερισκεψίᾳ των, πρὸ τῆς
3ης Δεκεμβρίου. Κατὰ τὸν Κικέρωνα δὲ Κατιλίνας οὔτε τόσον ἀργὰ
θὰ ὥριζε τὴν ἡμέραν τῆς δράσεως, οὔτε θὰ προανήγγελεν αὐτήν.

Κεφάλαιον 8.

18. *administro*, δ. = διοικῶ, δύθμίζω. *coniectūra*-ae = ἡ εἰκασία, δὲ στοχασμός. *tum coniectura... tum vero* = τόσον ἐκ συμπερασμοῦ, ἀλλὰ καὶ. *quod vix vidētur... potuisse* = διότι μόλις φαίνεται, ὅτι ἡτο δυνατὸν νὰ εἶναι ἀνθρωπίνης βουλήσεως (ἴδιον) ἡ διακυβέρνησις τόσων μεγάλων ζητημάτων. *ita praesentes... opem tulērunt* = τόσον φανερὰ μᾶς ἐβοήθησαν. *ut eos (deos). omittam*, τοῦ δ. *omitto* = παραλείπω. *occīdens-ntis* = αἱ δυσμαῖ. *fax-cis* = ἡ λαμπάς, τὸ φῶς· ἡ ἐμφάνισις τοιούτων σημείων, ἵδιως δὲ ἀπὸ δυσμῶν, ἐθεωρεῖτο ἀπαίσιος οἰωνός, αἴσιος δὲ ἡ ἐξ ἀνατολῶν. *fulmīnum iactus* = οἱ ρίφθέντες κεραυνοί. *ut... canere di immortāles vide-rentur* = ὥστε νὰ νομίζεται, ὅτι οἱ ἀθάνατοι θεοὶ ἔψαλλον, ἐχρησμοδότουν. *neque praetermittendum neque relinquendum est* = οὔτε πρέπει νὰ μοῦ διαφύγῃ, οὔτε πρέπει νὰ τὸ παραλείψω.

19. *complūres in Capitolio res de cælo esse percussas* = ὅτι πάμπολλα πράγματα ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ἐξ οὐρανοῦ (διὰ κεραυνῶν) ἐπλήγησαν. *legum aera* = οἱ χάλιεινοι πίνακες τῶν νόμων (διότι ἐπὶ τοιούτων πλακῶν ἐχαράσσοντο οἱ νόμοι πρὸς διαιώνισιν). *liquefacta sunt παρ. τοῦ παθ. liquefio* = τήκομαι. *tactus est*, τοῦ tangor = θίγομαι, πλήττομαι. *inauratus, ἐπιθ.* = ἐπίχρυσος. *lactans-ntis* = δὲ θηλάζων. *uberibus lupīnis inhiantem* = πρὸς τοὺς μαστοὺς λυκαίνης χάσκοντα· ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου ὑπῆρχεν ὠραῖον ἄγαλμα παριστῶν νήπια τὸν Πωμύλον καὶ τὸν Ρῶμον θηλάζοντας λύκαιναν. *haruspīces ex tota Etruria* = ιεροσκόποι ἐξ ἀπάσης τῆς Ἐτρουρίας· οὗτοι ἐθεωροῦντο ἐμπειρότεροι. *occāsus* = ἡ δύσις, δὲ ἀφανισμός.

20. *placati τοῦ placor* = ἐξιλεοῦμαι, ἐξευμενίζομαι. *flexissent τοῦ flecto* = κάμπτω, μεταβάλλω. *prope fata* = τὰ σχεδὸν θέσφατα· *fata* οὐδ. : οἱ θεοὶ εἶχον τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλλουν αὐτά. *idemque (haruspices). in excelsō (loco)* = ἐπὶ ἐξέχοντος (ὑψηλοῦ βάθρου). *et contra atque antea fuerat, ad orientem convertere* = καὶ κατ' ἀντίθετον τῆς προηγουμένης διεύθυνσιν, πρὸς ἀνατολὰς νὰ στρέψωμεν. *ortus -us* = ἡ ἀνατολή. *curia-ae* = τὸ βουλευτήριον. *clam,*

ἐπίρ. = λάθρα. quae clam essent inīta = τὰ ἐποῖα ἐν κρυπτῷ ἐσχεδιάσθησαν. collōco = τοποθετῶ. loco = ἐκμισθῶ, προκηρύσσω μειοδοτικὴν δημοπρασίαν. Coita et Torquato consulibus : δ Λ. Αὐρήλιος Κόττας καὶ Λ. Μάνιλιος Τορκουάτος, ὅπατοι τὸ 65 π. Χ. ad orientem convertēre simulācrum : τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ναοῖς ἔβλεπον πρὸς δυσμάς, ὥστε οἱ προσευχόμενοι πρὸ αὐτῶν ἔβλεπον πρὸς ἀνατολάς. neque superioribus consulibus neque nobis, δῆλο. οὕτε ἐπὶ τῆς ὑπατείας τῶν κατὰ τὸ ἔτος 64 καὶ 63 ὑπάτων οὕτε ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Κικέρωνος.

Κεφάλαιον 9.

21. hic = ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας. aversus a vero = ἀπεστραμμένος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. praeceps-ῆτις = προπετής, μωρός. mente captus = φρενοβλαβής. praecipue, ἐπίρ.=κατ' ἔξογήν. cogitāta = μελετηθέντα. suscep̄ta = ἐπιχειρηθέντα. nonne ita praesens = δὲν εἶναι τόσον φανερόν. mane, ἐπίρ. = κατὰ τὴν πρωίαν. index-ῆcis = δ ομηντής. funestis, ἐπίθ. = δλέθριος.

22. conāti, τοῦ conor=ἐπιχειρῶ. nimium mihi sumam = ὑπερβολικὸν (ἔπαινον) θὰ ἐλάμβανον διὰ τὸν ἔαυτόν μου. cunctus-a-um = σύμπατα. ad haec tanta indicia pervenī = εἰς ταύτας τὰς τόσον μεγάλας (σοβαρὰς) καταγγελίας ἔφθασα. dementer, ἐπίρ. = παραφρόνως. iam vero nisi erectum esset ab dis immortalibus huic tantae audaciae consilium numquam profecto tantae res tam dementer creditae essent neque litterae commissae (essent) ab Lentulo certe risque domesticis hostibus et ignotis et barbaris (hominibus). quid vero = τί δέ ; εἰσάγεται ἀλλη ἀπόδειξις τῆς εὐνοίας τῶν θεῶν. ultro, ἐπίρ. = ἔκουσίως. antepōno, ὁ. = προτιμῶ. suis opibus, β' ὅρος συγκρ. = ἡ τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως τῶν. divinītus, ἐπίρ. = θεόθεν. aedes Concordiae : δ ονάδς τῆς Ὀμονοίας, κείμενος ἐν τῇ Β.Α. γωνίᾳ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀγορᾶς, οὐχὶ μακρὰν τοῦ βουλευτηρίου. Ἐκεῖ συνηλθεν ἐκτάκτως ἡ σύγκλητος, ἵνα λάβῃ ἀποφάσεις περὶ τῶν συνωμοτῶν.

Κεφάλαιον 10.

23. pulvīnar-ῆris = δειπνητικὴ κλίνη. ad omnia pulvinaria = εἰς πάσας τὰς ἱερὰς στρωμάτας τῶν θεῶν· διότι οἱ Ῥωμαῖοι ἐτοποθέτουν κατὰ τὰς ἕιρτὰς ἔύλινα ἀγάλματα τῶν θεῶν, μὲ κεφαλὴν ἐκ μαρμά-

ρου ἢ χαλκοῦ ἢ κηροῦ, ἐπὶ δειπνητικῶν κλινῶν, ἔθυσίαζον καὶ ἐπανηγύριζον λαμπρῶς. celebro, ὁ. = λαμπρύνω, πανηγυρίζω. multi honores... habiti sunt = πολλαὶ τιμαὶ πολλάκις δικαίως ἀπενεμήθησαν.

24. recordor, (ἀποθ.) ὁ. = ἀναμνήσκομαι. dissensio-ōnis = ἡ διχόνοια, ἡ στάσις. vosmet ipsi = σεῖς οἱ ἴδιοι. partim, ἐπίρ. = (σχεδὸν πάντοτε ἐπαναλαμβανόμενον) μέρος μέν... μέρος δέ... interēmit, τοῦ ὁ. interīmo = ἀφανίζω, φθείρω. acervus-i = ὁ σωρός. redundo, ὁ. = πλημμυρῶ. extinguor = σβέννυμαι, ἀφανίζομαι. ultus est, τοῦ ὁ. ulciscor = τιμωρῶ, ἐκδικοῦμαι. ne dici quidem opus est = οὔτε νὰ λεχθῇ βεβαίως εἶναι ἀνάγκη. deminutio-ōnis = ἡ ἐλάτιτωσις. dissensit τοῦ ὁ. dissentio = διαφωνῶ.

25. luctus-us = πένθος. conflāgro, ὁ. = πυρπολῶ. reconciliatioonis = ἀποκατάστασις, συνδιαλλαγή. internecio-ōnis = ἡ σφαγή, ἡ παναλεθρία. diiudicatae sint, τοῦ ὁ. diiudicor = διακρίνομαι, καταπαύω. barbaria-ae = ὅλη ἡ ἀλλοδαπὴ πλὴν τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. ducerentur, τοῦ ὁ. ducor = νομίζομαι. ita me gessi = οὐτως ἐνήργησα, δηλ. δραστηρίως καὶ θαρραλέως. restitisset τοῦ resto, -iti-are = μένω, ὑπολείπομαι. superfutūrum (esse), ὁ. supersum = περισφέζομαι. quantum (urbis) flamma obīre non potuisset = εἰς ὅσον μέρος (τῆς πόλεως) ἡ φλὸξ δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ φύξῃ. L. Sulla P. Sulpicium oppressit : ὁ Π. Σουλπίκιος 'Ροῦφος, εἰς τῶν δημάρχων τοῦ ἔτους 88 π.Χ., ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἵππεων τοῦ Σύλλα, διότι προέτεινε ν' ἀφαιρεθῇ ἡ διεύθυνσις τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου ἀπὸ τὸν Σύλλαν καὶ ν' ἀνατεθῇ εἰς τὸν Μάριον. lumīna civitatis extincta sunt : διὰ τοῦ φόνου πολλῶν ἐπιφανῶν ἐπὶ παιδείᾳ ἀνδρῶν τὰ πνευματικὰ φῶτα ἐσβέσθησαν. Τοιοῦτοι ἐπιφανεῖς διὰ τὴν μόρφωσίν των ἄνδρες, φονευθέντες μετὰ τὴν ἐπιχράτησιν τοῦ Μαρίου καὶ τοῦ Κίννα, ἥσαν οἱ ὑπατοι L. Merūla, Cn. Octavius, ὁ φήτωρ M. Antonius, ὁ Q. Lutatius Catūlus καὶ ἄλλοι. dissensit M. Lepīdus : ὁ M. Λέπιδος καὶ ὁ Κάτουλος, ὑπατοι τὸ 78 π.Χ., διεφώνησαν, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς διαφωνίας των ἥτο ἡ φυγὴ τοῦ Λεπίδου εἰς Σαρδηνίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 77 π.Χ.

Κεφάλαιον 11.

26. Quibus pro tantis rebus = ἀντὶ τούτων τῶν τόσαν μεγάλων πράξεών μου. praemium = γέρας. insigne-is = τὸ παράσημον.

condi et collocāri vollo = θέλω νὰ κρύπτωνται καὶ νὰ τοποθετοῦνται. alentur, τοῦ alor = τρέφομαι. crescent, τοῦ ῥ. cresco = ἐπιρραννύομαι, αὔξανομαι. inveterascent, τοῦ ῥ. inveterasco = παλαιοῦμαι, διαιωνίζομαι. corroborabuntur, τοῦ ῥ. corroboror = ἐπιρρωνύομαι, αὔξανομαι. propagatam esse, τοῦ ῥ. propāgor = παρατείνομαι. duos cives : οἱ δύο αὐτοὶ πολῖται ἡσαν δὲ Κικέρων καὶ δὲ Πομπήιος, διότι, ἐνῷ δὲ πρῶτος ἔσφεζε τὴν Ἀράβην ἀπὸ βεβαίαν καταστροφήν, δὲ δεύτερος περιῆγε νικηφόρα τὰ Ἀραβικὰ ὅπλα ἐν Μ. Ἀσίᾳ πολεμῶν κατὰ τοῦ Μιθριδάτου.

Κεφάλαιον 12.

27. subēgi, τοῦ ῥ. subēgo (sub-ago) = ὑποτάσσω. vestrum est = ὑμέτερον (καθῆκον) εἶναι, ἔχετε ὑποχρέωσιν. prosum (alicui) = ὀφελῶ, obsum (alicui) = βλάπτω. magna vis conscientiae = μεγάλη ἡ δύναμις τῆς συνειδήσεως· δὲ Κικέρων ἐστήριζεν ἄλλας ἐλπίδας ὑποστηρίξεως ἐπὶ τῆς εὑσυνειδησίας τῶν πολιτῶν, οἵτινες δὲν ἦτο δυνατόν, κατὰ τὴν γνώμην του, νὰ παραγνωρίσουν τὰς μεγάλας πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του καὶ νὰ μὴ θελήσουν νὰ τὸν ὑποστηρίξουν κινδυνεύοντα.

28. laccesso, ῥ. = ἐρεθίζω, προκαλῶ. quod si omnis impetus... convertērit = διότι, ἐὰν ὅλη ἡ ὁρμὴ τῶν ἐσωτερικῶν ἔχθρῶν, ἣς ἀπεκριούσθη ὅφ' ἡμῶν, στραφῇ ἐναντίον ἐμοῦ μόνον. vobis erit vindendum = ὑμεῖς θὰ πρέπη νὰ προνοήστε. qua condicione eos esse velitis = ποία τύχη θέλετε νὰ περιμένητε εἰς τὸ μέλλον ἐκείνους. qui pro salute vestra se obtulerint invidiae periculisque omnibus = οἵτινες χάριν τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ἔξεθεσαν τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὸν φθόνον (τῶν πολιτῶν) καὶ εἰς παντὸς εἴδους κινδύνους. ad vitae fructum = πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς. quo mihi libeat ascendere = δέπου νὰ μὲ εὐχαριστῇ ν' ἀναβῇ. δὲν ὑπῆρχε δῆλο. διὰ τὸν Κικέρωνα ἀξίωμα ἀνώτερον τοῦ ὑπατικοῦ, τὸ δόπιον θὰ ἐφιλοιδόξει νὰ καταλάβῃ. tueor, ῥ. = διατηρῶ. laedo, ῥ. = βλάπτω. invīdus = δὲ φθονερός. venērōr, ῥ. ἀποθ. = προσκυνῶ. Jovem illum, διότι δεικνύει τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ. aequae ac priōre nocte = ὅπως καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΥΠΕΡ ΑΡΧΙΟΥ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ ΛΟΓΟΝ

Κεφάλαιον 1.

1. ingenium-ii = ἴδιοφυτα (ἴδιως ῥητορική). exiguus, ἐπίν. = δλίγος, μικρός. exercitatio dicendi = ἀσκησις εἰς τὸ λέγειν. inferior = ἀρνοῦμαι. versor = ἀναστρέφομαι, ἀσχιλοῦμαι. mediocriter = οὔτε πολὺ οὔτε δλίγον, ἐπομένως ὀρκούντως. huiuscet rei (τοῦδε τοῦ πράγματος), δῆλ. τοῦ dicendi. ratio aliqua (ἐνν. τὸ est). ratio = θεωρητικὴ γνῶσις (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πρακτικὴν ἀσκησιν). profecta (τοῦ ἀποθ. proficiscor) = προελθοῦσα, ἐκπηγάσασα. confiteor (cum-fateor) = δμολογῶ. abhorreo = ἀπομακρύνομαι. earum rerum (ingenii - exercitationis - rationis). vel, ἐπετείνει τὸ in primis = μάλιστα, μεταξὺ τῶν πρώτων. repeteo = ἀπαιτῶ τι ὡς ἀνταπόδοσιν. suo iure ἔκφρασις δικανικὴ = αὐτοδικαίως. quoad longissime = ὅσον μακρότατα. respicio = ἀνασκοπῶ. recordor memoriam = ἀνακαλῶ εἰς τὴν διάνοιάν μου, τὴν μνήμην. repetens = ἀπολύτως, ἀνατρέχων δπίσω. princeps = ὁ πρῶτος πράττων τι, ὁ προπορευόμενος, ὁ δῆμος. ad suscipiendum κλπ., γερουνδ. ἔλξις ἀντὶ τοῦ ad suscipiendum et ad ingrediendum rationem horum studiorum. suscipere rationem = λαμβάνω ἀπόφασιν πρὸς σπουδὴν (πρὸς τοῦτο ἀνταποκρίνεται κατωτέρω τὸ hortatu). ingredi rationem = ἄρχεσθαι τῆς σπουδῆς. ratio ἐνταῦθα = via = πορεία, δόξας· ἡ δῆλη φράσις: οὕτος βλέπω δτι ὑπῆρξεν εἰς ἐμὲ ὁ πρῶτος ὁδηγὸς καὶ νὰ ἀποφασίσω καὶ νὰ τραπῶ εἰς τὴν εἰδίκευσιν τῶν σπουδῶν τούτων. quod si = ἀλλ' ἔν. haec vox = αὔτη (ἡ ἐμὴ) φωνή, δηλαδὴ ἡ ῥητορικὴ μου ίκανότης. conformata = μοιφωθεῖσα, ὑποστᾶσα ἐπεξεργασίαν. nonnullis saluti fuit = ὑπῆρξεν εἰς τινας σωτηρία. id, δῆλ. vocem conformatam. opitūlor (opem fero) = βοηθῶ. quo possemus = δι' εῦ θὰ ἡδυνάμεθα. ingenium, exercitatio, rei ratio : εἶναι τὰ τρία κύρια προσόντα τοῦ ῥητορος, τὰ δύοια ἀνεγνωρίζοντο ὑπὸ τῶν φιλοσοφικῶν καὶ ῥητορικῶν συγολῶν· φυσικὴ ἴδιοφυτα, ἔξα-

σκησις καὶ ἀπόκτησις γνώσεων θεωρητικῶν διὰ σπουδῆς. Α (ulus) Licinius (Archias). ὁ Ἀρχίας ἥτο ξένος, "Ἐλλην" οἱ ξένοι πολιτογράφούμενοι· Ρωμαῖοι ἐλάμβανον τὸ δόγμα τοῦ γένους ἔκείνου, ὁ ἐποῖος εἶχε συντελέσει νὰ δοθῇ εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου. Ἐπίστης ἐλάμβανον καὶ τὸ πατρωνύμιον (praenomen). Τὸ Licinius εἶναι τὸ δόγμα τῆς Λικινίας γενεᾶς τῶν Λουκούλων, οἱ ἐποῖοι εἶχον συντελέσει εἰς τὴν πολιτογράφησιν τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ τὸ praenomen Aulus οὐδὲς εἶχεν ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Λουκούλων. Ο Κικέρων ἐνταῦθα μεταχειρίζεται τὸ ῥωμαϊκὸν δόγμα τοῦ ποιητοῦ ἐπίτηδες, διὰ νὰ δείξῃ δτι πρόκειται νὰ ὑποστηρίξῃ ἕνα 'Ρωμαῖον πολίτην καὶ ὅχι ξένον. optimarum artium : αἱ ἐλευθέριαι μαθήσεις, δηλ. ἡ φιλοσοφία, ἡ γραμματική (φιλολογία), ἡ ῥητορική, ἡ ποίησις.

2. hoc=τὸ προηγούμενον, κυρίως τὸ a quo id accepimus. quod ... sit· τὸ quod μὲ νποτακτ., διὰ νὰ δείξῃ, δτι τοῦτο εἶναι ξένη γνώμη καὶ ὅχι ἰδική του. facultas = δεξιότης (πνεύματος). ἡ ποίησις δηλ. ἡ ὄποια κατ' ἔξοχὴν εἶναι δῶρον φυσικόν. ratio dicendi = τρόπος τοῦ λέγειν, διότι ἡ ῥήτορική καὶ ἡ ποίησις, δύο μαθήσεις ἐντελῶς διάφοροι, ἀπαιτοῦν καὶ τρόπον ἐκφράσεως ἰδιαίτερον. disciplina = μάθησις, ἐπιστήμη. ne nos quidem : φράσις ἐλλειπτική, ἡ ὄποια δύναται νὰ συμπληρωθῇ οὕτω : ut Archias non uni studio dediτus fuit, sic ne nos quidem uni... κλπ. = ὅπως ὁ Ἀρχίας δὲν ἐπεδόθη εἰς ἐν μόνον στάδιον, οὕτω οὐδὲ καὶ ἐγὼ εἰς ἐν μόνον... κλπ. ne... quidem = οὐδέ. penitus = ἐξ δλοκλήρου, δηλ. μονομερῆς καὶ πάντοτε. etenim = καὶ γάρ. quae ad humanitatem pertīnent = αἱ προσήκουσαι, αἱ ἐμπρέπουσαι τῇ ἀνθρωπίνῃ μορφώσει. quoddam vinculum = δεσμόν τινα ἰδιαιτέρας φύσεως, πραγματικὸν δεσμόν. quasi = ωσάν (κολαζει τὴν ίσχυρὰν μεταφοράν). cognatiōne = διὰ συγγενείας· τρόπον τινὰ διὰ συγγενείας τινὸς συνέχονται (continentur). humanitas-ātis = τὸ σύνολον τῶν γνώσεων, αἱ ὄποιαι ἐμπρέπουν εἰς τὸν ἀνθρωπὸν ἡ καλύτερον ἀπαρτίζουν τὸν ἀνθρωπὸν.

Κεφάλαιον 2.

3. Sed ne... « sed ne... videatur mirum esse. me... hoc uti genere dicendi... quaeso... ut mihi detis hanc veniam... ut me patiamini loqui et uti novo... genere dicendi ». quaestio legitima = ὑπόθεσις νομική. iudicium publicum = δίκη δημοσίου

συμφέροντος. res agitetur = ἡ ὑπόθεσις διεξάγεται. cum = καίτοι. letus = ἐπίλεκτος, ἔγκριτος. tanto conventu = in tanto = ἐνώπιον τόσης συρροής. ac frequentia = καὶ ὁμηρύθεως. hominum, ἐννόησον τὸ ἐπίθ. litteratissimorum = ἐλλογιμωτάτων. hoc genere, ἀντικ. τοῦ uti = (χρῶμαι). quod abhorreat = τὸ ὅποῖον ἀφίσταται. forensis = ἀγοραῖος, δικανικός. venia = συγγνώμη, ἐξουσία, ἀδεια. accommodatam (accommođdo = προσαρμόζω) = ἀρμόζουσαν. huic reo = τῷδε τῷ ὑποδίκῳ, τῷ Ἀρχίᾳ. non molestam = ὅχι ὀχληράν. hoc concursu . . . = in hoc concursu = ἐνώπιον ταύτης τῆς συρροής. Καὶ εἰς τὰ κατωτέρω hac vestra . . . hoc denique, ἐννόησον τὸ humanitas = εὔμουσία, ἐλλογιμότης. exercente iudicium (exerceo iudicium) ὄρος τεχνικὸς ἀντὶ τοῦ προεδρεύοντος τῆς δίκης. ut . . . patiamini : ἡ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ detis veniam ἡ εἶναι ἐπεξήγησις αὐτοῦ. paulo liberius = δλίγον ἐλευθεριώτερον τοῦ δέοντος. otium = σχολή, ἀπογόρησις ἐκ τοῦ δημοσίου βίου. tracto, θαμιστικὸς τύπος τοῦ traho = (σύρω) ἔλκω. tracto personam = παίζω τὸν ρόλον, ὑποκρίνομαι. Ἐνταῦθα tractata est = ἀνεστράψη, ἐτρίβη, παρεφθάρη. iudicium et periculum, διτι τὰ ἐλληνικὰ δίκη καὶ γραφή. inusitatus = ἀήθης, ἀσυνήθιστος. quaestio legitima et iudicium publicum : 'H ὑπόθεσις τοῦ Ἀρχίου δὲν ἦτο ἰδιωτικῆς φύσεως (causa privata, iudicium privatum), δὲν ἐπρόκειτο δῆλο. περὶ ἰδιωτικῶν συμφερόντων ἡ περὶ χρημάτων. 'H ὑπόθεσις ἦτο δημοσίου δικαίου, διότι δὲ ὑπόδικος ἐν περιπτώσει καταδίκης ἐνέπιπτεν εἰς τὰς ποινὰς τοῦ νόμου lex Papia, περὶ ἰδιοποιήσεως πολιτικῶν δικαιωμάτων. praetor εἶναι δὲ στυδίκης (praetor urbānus). Ἐνταῦθα ἀστυδίκης εἶναι δὲ ἀδελφὸς τοῦ δήτορος Κόιντος Κικέρων, φίλος τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ποιήσεως.

4. tribuo = ἀπονέμω τι ὡς δίκαιον. concēdo = παραχωρῶ τι κατὰ συγκατάβασιν. non segregandum (esse) = δὲν πρέπει νὰ χωρισθῇ. adsciscendum fuisse : συμπλήρωσον in numerum civium = πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν πολιτῶν.

Κεφάλαιον 3.

ut primum = εὐθὺς ὡς. ex pueris excedere· μετάφρασις τῆς ἐλληνικῆς φράσεως « ἐκ παιδῶν ἡ ἐκ τῶν ἐφήβων ἐξέρχεσθαι ». artibus : artes, ἐνταῦθα ἐννοεῖ τὴν πρώτην ἐγκύρωλιν μόρφωσιν. informari = διαμορφοῦσθαι. me confero = μεταβαίνω, ἐπιδίδομαι. Antiochiae,

γεν. σημαίνει στάσιν ἐν τόπῳ, ἐν Ἀντιοχείᾳ. *locus*, ἀντὶ *familia* = ἔξι εὐγενοῦς οἰκογενείας. *celēber* = πολυάνθρωπος. *copiosus* = ἀφθονῶν τινος, πλούσιος. *liberalissima studia* = ἐλευθεριώταται μαθήσεις, ὅπερ § 1. Τὸ δὲ *affluo* = ἀφθονῶ. *antecello* μὲν δοτ. = ὑπερβάλλω τινά. Εἰς τὸ *contigit* ἐνν. *ei* = συνέβη εἰς αὐτόν. *gloria* = fama. *adventus*, *πληθ.* = αἱ ἀφίξεις. *ex pueris excessit* : οἱ παιδεῖς ἔξηρχοντο τῆς παιδικῆς ἡλικίας εἰς τὸ 13ον ἔτος των. *Antiochiae* : ἡ γνωστὴ πόλις καὶ πρωτεύουσα τῆς Συρίας, ἡ ὁποία ἐγνώρισε μεγίστην δόξαν καὶ ἀκμὴν κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, δηλ. κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικούς χρόνους.

5. *vehementius*, ἐπίρ. συγκρ. = σφοδρότερον, μετὰ περισσοτέρου ζήλου. *colo* = θεραπεύω. *hic* = ἐνταῦθα. *civitate* = iure civitatis = μὲν τὸ πολιτικὸν δικαίωμα. *cognitio* = γνωριμία. *celebritas* = ἡ μεγάλη διάδοσις (φήμη). *absentibus*, ἵσοδυναμεῖ πρὸς τὸ vel *absens* = ἀκόμη καὶ ἀπόν. *nactus est* (*nanciscor*) = τυγχάνω, ἐντυγχάνω, εὑρίσκω (ὃς τι ἀνέλπιστον ἀγαθόν). *alter . . . alter . . .* = ὁ μέν . . . ὁ δέ. *res*, ἐνν. *gestas* = κατορθώματα. *cum . . . tum . . .* = τόσον . . . ὅσον, καί, καί. *adhibere* = παρέχειν. Κατὰ ζεῦγμα εἰς τὸ *res gestas* πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὸ δέ *suppeditare* (ἀφθόνως παρέχειν), τὸ ὁποῖον δὲν ἀρμόζει εἰς τὸ *aures* (= δτα). *cum* = καί τοι. *praetextatus* = περιβεβλημένος τὴν περιπόρφυρον ἑσθῆτα τῶν παιδῶν. *adulescentiae* δοτ. = πρώτη εἰς τὴν νεαράν των ἡλικιῶν ὑπῆρχεν, εἶναι ἡ πρώτη, δηλ. ἡ ὁποία τὸν ἐδέχθη. *senectūti* = εἰς τὸ γῆράς του, εἰς τὰ γεράματά του. *Italia* : ὁ Κικέρων ἐννοεῖ τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα, τὴν κάτω Ἰταλίαν δηλ., ἡ ὁποία ἦτο πλήρης ἐλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ ὅπου ὥμιλεῖτο ἡ Ἑλληνικὴ. *tranquillitatem* ἐννοεῖ ὁ Κικέρων τὴν ἐιρήνην, ἡ ὁποία ἐμεσολάβησεν ἀπὸ τῶν Γράκχων μέχρι τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου (91 π.Χ.). *Tarentini*, *Regīni*, *Neapolitāni* : ἡσαν *civitates foederatæ*, δηλ. ἐνσπονδοι πολιτεῖαι πρὸς τὴν Ρώμην, διατηροῦσαι τὴν αὐτοδιοίκησιν των, ἀλλ' ὑποβαλλόμεναι εἰς ὥρισμένας ὑποχρεώσεις. "Ως πρὸς τὸν Τάραντα ὅμως γεννᾶται ἡ ἔξῆς δυσκολία. "Οταν ὁ Ἀρχίας ἤλθει ἐκεῖ, ἡ πόλις δὲν ἦτο πλέον *civitas foederata*, ἐπομένως δὲν ἦδύνατο νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸν Ἀρχίαν τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου. Φαίνεται λοιπὸν μᾶλλον, ὅτι ὁ Κικέρων ἐν τῇ ἐκφράσει του ἐννοεῖ, ὅτι τὸ δικαίωμα πολίτου ἐχορήγησαν εἰς τὸν Ἀρχίαν οἱ *Regīni* καὶ οἱ *Neapolitāni*, οἱ δὲ *Tarentini* ἐπεδωψίευσαν εἰς αὐτὸν

ἄλλας τιμάς, στέφανον, δῶρα κλπ. Mario et Catulo : ἡσαν ὑπατοι τὸ 102 π.Χ. Ἐκ τούτων ὁ μὲν Μάριος, ὁ γνωστὸς στρατηγὸς καὶ ἐκ τοῦ πρώτου ἐμφυλίου πολέμου (qui durior ad hæc studia videbatur, ὡς λέγει ὁ ἔδιος ὁ Κικέρων κατωτέρω ἐν § 19 - 20), μόνον στρατιωτικὰ κατορθώματα ἡδύνατο νὰ παράσχῃ ὡς θέμα εἰς τὸ ποιητικὸν τάλαντον τοῦ Ἀρχίου, ἐνῷ ὁ Κ. Λουτάτιος Κάτλος τάσσεται ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος μεταξὺ τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων καὶ πνευματωδεστέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Luculli : ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας τῶν Λουκούλων ἦτο ὁ Λεύκιος Λικίνιος Λούκουλος (L. Licinius Lucullus), πραίτωρ τὸ 103, ἀντιπραίτωρ τὸ 102 εἰς τὴν Σικελίαν, ὅπου κατετρόπωσε τοὺς στασιάσαντας δούλους. Ἐξορισθεὶς κατόπιν ἐγκατεστάθη εἰς Ἡράκλειαν τὸ 79 π.Χ., τὸ ἔτος δηλ. κατὰ τὸ δόπον ἦλθεν εἰς Πόρμην ὁ Ἀρχίας. praetextatus : μὲ κάποιαν ἀνακρίβειαν ὁ Κικέρων μεταχειρίζεται τὸν ὄρον προκειμένου περὶ "Ελληνος καὶ ὅχι περὶ Πορμάου. praetextati ἐλέγοντο δοι εφόρουν τὴν togam praetextam (= ἐσθῆτα λευκὴν περιπόρφυρον, μὲ πορφυρᾶν δηλ. παρυφήν), τὴν δοποίαν ἐπετέρεπτο νὰ φοροῦν μόνον οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες καὶ κατὰ συγκατάβασιν καὶ οἱ παιδεῖς μέχρι τῆς ἐφιβικῆς ἡλικίας.

6. eius Pio filio = ἀντὶ eius filio Pio κατὰ σχῆμα ὑπερβατόν. devinctam (devincio = συνδέω) = συνδεδεμένην. consuetudo = οἰκείστης. afficio aliquid aliqua re = περιβάλλω τινά τινι. si qui forte = δοι τυχόν. simūlo = ὑποκρίνομαι, ὅτι ἔχω τι, ὅπερ δὲν ἔχω. dissimūlo = ὑποκρίνομαι, ὅτι δὲν ἔχω τι, ὅπερ ἔχω· ἐπομένως κρύπτω. Q. Metellus Numidicus : Κώνιτος Μέτελλος ὁ Νομιμιδιός, ὁ νικητὴς τοῦ Ιουγούρθα (109 καὶ 108). Φαίνεται, ὅτι τοῦτον ἐγνώρισεν ὁ Ἀρχίας διὰ τῶν Λουκούλων. Pius : ὑπατος τὸ 80 π.Χ. καὶ πραίτωρ τὸ 89. M. Aemilius : Μᾶρκος Αἰμίλιος, ἐχρημάτισεν ὑπατος καὶ τιμητὴς καὶ ὑπῆρξε δήτωρ ἀξιόλογος. Q. Catulus : εἶναι αὐτός, ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ ὁποίου ὁ ποιητὴς ἔφθασεν εἰς τὴν Πόρμην, ὁ νικητὴς τῶν Κίμβρων. L. Krassus : Λικίνιος Κράσσος, ὁ περίφημος ἀντίζηλος τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, ἡ οἰκία τοῦ ὁποίου ἦτο ἀνοικτὴ εἰς τὸν ποιητὴν. Drusum : εἶναι ὁ περίφημος δῆμαρχος Λίβιος Δροῦσος, φονευθεὶς τὸ 91, τοῦ ὁποίου ὁ νόμος (lex de civitate sociis danda) προεκάλεσε τὸν συμμαχικὸν πόλεμον. Octavios : ὁ δονομαστότερος τῆς οἰκογενείας τῶν Ὁκταβίων Γναῖος ἐχρημάτισεν ὑπατος τὸ 87 μετὰ τοῦ Κίννα, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ προεγράφη. Δύο ἄλλους

Όκταβίους ἀναφέρει ὁ Κικέρων, οἱ δποῖοι ἦσαν πολιτικοὶ ἥγτορες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Catōnem : εἶναι ὁ Μάρκος Κάτων, πατὴρ Κάτωνος τοῦ Ττικαίου. Ο νεώτερος Κάτων ὁ Ττικαῖος πιθανὸν νὰ ἦτο εἰς τῶν δικαστῶν τοῦ Ἀρχίου, ἢ τούλαχιστον παρίστατο κατὰ τὴν δίκην του. Hortensiorum : Ορτήνσιοι ἦσαν τρεῖς, ὁ εἰς ὑπατος τὸ 69, ἥγτωρ καὶ ἀντίζηλος τοῦ Κικέρωνος., ὁ ἄλλος, πατὴρ τοῦ πρώτου, ὑπατος τὸ 97, καὶ ὁ ἀδελφός του, ὁ δποῖος διεκρίθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ὑπαρχος τοῦ Σύλλα.

Κεφάλαιον 4.

intervallum = διάλειμμα. decēdo = ἀποχωρῶ, ἀναχωρῶ. aequissimo iure ac fœdere ἀφαιρ. τῆς ἰδιότητὸς (qualitatis) = ἴσωτάου δικαίου καὶ συνθήκης. cum (αἰτιολογικὸν ἢ καὶ ἐναντιωματικὸν) = διότι, μολονότι. ipse per se = αὐτὸς καθ' ἑαυτόν. impētro = ἐπιτυγχάνω. Luculli = ἡ γεν. εἰς μὲν auctoritate ὑποκειμενικὴ (= ἔνεκα τοῦ κύρους, τὸ δποῖον εἶχεν ὁ Λούκουλος), εἰς gratia ἀντικειμενικὴ (διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Λούκουλον). esset profectus : ὁ Μ. Λούκουλος φαίνεται, ὅτι μᾶλλον δι' ἴδιωτικάς του ὑποθέσεις εἶχε μεταβῆνε εἰς τὴν Σικελίαν καὶ δχι ὡς ἀρχῶν, διότι αὐτὸς μόλις τὸ 79 π.Χ. ἔγινε ἀγορανόμος. Επομένως μεταξὺ τῶν ἑτῶν 102 καὶ 89, ἐντὸς τῶν δποτῶν ἔγινε τὰ ταξίδιαν αὐτό, ὁ Λούκουλος ἦτο ἀδύνατον νὰ σταλῇ ὡς ἀρχῶν εἰς ἐπαρχίαν, διότι τὰ ἀξιώματα τῶν ἐπαρχιῶν ἦσαν ἀνώτερα τοῦ ἀγορανόμου (proconsul, proprætor). Heraclēam : ἡ Ἡράκλεια, ἔλληνικὴ ἀποικία εἰς τὸν χόλπον τοῦ Τάραντος, ἦτο, φαίνεται, ὁ τόπος τῆς διαμονῆς τοῦ ἐξορίστου πατρὸς τοῦ Μ. Λουκούλου, τὸν δποῖον ἀκριβῶς καὶ μεταβαίνει νὰ ἐπισκεψθῇ.

7. lege ἀφαιρ. τοῦ αἰτίου ἢ ὅργανου = διὰ τὸ νόμον, κατὰ τὸν νόμον. si qui = eis qui = εἰς ἐκείνους, οἱ δποῖοι. fœderatis civitatis ἀφαιρ. τοῦ τόπου, ὅπου πρέπει νὰ νοηθῇ ἢ προθ. in = εἰς ὁμοσπόνδους πολιτείας. si qui... essent professi εἶναι τὸ κείμενον τοῦ νόμου. legem fero φράσις τυπικὴ = εἰσάγω νόμον. diebus ἀφαιρ. τοῦ χρόνου (temporis) = ἐν 60 ἡμέραις. essent professi (profiteor) = ἥθελον δηλώσει δηλ. nomen, τὸ ὄνομά των. enim, αἰτιολ. = ἐπειδή. Silvāni et Carbonis ἢ ἄλλως καὶ lex Plautia Papiria. Ἡτο ψήφισμα (plebiscitum) τοῦ ἔτους 89 π. X. προταθὲν ὑπὸ τῶν δημάρχων Μ. Πλαυτίου Σιλουανοῦ καὶ Κ. Παπιρίου Κάρβωνος. fœderatae

civitates : εἶναι αἱ πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἄλλως ἐκαλοῦντο municipia. sexaginta diebus : 'Ο σκοπὸς τοῦ νόμου ἡτο νὰ πληρωθοῦν τὰ κενὰ τοῦ ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ τῶν νεοσυλλέκτων Ἰταλιωτῶν καὶ διὰ τοῦτο ἡ προθεσμία ἡτο πολὺ μικρά. prætorem : ἐννοεῖ εἰς ἔνα οἰονδήποτε ἐκ τῶν 6 πραιτώρων, οἱ ὁποῖοι ἡδύναντο δῆλοι νὰ παραλάβουν τὴν δῆλωσιν. Romae : 'Ο νόμος ἀπῆτε διαμονὴν ἐν Ἰταλίᾳ. Διὰ τὸν Ἀρχίαν ἡτο ἐν ἐπὶ πλέον πλεονέκτημα ἡ διαμονὴ του ὅχι ἀπλῶς ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλ᾽ ἐν αὐτῇ τῇ 'Ρώμῃ.

8. si nihil aliud nisi = si nihil aliud quam = ἀν οὐδὲν ἄλλο ἡ. lege = περὶ τοῦ νόμου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔχοργγήθη ἡ civitas. causa dicta est = ἡ ὑπόθεσις ἐλέχθη, ἡτοι ἐτελείωσεν. 'Η ἀπολογία δηλ. ἡδύνατο νὰ σταματήσῃ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἐφ' ὅσον ὁ Ἀρχίας ἐξεπλήρωσε τὰς τρεῖς ἐκ τοῦ νόμου ἀπορρεούσας ὑποχρεώσεις, τὴν πολιτογράφησιν εἴς τινα τῶν διμοσύνδων πολιτειῶν, τὴν διαμονὴν ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ψηφίσεως τοῦ νόμου καὶ τὴν ἔγκαιρον δῆλωσιν (ἐντὸς 60 ἡμερῶν) παρὰ τῷ πραίτωρι. infirmari - infirmo = ἀσθενῶ τι, ἀναιρῶ, ἀνασκευάζω. auctoritate, religione, fide ἀφαιρ. τῆς ἰδιότητος. auctoritas = κῦρος, αὐθεντία. religio = εὐορκησία (διότι ὑπενθυμίζει τὸν δρκον, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὁ Λουκούλλος ὡς μάρτυς). egisse (ago) = ὅτι ἐνήργησε καὶ ἔφερεν εἰς πέρας τὴν πολιτογράφησιν. cum mandatis = μὲν ἐντολὴν (τῆς πολιτείας του). publicum testimonium = ἀπόδειξις δημοσίᾳ, οὐχὶ δηλ. προερχομένη ἐξ ἴδιωτῶν, ἀλλ᾽ ἐξ αὐτῆς τῆς πόλεως Ἡρακλείας. hic, ἐπίρ. = ἐνταῦθα. 'Εδῶ σημαίνει : εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ. tabellas publicas = τὰ δημόσια ἀρχεῖα, ἡτοι τὸν κατάλογον τῶν πολιτῶν, τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία κλπ., τὰ βιβλία τὰ τηρούμενα εἰς τὸ tabularium. quas κλπ. 'Η φυσικὴ σειρά : quas omnes scimus interisse (= ὅτι ἀπωλέσθησαν) Italico bello incenso tabulario (= καέντος τοῦ ἀρχείου). ridiculum = γελοῖον. ad ea = σχετικῶς πρὸς ταῦτα. videamus : ἐννοεῖ τοὺς μάρτυρας. quae habere = δσα νὰ ἔχωμεν δὲν δυνάμεθα (δηλ. τὸ ἀρχεῖον). desiderare, flagitare = σφοδρῶς ἐπιθυμεῖν (μετά τινος εἰρωνείας λέγονται). hominum : τοῦ Λουκούλλου, τῶν Ἡρακλεωτῶν μαρτύρων κλπ. litterarum memoria : αἱ γραπταὶ ἀποδεῖξεις. depravari (= deprāvō) = νὰ διαστραφοῦν, νὰ μεταβληθοῦν. repudio = ἀπορίπτω, δὲν δέχομαι. idem = ὁ ἴδιος. causa dicta est : 'Η ὑπόθεσις δὲν εἶναι ἀπλῆ, ὅσον τὴν παρουσιάζει ὁ Κι-

κέρων, διότι ἔπρεπε νὰ ἀποδειχθοῦν ὅλαι αἱ ἀπαιτούμεναι προϋποθέσεις, διὰ νὰ εἶναι 'Ρωμαῖος πολίτης δὲ Ἀρχίας καὶ ιδίως ἡ πρώτη καὶ τρίτη. 'Ο κατήγορος, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, δὲν εἶχε πολὺ ἄδικον ζητῶν ἐγγράφους μαρτυρίας. Italico bello : εἶναι δὲ συμμαχικὸς πόλεμος, κατὰ τὸν ὄποιον ἡ 'Ηράκλεια διηρπάγη καὶ τὸ ἀρχεῖόν της ἐπυρπολήθη.

9. fortunarum, gen. plnθ. κατὰ τὸ rerum = τῆς περιουσίας του.
est professus, δηλ. apud praetores. immo vero, ἔντονος ἄρνησις = τούναντίον μάλιστα... illa professione = ἔκεινης τῆς δηλώσεως, ἡ ὄποια δηλ. ἔγινεν εἰς τοὺς πραίτωρας περὶ πολιτογραφήσεως καὶ διαμονῆς ἐν 'Ρώμῃ. collegium = τὸ συνέδριον, ὁ σύλλογος.

Κεφάλαιον 5.

eum = ἐνῷ. neglegentius, συγκρ. = κάπως ἀμελῶς. levitas = ἐπιπολαιότης, ἐλαφρότης. resigno = κυρίως ἀποσφραγίζω (litteras = ἐπιστολήν), κατόπιν = ἀκυρῶ. sanctissimus = ἀγνότατος, σεμνότατος. et unius.. dix̄erit, ἡ φυσ. σειρά : et dixerit se commōtum esse litūra (abl. causae τῆς αἰτίας) unius nominis. litura = ἡ ἐπάλειψις διὰ κηρύξου (ἐπὶ τοῦ πινακίου), ἐπομένως ἡ ἀπαλοιφή, ἐκ τοῦ ρ. lino = ἐπαλεῖφω. his tabulis : δηλ. εἰς τοὺς καταλόγους τοῦ Μετέλλου. Appii : δὲ Arpius Claudius Pulcher ἦτο πραίτωρ μετὰ τοῦ Μετέλλου τὸ 89. Ὁτο δὲ πατὴρ τοῦ περιφήμου Κλωδίου, ὑπάτου τὸ 79 καὶ ὀπαδοῦ τοῦ Σύλλα. Τὸν Ἀππιον διέγραψεν ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν συγκλητικῶν ὁ τιμητὴς Φίλιππος τὸ 86 διὰ τὰ πολιτικά του φρονήματα ἢ διάμέλειαν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων του. Gabinii : δὲ P. Gabinius Capito κατηγορήθη ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ('Ελλήνων) ἐπὶ ἀργυρολογίᾳ καὶ κατεικάσθη ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς του. L. Lentūlum : δὲ Λεύκιος Λέντλος ἦτο καὶ αὐτὸς πραίτωρ τὸ ἵδιον ἔτος καὶ μάλιστα, ὃς φαίνεται ἐκ τοῦ σημείου τούτου, προϊστάμενος τοῦ κολλεγίου τῶν πρατιώρων, ἀφοῦ εἰς αὐτὸν καταφεύγει ὁ Μέτελλος, διὰ νὰ καταγγείλῃ τὴν παράνομον διαγραφήν. 'Ο Μέτελλος ἥθελε νὰ ἀναγκάσῃ τὸν πολίτην, τοῦ ὄποιον τὸ δνομα ὑπόπτως καὶ κατόπιν διαγραφῆς ἐφέρετο γεγραμμένον ἐπὶ τοῦ καταλόγου, νὰ ἀποδείξῃ ἐνώπιον τῶν δικαστῶν, ὅτι δὲν εἶχε σφετερισθῆ τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου.

10. Quid est quod περίφρασις ἐντὶ quid = διατί ; Εἰς αὐτὴν δφεί λεται ἡ ὑποτ. dubitetis. fuerit adscriptus καὶ ὅχι sit adscriptus, διότι θέλει νὰ δειξῃ, ὅτι ἦτο ἐγγεγραμμένος πρὸ τοῦ νόμου Plautia Pa-

piria. etenim = καὶ γάρ, τῷ ὄντι. mediocribus... civitatem... impertiebant. impertire aliquid alicui = μεταδιδόναι τινί τινος. praeditus = πεπροικισμένος. largiri = παρέχειν δαψιλῶς, ἐν ἀφθονίᾳ. id κλπ. φ. σ. noluisse id huic praedito summa gloria ingenii. quid ?, ἐννόησον haec dicimus = ἀλλὰ διατί λέγομεν αὐτά; τί μᾶς γρειάζονται; cum, ἐναντιωματικὸν = ἐνῷ. civitatem datam : ἐννοεῖ διὰ τοῦ νόμου Plautia Papiria εἰς τοὺς Ἰταλιώτας. inrepserunt (inrēpo = εἰσέρπω, ἐπὶ ἔρπετῶν) = παρεισέδυσαν. ne... quidem = οὐδέ. esse = νὰ εἶναι, νὰ θεωρῆται. reiicio = ἐκβάλλω, ἀπορρίπτω. mediocribus : ἐννοεῖ τοὺς κατωτέρω μημονευομένους scenicos artifices, εἰς τοὺς ὄποιους, ὡς γνωστόν, οἱ Ἐρωματῖοι δὲν εἶχον πολλὴν ἐκτίμησιν. in Graecia : ἐννοεῖ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλάδι. Εἶναι γνωστὸν ὅτι πολλὰ ἐκ τῶν πόλεων τῆς Μ. Ἑλλάδος ἔχορήγγουν ἢ καὶ ἐπώλουν τὸ δικαιώμα τοῦ πολίτου. Εἶναι ὅμως ἀνεξήγητος ἡ ὑπόμνησις ἐνταῦθα τῆς κακῆς αὐτῆς συνηθείας. legem Papiam : 'Ο δῆμαρχος Πάπιος εἰσήγαγε νόμου τὸ 65 π.Χ., διὰ τοῦ ὄποιου ἥθελε νὰ περιορίσῃ τὴν παράνομον ἐγγραφὴν εἰς τοὺς ῥωμαϊκούς καταλόγους ὡς πολιτῶν πολλῶν ζένων. Διότι πολλοὶ ζένοι μετὰ διαμονὴν δλίγους χρόνου ἐν Ἐρωμῇ κατώρθωντο νὰ σφετερίζωνται τὸ δικαιώμα τοῦ πολίτου. Διὰ τοῦ νόμου παρεπέμποντο οἱ ζένοι εἰς τὰς πόλεις των... voluit esse : τὸ ἐπιχείρημα τοῦ ἥτορος δὲν εἶναι διόλου ἴσχυρόν.

11. census = τίμησις, ἀπογραφή. scilicet (εἰρωνικῶς) = βεβαίως, φυσικώτατα. proximis censoribus : οἱ ἐγγύτατοι τιμηταὶ πρὸς τὸν χρόνον τῆς διεξαγωγῆς τῆς δίκης. superioribus : οἱ προγενέστεροι ἐν σχέσει μὲ τοὺς προηγουμένους. primis : εἶναι οἱ πρῶτοι τιμηταὶ ἀπὸ τῆς παραγωρήσεως τοῦ πολιτικοῦ δικαιώματος δυνάμει τοῦ νόμου Plautia Papiria. nullam populi partem esse censam = ὅτι οὐδεμίᾳ μερὶς τοῦ λαοῦ ἐτιμήθη, ὅτι οὐδεμίᾳς μερίδος τοῦ λαοῦ ἐγένετο τίμησις, ἀπογραφή. confirmat = βεβαιώνει· πράγματι εἶναι ἀρχὴ τοῦ δικαίου, ὅτι ἡ ἐγγραφὴ εἰς τοὺς καταλόγους δὲν δημιουργεῖ δικαιώμα, ἀλλ' ἀπλῶς εἰκασίαν ὅτι ὁ ἐγγεγραμμένος εἶναι πολίτης. ne ipsius quidem iudicio = οὐδὲ κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. esse versatum = ἀνεστράφη, ἤσκησε τὸ δικαιώμα τοῦ Ἐρωμαίου πολίτου. testamentum = διαθήκη. adeo hereditates = προσέρχομαι εἰς κληρονομίαν, λαμβάνω κληρον. aliquem deferre = ἀναφέρειν τινὰ ἢ νομεν alicuius deferre in beneficiis ἤσον τὰ εὑεργετήματα, ἀμοιβαί. aerarium = τὸ δημόσιον

ταμεῖον. census : 'Απὸ τῆς πολιτογραφήσεως τοῦ Ἀρχίου μέχρι τῆς δίκης του εἰχον γίνει τρεῖς τιμητικαὶ ἀπογραφαὶ : 1) τὸ 70 ἐπὶ τιμητῶν L. Gellius Poplicola καὶ Cn. Lentulus Codianus· 2) τὸ 86 ἐπὶ M. Marcius Philippus καὶ M. Perpenna καὶ 3) τὸ 89 ἐπὶ τιμητῶν Ἰουλίου καὶ Κράσσου. 'Αλλὰ κατὰ τὰς δύο ἐξ αὐτῶν ἀπογραφὰς ὁ Ἀρχίας ἀπουσίαζεν ἐκ Ρώμης, ἐνῷ κατὰ τὴν τρίτην ὁ ῥήτωρ ἴσχυριζεται, ὅτι δὲν ἔγινεν ἀπογραφή. 'Η υπαρξίας τοῦ δινόματος τοῦ Ἀρχίου εἰς τοὺς καταλόγους τῶν τιμητῶν βεβαίως θὰ ἐστήριξε τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου, ὅλα' ἡ ἀπουσία του δὲν ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν ἦτο ρωμαῖος πολίτης. apud exercitum fuisse : 'Η φράσις δηλοῖ, ὅτι ὁ Ἀρχίας ἀπλῶς συνάδευε τὸν στρατηγὸν χωρὶς νὰ εἶναι στρατιώτης, ὅπερ θὰ ἐλέγητο in exercitu esse. 'Εννοεῖ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον. quaestōre : 'Ο Λούκουλλος τὸ 86 ἦτο ταμίας τοῦ Σύλλα εἰς τὴν Ἀσίαν. testamentum saepe : 'Εκαμε πολλάκις διαθήκην ὁ Ἀρχίας, διέτι οἱ ρωμαῖοι συνήθιζον πρὸ πάσης ἐκστρατείας νὰ συντάσσουν τὴν διαθήκην τῶν. adiit hereditates : Συνήθιζον οἱ εὐγενεῖς ρωμαῖοι νὰ δίδουν μέρος τῆς περιουσίας των εἰς τοὺς ξένους φίλους, τοὺς δόποιους μᾶλλον τιμῆς ἔνεκα περιελάμβανον εἰς τὴν διαθήκην των. proconsul : Διοικηταὶ τῶν ἐπαρχῶν ἐστέλλοντο ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον (= ἀνθυπατος) καὶ βραδύτερον ὑπὸ τὸν τίτλον propraetor = ἀντιστράτηγος. Οὗτοι μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς των ἀνέφερον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τὰ δινόματα ἐκείνων, οἱ δόποιοι εὐσυνειδήτως τοὺς εἶχον ἔξυπηρετήσει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς των πρὸς ἀμοιβήν, ἡ δόποια συνήθως ἦτο ἀρκετὰ σοβαρά. Τοιαύτην ἀμοιβὴν ἔλαβε καὶ ὁ Ἀρχίας, τὸν δόποιον ὁ Λούκουλλος ἀνέφερεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον.

Κεφάλαιον 6.

argumentum = ἀπόδειξις, τεκμήριον. revinco = κατανικῶ, ἐλέγχω. numquam... neque... neque... συσσώρευσις ἀρνήσεων, διὰ νὰ τονίσῃ ὁ ῥήτωρ τὸ ἀδύνατον τοῦ ἐλέγχου. quære argumenta : Διὰ τῆς φράσεως αὐτῆς ὁ ῥήτωρ κλείει τὴν νομικὴν ἀπόδειξιν τοῦ ζητήματος. amicorum iudicio : Διὰ τούτων ὑποδηλοῦ ὁ ῥήτωρ, ὅτι θὰ μεταβῇ εἰς νέου εἴδους ἀπόδειξιν, ὅχι νομικήν, διλλὰ πηγάζουσαν ἐκ τοῦ ἀγράφου νόμου, ὅτι ἀνδρες, ὅπως ὁ Ἀρχίας, θὰ ἐπίμων τὴν ρωμαϊκὴν πολιτείαν, ἀν ἦσαν ἐγγεγραμμένοι ἐν αὐτῇ.

12. tanto opere = τοσοῦτον. delectemur, ὑποτ. διέτι ὁ κατή-

γυρος τοῦτο θεωρεῖ παράδοξον, ὅτι δηλ. τερπόμεθα κλπ., ἐνῷ ὁ ἥδιος δὲν εύρισκει τι ἔξαιρετικὸν ἐν τῷ Ἀρχίᾳ. suppedīto = πορίζω. ubi haec, a quibus = παρέχοι μοι δαψιλῶς ἐκεῖνα, διὰ τῶν ὅποιων. reficiatur... conquiescant αἱ ὑποτ. δυνητικαί. forensis strepītus = ὁ ἀγοραῖος θόρυβος. convicium = θόρυβος, ἔρις, ἀντεγκλήσεις (τῶν ἐριζόντων ἴδια εἰς τὰ δικαστήρια). aures defessae = τὰ καταπεπονημένα ὄτα (ἐκ τῶν ἐρίδων). conquiesco = ἡσυχάζω, ἡρεμῶ. aut posse... suppetere... aut posse... ferre = ἢ ὅτι δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν πρόχειρον (ἄρθρον) ἢ ὅτι δυνάμεθα νὰ ὑποφέρωμεν. an tu? = ἢ μήπως σύ; quod dicamus = ut dicamus (τελικὴ ἢ συμπερασματικὴ ἀναφορικὴ πρότασις). excōlo = ἀσκῶ, παιδεύω. contentio = ἀγών. relāxo = χαλαρώνω, ἔπειτα = πραύνω. Μετὰ τοὺς καθημερινοὺς ἀγῶνας ἢ ἐπίδοσις εἰς τὰ γράμματα πραύνει τὴν τεταραγμένην καὶ ἐκνευρισμένην ψυχήν. vero = ἀληθῶς. dedo = ἐπιδίδω (esse datum = ὅτι ἐπεδόθη). pudeat (ὑποτ. τοῦ ἀπροσ. pudet me = αἰσχύνομαι, ἐντρέπομαι) εἶναι ὑποτ. δυνητικὴ = δύνανται νὰ ἐντρέπωνται si qui. Τὸ si προσδίδει εἰς τὴν φράσιν κάποιαν ἀοριστίαν ἢ ἀμφιβολίαν, ὡς νὰ ἔλεγεν οἱ ἄλλοι, δοσοι, δοσοι π.χ. τυχὸν ἀπεκρύβησαν... δύνανται νὰ ἐντρέπωνται. litteris δοτ. Ἡ φρ. se litteris abdiderunt = ἐκρύβησαν εἰς τὰ γράμματα, ἐπεδόθησαν τόσον πολὺ δηλ. εἰς αὐτά, ὥστε τελείως ἀφωσιάθησαν καὶ ἀπεκρύβησαν ἐν αὐτοῖς. ex eis, δηλ. litteris. ad communem adferre fructum = πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν νὰ προσφέρουν· τὸ δὲ proferre = νὰ παρουσιάσουν καὶ τὸ in adspectum lucemque = εἰς δψιν καὶ εἰς φῶς, εἰς τὴν δημοσιότητα, προϊὸν δηλ. τῆς πνευματικῆς των ἐργασίας, τὸ ὄποιον πρόκειται νὰ ὠφελήσῃ τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ ὅχι τὰ ἀτομα. pudeat (ὑποτ. ἀπορηματικὴ dubitativus) = πρὸς τί νὰ ἐντρέπωμαι. tempore ἵσοδυναμεῖ πρὸς τὸ pericolo εἰς τὰς δημοσίας δίκας, τὸ δὲ commodo = ἀπὸ τοῦ συμφέροντος, τὸ ὄποιον εἶναι τὸ θέμα τῶν ἰδιωτικῶν δικῶν. abstraho = ἀποσπῶ, ἀφέλω. ανδοο = μετακαλῶ, ἀποτρέπω. quaeres : 'Ο Κικέρων ἐκ τῆς ὑποτιθεμένης ἀντιρρήσεως τοῦ κατηγόρου δρμώμενος ἀντλεῖ ἀπὸ θέματος ἐντελῶς δευτερευούσης σημασίας τὰ ἴσχυρότερα ἐπιχειρήματα καὶ ἀσφαλῶς δημιουργεῖ τὸ λαμπρότερον μέρος τοῦ λόγου του. ego fateor : Οἱ 'Ρωμαῖοι δὲν ἔξετίμων τὴν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐνασχύλησιν καὶ χλευαστικῶς ἐκάλουν αὐτὴν graecum otium (χάσιμο χρόνου, ἐλληνικὴ τεμπελιά). Συγκαταβατικώτεροι εἶναι

πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἡδύναντο τοὺς καρποὺς τῆς σχολῆς των αὐτῆς νὰ διαθέσουν πρὸς κοινὴν ὀφέλειαν, ὅπως ὁ Κικέρων. Οἱ Ἔλληνες ὅμως εἶχον ἐντελῶς διαφορετικὴν ἀντίληψιν τοῦ πράγματος. Τοὺς ὅπωσδήποτε ἐγκύπτοντας εἰς τὰς σπουδὰς ἐξετίμων καὶ ἐσέβοντο, οἱ δὲ ἀσχολούμενοι εἰς αὐτὰς οὐδέποτε ἡσχύνοντο νὰ ὅμοιογοῦν τὴν ἐνασχέλησίν των καὶ νὰ εἶναι μάλιστα ὑπερήφανοι δι' αὐτήν.

13. reprehendat (reprehendo = φέγω, ἐπιτιμῶ) καὶ suscenseat (suscenseo = ὀργίζομαι τινι) δυνητικοὶ ὑποτακτικοὶ = τίς δύναται νά... si, σύνδεσον μὲ τὸ sumpsero εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου. Ἡ φυσικὴ σειρὰ τῶν λέξεων : si egomet sumpsero mihi ad haec studia colenda tantum quantum temporum conceditur cetēris ad suas res obeundas, quantum. κλπ. obeundas = ad obeundum suas res = πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν ἔργων των. celebrandos = ad celebrandum = πρὸς πανηγυρισμόν. ipsam requiem-solam requiem = διὰ μόνον τὴν ἀνάπαιλαν, τὴν ἀναψυχήν. tempestivus = ἔγκαιρος, ἐπειτα = πρόωρος, πρώιμος. recōlo = πάλιν θεραπεύω, ἀναπολῶ. ad recolenda = πρὸς ἀναπόλησιν. sumpsero = β' μέλ. ὥστα νὰ προηγεῖτο α'. nemo me reprehendet. hoc = id = recolēre haec studio eo magis = τόσῳ μᾶλλον. oratio et facultas, ἐν διὰ δυοῖν, ἀντὶ orationis facultas = ἡ εὐπορία, ἡ ἀφθονία τοῦ λόγου. defuit τοῦ deesse = ἐλείπω. quae = ea autem, δηλ. oratio et facultas. levior = κάπως κουφοτέρα, κατωτέρα, δηλ. πολὺ κατωτέρα. hauriam μὲ δυνητ. σημασίαν: θὰ ἡδυνάμην νὰ ἀντλήσω. ludi : Οἱ διάφοροι ἀγῶνες, σκηνικοί, ἵππικοι, μονομάχων κλπ., διὰ τοὺς ὁποίους πλῆθος ἡμερῶν ἀργίας καθιεροῦτο εἰς τὸ ὁρματικὸν ἡμερολόγιον. alveōlus (ὑποκορ. τοῦ alveus = σκαφίς) = τραπέζας κυβική, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπαιζον τοὺς κύβους. pila = σφαῖρα (τόπι) δερματίνη ὡς « foot ball ». recolenda : 'Ο Κικέρων ἐννοεῖ, ὅτι ἡ τωρινή του ἀσχολία μὲ τὰ γράμματα δὲν ἔχει σκοπὸν τὴν μάθησιν, ἀλλ' ἀπλῶς τὴν ἀνάμνησιν τῶν κατὰ τὴν νεότητά του μεμαθημένων. illa quae summa sunt : Τὰς ἀνωτέρας ἰδιότητας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ κατέχῃ ἡγεμονίας καὶ ἀνθρωπος ἀναμειγνύμενος εἰς τὴν πολιτικὴν (ὡς ὁ Κικέρων) πρὸς τὸ καλὸν τοῦ κράτους.

14. nisi suasissem... numquam me obiecissem, ὑποθ. λόγος ἀπραγματοποιήτου. Ἀν μὴ ἐπειθον ἐμαυτόν... οὐδέποτε θὰ ἐξεθετον ἐμαυτόν. magno opere = σφόδρα, τὰ μάλιστα. laus = δόξα, honestas = ἐντιμότης: τὸ δεύτερον περιορίζει τὸ πρῶτον, τὴν δόξαν,

τὴν κτωμένην ἐντίμως. in ea persequenda, γερ. ἔλξις ἀντὶ in persequendo eam. duco aliquid parvi = θεωρῶ τι μικρᾶς σημασίας. profligatus = ἔξωλης, διεφθαρμένος. vox = praeceptum. in tenēbris = εἰς τὰ σκότη, δῆλ. τὴν λήθην. lumen accedēret = ἀν μὴ προσήρχετο τὸ φῶς τῶν γραμμάτων, ἀν μὴ δῆλ. τὰ γράμματα ἔφερον αὐτὸ τὸ φῶς. quae omnia δῆλ. libri, voces, exempla. quam multas = πόσου πολλάς. expressas (τοῦ exprimo = ἐκπυπῶ) = ἐκτύπους, ἀναγλύφους· ἡ μεταφορὰ ἐκ τῆς γλυπτικῆς. ad intuendum (τοῦ intueor) = νὰ τὰς προσβλέπωμεν (νοερῶς). cogitatione, ἵσοδυναμεῖ πρὸς τὸ cogitando = διὰ τοῦ διανοεῖσθαι, μὲ τὸ νὰ ἔχω εἰς τὸν νοῦν μου. conformo = διαμορφῶ. me obiecissem : Τὸ προηγούμενον ἔτος (63) ὁ Κικέρων εἶχεν ἀποκαλύψει τὴν συνωμοσίαν τοῦ Κατιλίνα καὶ εἶχε στείλει εἰς τὸν θάνατον τοὺς κυριωτέρους ὀργανωτάς της.

Κεφάλαιον 7.

15. quaeret quispiam πρβλ. τὸ ἑλληνικὸν « ίσως εἴποι ἀν τις ». « Υποτιθεμένη ἀντίρρησις, τὴν ὅποιαν προλαμβάνων ἀνασκευάζει ὁ βῆτωρ. summi viri : αὐτοί, τοὺς ὅποιους ἀνωτέρω ἀνόμασε fortissimos viros καὶ τῶν ὄποιων τὰς εἰκόνας (imagines) παρέδωκαν ἡμῖν οἱ « Ἑλληνες καὶ Λατῖνοι συγγραφεῖς. prodītae sunt (prodo = ἐκφέρω, γνώριμον ποιῶ) = ἐγγνώσθησαν, παρεδόθησαν. istane doctrina· ἡ ἀντωνυμία ista διατηρεῖ τὴν καθαράν τῆς σημασίαν· ista = ea tua = μὲ αὐτήν σου τὴν μάθησιν, τὴν ἴδιαν σου, μὲ τὴν ὄποιαν ἐπαιδεύθης. effero laudibus = ἐπαίνοις ἔξατρῳ, ἐγκωμιάζω. ego· ἡ φυσ. σειρά : ego fateor multos homines fuisse excellenti animo ac virtute et extitisse et moderatos et graves per se ipsos sine doctrina, naturae ipsius habitu prope divino. animo = κατὰ τὸ πνεῦμα, σημαίνει τὴν ἐσωτερικὴν ἀνωτερότητα. virtute = κατὰ τὴν ἀρετὴν, δῆλ. κατὰ τὴν ἀνωτερότητα. τὴν ἐκδηλουμένην εἰς τὰς πράξεις τῶν. habitu (habitus = ἔξις, διάθεσις, ποιότης) = διὰ τῆς σγεδὲν θείας ποιότητος αὐτῆς τῆς φύσεως. moderātus = ὁ ἔχων ψυχὴν ισόρροπον (μετρίαν), ἡ ὅποια γνωρίζει νὰ ῥυθμίζῃ τὴν ζωήν. gravis = βαρύς, διακεκριμένος. saepius, ἐπίρ. συγκρ. τοῦ saepe = τὰς περισσοτέρας φοράς. valuisse τοῦ valeo = ἴσχυω, ἔχω ἐπιφροήν. idem ego... Τὸ idem συνδ. μὲ τὸ ego = καὶ ἐγὼ αὐτός. hoc = τόδε, τὸ ἐπόμενον. eximius = ἔξαίρετος. accesserit (accēdo = χωρῶ, προσγίγνο-

μαι, προστίθεμαι) = ὅταν προστεθῇ. ratio = λογική, σύστημα. illud, δηλ. ἡ ἔξαίρετος φύσις. Τότε δὲν ξεύρω νὰ εἴπω (= nescio) τὶ ἔξαίρεται καὶ μοναδικὸν συγήθως γίνεται (solet existere) ἡ ἔξαίρετος φύσις.

16. ex hoc numero : τῶν ἔξαίρεταιν φύσεων, δηλ. εἰς τὰς ὄποιας προστίθεται ἡ παλδευσις. continentissimus (continens = συνεχής, ἐγκρατής, σώφρων) συνώνυμον τοῦ moderatissimus. percipio = καταλαμβάνω, νοῶ. adiuvarentur . . . contulissent ὑποθ. λόγος τοῦ ἀπραγματοποιήτου. me confero = μεταβαίνω, τρέπομαι. quod si . . . tamen = ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη, δύμως. remissio = ἀνεστις, ἀνακούφισις, ἀνάπλωλα. iudicarētis, ὑποτ. = εἴχετε ὑποχρέωσιν νὰ θεωρήσητε. cetērae (animi remissions) = αἱ λοιπαὶ. omnium : πρέπει νὰ νοηθῇ καὶ εἰς τὸ temporum καὶ locorum = ὅλων τῶν χρόνων, ὅλων τῶν ἡλικιῶν, ὅλων τῶν τόπων. alunt τοῦ alo = πρέφω. secundas res ornant : κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην: « τὴν παιδείαν ἔλεγεν ἐν μὲν ταῖς εὐτυχίαις εἶναι κόσμον, ἐν δὲ ταῖς ἀτυχίαις κατέφυγήν ». solacium = παραμυθία, παρηγορία. domi = οἴκοι, ἀντίθετον foris = ἔξω, κυρίως εἰς τὸν πόλεμον. pernoctant = διανυκτερεύουν μαζὶ μας, δηλ. μᾶς συντροφεύουν κατὰ τὰς ἀγρυπνίας μας (στενοχωρίας μας). peregrīnor = ἀποδημῶ, ταξιδεύω. rustīcor = διαιτῶμαι εἰς τὴν ὕπαιθρον, εἰς τοὺς ἀγρούς. Africanum : ἐννοεῖ Σκιπίωνα τὸν Ἀφρικανὸν τὸν νεώτερον, τὸν πορθητὴν τῆς Καρχηδόνος καὶ τῆς Νουμαντίας (185 - 129). Δι' αὐτὸν λέγει καὶ hunc, διὰ νὰ τὸν διαστείλῃ ἀπὸ τὸν προσβύτερον (illum). C. Laelium : 'Ο Κόιντος Λαίλιος ἔγινε περισσότερον γνωστὸς ἐκ τῆς γνωριμίας του πρὸς τὸν Σκιπίωνα. 'Επωνομάζετο sapiens καὶ prudens, διότι τὸ 151, εἰσαγαγὼν ἀγροτικὸν νόμον καὶ πιεσθεὶς ὑπὸ τῶν πατρικίων ἀπέσυρεν αὐτὸν. Ὅτο δέ τοι τὸν Κικέρωνα τὸν ἔξετίμα πολύ. L. Furiūm : 'Ο Λεύκιος Φούριος, ὁ ἐπονομαζόμενος Philus, ἐχρημάτισεν, ὑπατος τὸ 136 π. Χ. 'Ο Κικέρων τάσσει καὶ αὐτὸν εἰς τὸν κύκλον τοῦ Σκιπίωνος, τοῦ ὄποιού σκοπὸς ἦτο ἡ μύησις τῶν 'Ρωμαίων εἰς τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμόν. Caiōnem : Εἶναι ὁ πρεσβύτερος Κάτων, ὁ ἐπονομαζόμενος Censorius (τιμητικός, διότι ἐγένετο ὁ κατ' ἔξοχὴν τιμητής). Καλεῖται senex, διότι καὶ εἰς ἡλικίαν μεγάλην διεπήρησε τὴν ζωηρότητα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν μαχητικότητά του. Εἶναι ὁ κατ' ἔξοχὴν ἀντίπαλος τῆς ἐκπολιτιστικῆς τάσσεως τοῦ κύκλου τοῦ Σκιπίωνος καὶ ἀγρυπνίος φύλακε τῶν ἀρχαίων καὶ αὐστηρῶν ὁ ωμαϊκῶν παραδόσεων. Ἔγινε περίφημος ἡ τιμητεία του, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὄποιας καὶ

νόμους αὐστηροὺς ἔθεσε καὶ ἐπὶ τῶν ἡθῶν τῶν Ὁρμαίων αὐστηρότατα ἡγρύπνει. rusticantur : ὑπενθυμίζει τὴν ζωὴν τῶν Ὁρμαίων εἰς τὴν ὑπαιθρον, εἰς τοὺς ἀγρούς, μετὰ τῶν ὅποιων τόσον ἥσαν συνδεδεμένοι κατὰ τοὺς ἀργαλοτέρους χρόνους.

Κεφάλαιον 8.

17. Quod si = ἀλλὰ καὶ ἐν ἣ περιπτώσει. ipsi = οἱ ἴδιοι (ἡμεῖς). haec = studia. attingere (attingo) = νὰ ἀπτώμεθα, νὰ ἀσχολούμεθα. sensu nostro gustare = νὰ γευώμεθα διὰ τῆς ἡμετέρας αἰσθήσεως, νὰ ἀπολαύσωμεν. cum = καίτοι. omnino = καθόλου. sibi conciliarat : Τὸ concilio mihi aliquid ab aliquo = πορίζομαι, κτῶμαί τι παρά τινος. Roscii : 'Ο Ὁρσκιος ἡτο περίφημος ὑποκριτής, τὸν ὅποιον ὁ Κικέρων ὑπερήσπισεν εἰς τὸ δικαστήριον διὰ τοῦ δμωνύμου λόγου του (pro Roscio Amerino) δι' ἴδιωτικὴν ὑπόθεσιν. 'Ο Κικέρων ἐγκωμιάζει πολὺ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἴδιοφυῖαν του (summa venustas). ergo ille : σὐλλογισμὸς ἡ ἐπιχείρημα ἐκ τοῦ ἐλάσσονος εἰς τὸ μεῖζον (a minore ad maius).

18. Quotiens = ποσάκις, attendo aliquem = προσέχω τινί, μὲ προσοχὴν ἀκούω τινά. cum, ἐναντιωμ. = ἐνῷ. agerentur (ago = πράττω) = τὰ ὅποια τότε ἐπράττοντο, ἐτελοῦντο. dico ex tempore = δμιλῶ, λέγω αὐτοσχεδίαζων. quotiens ἐννοητέον πάλιν τὸ hunc vidi. revocatus (revoco = ἀνακαλῶ, καλῶ ἐκ νέου) = ἀνακληθείς, κληθεὶς ἐκ νέου. Κυριολεκτῖται ἐπὶ τῶν ὑποκριτῶν, οἱ ὅποιοι καλοῦνται εἰς τὴν σκηνὴν ἐκ νέου, διὰ νὰ ἐπαναλάβουν τι (his). accurate, ἐπίρ. = ἐπιμεμελημένως. cogitāte = περιεσκεμμένως, κατόπιν δηλ. διανοητικῆς καὶ τεχνικῆς ἐργασίας ἐπὶ τῶν στίχων. scripsisset, ἡ ὑποτ. δηλοῦ τὸ ἀδρίστον = δσα ἥθελε γράψει. probō = ἐπιδοκιμάζω. accepimus (accipio = παραλαμβάνω) = ἐκ παραδόσεως παρελάβομεν. constare (consto = συνίσταμαι, ἔγκειμαι) = ὅτι ἔγκειται, συνίσταται. excito = διεγείρω, ἔξεγείρω. inflo = ἐμπνέω. suo iure = μὲ τὸ δίκαιόν του (διότι καὶ αὐτὰς ἡτο ἐμπνευσμένος ποιητής). Καὶ ποῖος ἄλλος εἶχε τὸ δικαίωμα αὐτὸν νὰ δμιλήσῃ περὶ ἐμπνεύσεως καὶ τοῦ θείου χαρακτῆρος τῆς ποιήσεως ; commendō = ἐμπιστεύομαι. videantur ἡ ὑποτ. μετὰ τὸ quod, διότι ἐκφράζει τὴν γνώμην τοῦ Ἐννίου. probari : ἐνταῦθα ὁ Κικέρων προτιμᾷ ἀντὶ τῆς ἰδικῆς του γνώμης, ἡ ὅποια δυνατὸν νὰ μὴ εἴχε πολλὴν ἀξίαν, ἐφ' ὅσον ἥσαν γνωστοί οἱ δεσμοί του μετὰ τοῦ ποιητοῦ, νὰ φέρῃ τὴν κοι-

νήν γνώμην, τῆς ὁποίας εἶναι ἀναμφισβήτητος ἡ ἀξία. veterum scriptorum : Πολὺ συχνὰ δὲ Κικέρων ἐκφράζει τὸν θαυμασμόν του πρὸς τοὺς ἀρχαῖους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς καὶ ίδιως τοὺς "Ελληνας. Δι' αὐτὸν λέγει « præter ceteros Φιλέλληνες et simus et habemur » = ὑπὲρ τοὺς ἄλλους καὶ εἴμεθα καὶ θεωρούμεθα φιλέλληνες. arte : Διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς συγκεφαλαιώνει τὰ διὰ τῶν προηγουμένων ἐκφρασθέντα νοήματα doctrinā et præceptis. Ennius : ὁ ἀρχαιότερος ἐπικὺς ποιητῆς τῶν Ρωμαίων (231 - 169). Συνέγραψε Annæles (Χρονικά), τὰ ὄποια περιεῖχον τὴν ἀρχαιοτέραν ιστορίαν τῆς Ρώμης μέχρι τῶν χρόνων τοῦ ποιητοῦ. Σφύζονται δὲν γοι μόνον στίχοι. Πρῶτος μετεγειρίσθη εἰς λατινικούς στίχους τὸ ἡρωικὸν ἔξαμετρον.

19. barbaria = βαρβαρικὴ χώρα. respondent = ἀπαντοῦν, ἀντηχοῦν. flecto = κάμπτω. consisto = ἴσταμαι σιωπηλός. institutus = πεπαιδευμένος. non moveamur = δὲν ὀφείλομεν νὰ συγκινούμεθα. itaque = et ita = καὶ δι' αὐτό. dedico = ἀφιερώνω.

Κεφάλαιον 9.

Exp̄tunt = repetunt. olim = ἀπὸ πολλοῦ χρόνου. Δὲν πρέπει νὰ ἔξηγηθῇ « ποτέ », διότι τότε θὰ ὑπετίθετο, διὰς ἡ ποιητικὴ παραγωγὴ τοῦ Ἀρχίου πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἔξαντληθη. attigit (attingo = ἀπομαίνω) = ἥψατο, ἐπεχείρησε νὰ ὑμνήσῃ. durior καὶ ἐνταῦθα τὸ συγκρ. ἀπολύτως = πολὺ τραχύς.

20. aversus a Musis = ἀμουσος. qui non . . . patiatur mandari, πρότ. ἀναφ. τελικὴ (ut is non patiatur) = ὅστε νὰ μὴ ἀνέχεται νὰ παραδίδεται. aeternum, προληπτ. κατηγορούμενον = ut aeternum sit = ὅστε νὰ εἶναι αἰώνιον. præconium = ἐγκώμιον. prædīco = κηρύττω, ἐγκωμιάζω. item = δώσαντας. dilexit (diligo) = ἡγάπησε. quæ gesserat = suas res gestas = τὰς πράξεις του, τὰ κατορθώματά του. acroāma : Κατὰ τοὺς "Ελληνας πᾶν δὲ τι ἀκούει τις εὐχαρίστως· εἰς τοὺς Ρωμαίους ὑπονοοῦνται πρόσωπα, ἀριστοτέχναι, μουσικοί, ὑποκριταὶ κλπ. L. Plotium : ἢτο καλός· πρῶτος λατīνος ῥήτορος διάσκαλος.

21. versatum in multa varietate = λαβόντα πολλὰς καὶ ποικίλας μεταβολάς. ab hoc (Archia). expresum est (expr̄mo = ἔκτυπω) = ἔξετθη (ἐποιήθη ἐν στίχοις). aperuit (aperio = ἀνοίγω) = ἤνοιξε. vallatum (vallum = χαράκωμα) = χαράκωμένον, ὡγυρωμένον. re-

gio = περιοχή, χώρα.. manus = χείρ, δύναμις. fudit (fundo = χέω, καταβάλλω) = κατενίκησε. eiusdem = τοῦ ίδιου, τοῦ Λουκούλλου. ezeptam esse et servatam esse = ἀπαρ. παθ. παρκ. τῶν ὁγμάτων eripio (ἐξαρπάζω) καὶ servo (σώζω), ὑποκείμενα τῆς ἀπροσ. φράσεως laus est. depresso τοῦ deprimo = καταστρέψω. classis = victoria, qua depresso est classis = ἡ νίκη διὰ τῆς ὁποίας κατεστράφη ὁ στόλος τῶν ἔχθρων. cum, πρόθ. = μετὰ (τῶν φονευθέντων ἀρχηγῶν, διὰ τῆς ὁποίας δὴ). νίκης κατεστράφη ὁ στόλος καὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἐφονεύθησαν). quae quorum κλπ. ἡ φυσ. σειρά : fama pop. Rom. celebr. ab eis, ingeniis quorum hæc (quæ) efferuntur = ἡ φήμη δὲ τοῦ Πρωμαχοῦ λαοῦ ὑμεῖται. ὑπὸ τούτων, διὰ τῶν πνευμάτων (τῆς ίδιοφυΐας) τῶν ὁποίων ταῦτα (τὰ τρόπαια κλπ.) ἔξαιρονται, ἐγκωμιάζονται. Mithridatīcum bellum : ἐννοεῖ τὸν β' Μιθριδατικὸν πόλεμον (74 - 63) καὶ μάλιστα τὴν περίοδον αὐτοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔδρασεν ὁ προστάτης τοῦ ποιητοῦ Λούκουλλος. aperuit Pontum = διήνοιξε τὸν Πόντον. Πρωμαχικῶς μεγάλαι πόλεις, Σινώπη, Ἀμισός, Θεμίσκυρα, Εὔπατόρια, Ἡράκλεια κ.ἄ., ἀνέταξαν ἴσχυράν ἀντίστασιν εἰς τὸν Λούκουλλον (72 - 70). Armeniorum copias : 200 χιλ. τῶν ὁποίων ἡγεῖτο ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων Τιγράνης. Ἡ ὁμαχικὴ δύναμις ἦτο τόσον μικρά, ὥστε ὁ Πλούταρχος διηγεῖται ὅτι ὁ Τιγράνης ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ὁμαχικοῦ στρατοῦ εἶπεν. « Εἰ μὲν ὡς πρεσβευταί, πολλοὶ πάρεισιν, εἰ δὲ ὡς στρατιῶται, δὲλγοι ». Ἐνταῦθα μὲ τὸ fudit ἐννοεῖ τὴν μάχην παρὰ τὰ Τιγρανόνερτα, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἀρμενίας, ὅπου ὁ Λούκουλλος κατενίκησε τὸν Τιγράνην (τὸ 69 π.Χ.). urhem Cyzicenorum : Ἡ πολιορκία τῆς πόλεως Κυζίκου, ἡ ὁποία ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἐν Προυποντίδι δύμανόμου νήσου παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Μυσίας, μεθ' ἣς συνεδέετο διὰ γεφύρας. Ταύτην ἀπήλαξε τῆς ἀπειλῆς τοῦ Μιθριδάτου ὁ Λούκουλλος τὸ 73. Κατὰ τὸ αὐτὸν ἔτος ἔγινεν ἡ ναυμαχία παρὰ τὴν Τένεδον.

22. putatur = νομίζεται. constitutus esse = ὅτι ίδρυθη. at, νὰ συνδεθῇ μὲ τὸ certe = διλλὰ βεβαίως. huius = τοῦδε, τοῦ ζῶντος Κάτωνος, δὴ. τοῦ ἐπονομαζομένου Ύτικαίου (Uticensis). proðvus = πρόπτεπος. decōro = καλλωπίζω, κοσμῶ, λαμπρύνω. in sepulcro : Ὁ ιστορικὸς Τίτος Λίβιος ἀναφέρει ὅτι ἔξω τῆς Ρώμης παρὰ τὴν πύλην τῆς Καπύης, ὅπου τὸ μνημεῖον τῶν Σκιτιώνων, ὑπῆρχον τρεῖς ἀνδριάντες, τῶν ὁποίων δύο ἀνήκον εἰς τοὺς Σκιτίωνας καὶ ὁ τρίτος

εἰς τὸν ποιητὴν Ἔννιον. "Οταν ἀνεκάλυψαν ὅμως τὸν τάφον τῶν Σκυπιώνων, μάτην ἀνεζήτησαν τὸν ἀδριάντα τοῦ Ἐννίου. Τὸ δῆμα putatur (= νομίζεται, ὑπάρχει ἡ γνώμη) μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἦσαν πολὺ βέβαιοι περὶ τοῦ πράγματος. Maximi, Marcelli, Fulvii. 'Ο πληθυντικὸς εἶναι δῆμοις τρόπος. Δὲν πρόκειται περὶ πολλῶν Μαρκέλλων, οὓς Μαξίμου, οὓς Φουλβίων. Μάξιμος εἶναι ὁ Κόιντος Φάβιος Μάξιμος ὁ ἐπονομαθεῖς eunctator (μελληπής), ὁ ὃποῖος ἔδρασε κατὰ τοῦ Ἀννίβα καὶ εἶχεν εἰσαγάγει τὴν βραδεῖαν τακτικὴν πρὸς ἔξαντλησιν τοῦ ἀντιπάλου. Μάρκελλος εἶναι ὁ νικητὴς τοῦ Ἀννίβα εἰς τὴν Νώλαν καὶ ὁ πορθητὴς τῆς Σικελίας. Φούλβιος εἶναι ὁ Μᾶρκος Φούλβιος Νουμπίλιωρ, νικητὴς τῶν Αἰτωλῶν, ὥπατος τὸ 189. 'Υπάρχει καὶ ἄλλος Φούλβιος, ὁ Κόιντος Φούλβιος Φλάκκος, ὁ ὃποῖος κατὰ τὸν β' αρχηδονικὸν πόλεμον ἔλαβε τετράκις τὴν ὥπατειαν καὶ ἀνέκτησε τὴν Καπύρην.

Κεφάλαιον 10.

illum - Ennium. haec = ταῦτα ἐποίησε, τὰ ἀνωτέρω. hunc = Archiam. in hac = ἐν τῇ Ἡρακλείᾳ. eiicio = ἐκβάλλω. Rudīnum = τὸν ἐν Ῥωδαιαῖς, διότι πατρὶς τοῦ Ἐννίου ἦσαν αἱ Ῥωδαιαὶ, πόλεις τῆς Καλαβρίας. 'Εκ τοῦ ἐπιχειρήματος τοῦ δήμορος, ἀπὸ τοῦ ἐλάσσονος εἰς τὸ μεῖζον, ἐννοοῦμεν ὅτι αἱ Ῥωδαιαὶ δὲν ἦσαν πόλις ισοπολιτικής, (civitas foederata) ὅπως ἡ Ἡράκλεια. receperunt : εἰς τὸν Ἐννιον τὸ πολιτικὸν δικαιώματα ἐδόθη τῇ μεσολαβήσει τοῦ Φουλβίου τὸ 184 π.Χ.

23. nam, αἰτιολογεῖ ὀλόκληρον πρότατιν παρακειπομένην, ὡς εὐκόλως νοούμενην ἥτοι : « Μήπως δύναται νὰ ἴσχυρισθῇ τις, ὅτι περισσότερου λόγου ἀξία εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις τῆς Λατινικῆς ; ἀσφαλῶς ὅγι. Διότι κλπ. ». percipi (τοῦ percipio) = ὅτι δρέπεται, ἀποκτᾶται. exiguus = βραχὺς, μικρός. sane = προφανῶς. contineo = συνέχω, περιορίζω. Quare . . . 'Η ἐννοια ὅθεν ἀν τὰ κατορθώματά μας ἔχουν ὡς ὄριον τὰς ἐσχάτας χώρας τῆς οἰκουμένης, τοῦ κόσμου. Εἶναι δῆμοις τρόποις ἀπερβολὴ δικαιολογουμένη ἐν μέρει ἐκ τῶν τελευταίων κατορθώματων τοῦ Πομπηίου εἰς Ἀσίαν. eodem . . . quo = ἐκεῖ, ὅπου. tela = armamentum = exercitum ἢ copiarum. quod, αἰτιολογικόν. cum . . . tum = καὶ . . . καὶ. scribitur, σχεδὸν ἀποιστώπως = γράφεται. de vita dimicant = περὶ ζωῆς ἀγωνίζονται, ἀγωνίζονται μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των. periculum et laborum ἐννοεῖται. ἀντικ. incitamentum =

παρόρμημα πρὸς κινδύνους καὶ πόνους. Graeca - Latina : Μολονότι ὁ Κικέρων διμιλεῖ μετά τίνος ὑπερβολῆς ἐνταῦθα καὶ διὰ τὸ συμφέρον τοῦ πελάτου του, ἐν τούτοις ἡ διμολογία τοῦ ἥρητορος, ὅτι τὰ ἐλληνικὰ γράμματα ἔχουν μεγάλυτέραν ἀξίαν τῶν λατινικῶν εἶναι πολὺτιμος. Ἀπὸ ἀπόψεως εὐρυτέρας διαδόσεως βεβαίως τὰ λατινικὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχον ἀρχίσει νὰ ἔξαπλοιοῦνται εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ ἥρητωρ ὅμως κυρίως διμιλεῖ περὶ μείζονος ἀξίας. orbis terræ : Τοῦτο κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους θὰ δικαιολογηθῇ περισσότερον, διότι οἱ Ἐρωμαῖοι πραγματικῶς διὰ τῶν κατορθωμάτων τοῦ Καίσαρος εἰς τὴν Γαλατίαν, Γερμανίαν καὶ Βρεττανίαν ἤγγισαν τὰ ὅρια τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου.

24. atque... tamen = καὶ ὅμως. qui εἰσάγει ἀναφ. αἰτιολ. πρότασιν, διὰ τοῦτο τὸ qui = quia tu. praeconem = κήρυκα, ὅμητήν. exstitisset τοῦ exsto = ὑφίσταμαι. contēgo = συγκαλύπτω. obruo = καταχώνυμι, κατακαλύπτω. quid = τί, διὰ νὰ εἰσαγάγῃ νέον παράδειγμα. cum virtute fortunam adaequavit = ἔξισωσε πρὸς τὴν ἀρετὴν του τὴν τύχην, ὑπῆρξε δηλ. τόσον τυχηρὸς δσον καὶ ἀνδρεῖος. contio = σύνοδος, συνέλευσις. viri δηλ. οἱ στρατιῶται τοῦ Πομπηίου. rustici = ἀγρόται. milites = στρατιῶται, ἐπομένως καὶ ἐκ τῆς προελεύσεως των (rustici) καὶ τοῦ εἰδούς τῆς ζωῆς, τὴν ὄποιαν διῆγον (milites) ἀνίκανοι νὰ κρίνουν περὶ τῆς ἀξίας τῶν ποιητικῶν ἔργων. dulcēdo = γλυκύτης. partīceps = μέτοχος. illud, δηλ. τὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαιώματος τοῦ πολίτου. apprōbo = ἐπιδοκιμάζω. Sigēo : Τὸ Σίγειον, ἀκρωτήριον εἰς τὴν Τραχάδα, ὃπου λέγεται, ὅτι ἦτο ὁ τάφος τοῦ Ἀγιλλέως. Magnus : Ἡ κολακεία ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ηομπήιον, ὁ ὄποιος ἡρέσκετο ἀκούων νὰ δονομάζεται μέγας μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὸ ἐπώνυμον αὐτὸ πρῶτος ἔδωκεν εἰς τὸν Πομπήιον, ἐνῷ ἦτο ἀκόμη 24 ἑτῶν, ὁ Σύλλας. Ἐκτοτε παρέμεινεν ὡς σταθερὸν ἐπίθετον τοῦ Πομπηίου, ὅπως μαρτυροῦν καὶ νομίσματα τῶν χρόνων ἐκείνων. Theophrānum Mytilenaēum : Θεοφάνης ὁ Μυτιληναῖος συγκά ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος. Ἡτο ἔμπιστος καὶ ἀγαπητὸς τοῦ Πομπηίου. Οἱ Μυτιληναῖοι μετὰ τὸν θάνατόν του τοῦ ἀπένειμαν θείας τιμάς. civitate donavit : Τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχε μόνον ὁ Ἐρωμαῖος λαός, ἀλλὰ δι' εἰδικῶν νόμων παρεχωρήθη τοῦτο εἰς τοὺς μεγάλους στρατηγούς, τὸν Μάριον, τὸν Ηομπήιον. Ἄλλοι πάλιν, ὅπως ὁ Σύλ-

λας, ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντώνιος ἐσφετερίσθησαν τὸ δικαίωμα τοῦτο
ὅντευ νόμου κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐμφυλίων πολέμων.

25. credo = πιστεύω. Ἡ φυσικὴ σειρὰ τῶν λέξεων : non potuit
perficere ut ab aliquid imperatore civitate donaretur. Τὸ ἐπιγέρημα
εἶναι, ὅτι ὁ Ἀρχίας, ἐν ᾧ περιπτώσει δὲν εἶχεν ἀποκτήσει διὰ τῶν νό-
μων τὸ δικαίωμα, θὰ ἦτο πολὺ εὔκολον νὰ τὸ λάβῃ παρά τινος στρα-
τηγοῦ. hunc = τὸν Ἀρχίαν. libellum, ὑποκοριστ. τοῦ liber = βιβλιά-
ριον. malus = ταπεινός, ἀδόκιμος. subiicio = ὑποβάλλω. tantummodo
= τόσον μόνον, ἀναφέρεται εἰς ὅλην τὴν φράσιν· διότι ἐπίγραμμα πρὸς
τιμῆν του εἶχε κάμει, τόσον μόνον δι' ἐναλλασσομένων στίχων ὅλιγον
διαφερόντων ἀλλήλων κατὰ τὸ μῆκος. fecisset ὑποτ. μετὰ τὸ quod,
διότι δεικνύει τὴν σκέψιν τοῦ ποιητοῦ. iubere, ἔξαρτᾶται ἐκ τοῦ vi-
dimus. ea condicione = ἀλλ' ὑπὸ τοῦτον τὸν ὄρον. qui = cum is,
αἰτιολογικὴ ἀναφ. πρότασις. sedulitas = φορτικότης. tamen, ἀντιτί-
θεται εἰς τὸ mali poëtae : τὴν φορτικότητα ἐνὸς ταπεινοῦ (ἀσήμου)
ποιητοῦ ἐθεώρησεν ἐν τούτοις. virtutem = τὴν ἀρετήν, τὴν ἴκανότητα
ἐν τῷ γράφειν. Sulla : ὁ Λεύκιος Κορνήλιος Σύλλας, ὁ ὄποιος ἀπέ-
νειμε τὸ ποιητικὸν δικαίωμα εἰς τὸν ἐκ Μασσαλίας Ἀρίστωνα καὶ ἐννέα
κατοίκους τῶν Γαδείρων. vendebat : 'Ο Σύλλας ἐπώλει τὰ πράγματα
τῶν προγεγραμμένων ποιητῶν. 'Ο Σύλλας ἔξέθετεν εἰς πώλησιν διὰ
κήρυκος (per praecōnem), ἐνῷ ὁ ἔδιος κατὰ Πλούταρχον « δεσποτικῶς
ἐπὶ βήματος ἐκαθέζετο ».

26. per se = δι' ἑαυτόν, ἀφοῦ ἦτο familiarissimus. qui = ἀναφ.
αἰτιολογικόν. ut natis natis, τοῦ nascor = γεννῶμαι. pinguis = παχυ-
λός, τραχύς. peregrinus = ξενικός. Q. Metello Pio : ὁ K. Μέτελλος
Πίος, ὁ ὄποιος ἐσυγγένευε μὲ τοὺς Λουκούλους, διότι ἡ ἀδελφὴ τοῦ
K. Μετέλλου τοῦ Νουμιδικοῦ καὶ ἐπομένως θείου τοῦ Μετέλλου Πίο
ἦτο μῆτρη τῶν δύο Λουκούλων. 'Ο Μέτελλος κατὰ τὴν ἀνθυπατείαν
του εἰς τὴν Ἰσπανίαν (79 - 71) διεξήγαγε σφοδροὺς ἀγῶνας κατὰ τοῦ
Σερτωρίου. Ἡρέσκετο εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς στιγμῆς καὶ ἐδέγετο νὰ τοῦ
ἀπονέμωνται θεῖαι σχεδὸν τιμai διὰ σπονδῶν καὶ θυσιῶν καὶ ἐστε-
φανοῦτο διὰ χρυσοῦ στεφάνου ἀπὸ Δόξας, αἱ ὄποιαι κατήρχοντο ἐκ τοῦ
οὐρανοῦ ἐν μέσῳ βροντῶν. Cordubae : Κορδούη, πόλις τῆς Ἰσπανίας.
Οἱ Ῥωμαῖοι γενικῶς κατεφρόνουν τοὺς ἔξι Ἰσπανίας ποιητὰς καὶ συγ-
γραφεῖς, οἱ ὄποιοι κακῶς ἐχειρίζοντο τὴν λατινικήν. 'Ἐν τούτοις δλί-
γον βραδύτερον ἡ Ἰσπανία ἐπρόκειτο νὰ χαρίσῃ εἰς τὰ φωμαῖκὰ γράμ-

ματα τρεῖς μεγάλους ποιητάς και συγγραφεῖς, τὸν Σενέκαν, τὸν Λουκανὸν και τὸν Κοἰντιλιανόν.

Κεφάλαιον 11.

obscurari = νὰ ἐπισκοπισθῇ. *optimum quisque* = πᾶς ἀριστος. *de contemnda gloria* ἔλξις ἀντὶ *contemnendo gloriam* = περὶ καταφρονήσεως τῆς δόξης. *in eo* ἀσύνδετον, διότι εἶναι ἐπεξήγησις τοῦ προηγουμένου. *prædicatio* = ἐγκώμιον. *nobilitas* = ἐπισημότης, δόξα (gloria). *despicio* = ὑπερορῶ, καταφρονῶ. *prædicari ac nominari* ἀπροσώπως = νὰ προσγίνεται ἐγκώμιον και δόξα.

27. *monumentorum* = τῶν μνημείων, τὰ δποῖα ἰδρυσεν αὐτός. *adītus* = τὰς εἰσόδους. *comīte* ως ἀφαιρ. ἀπόλυτος = συνοδεύοντος τοῦ Ἐννίου. *consecrare* = νὰ ἀφιερώσῃ. *quare* : Τὸ συμπέρασμα τοῦ ῥήτορος εἶναι διάφορον ἐκείνου, τὸ δποῖον ἀναμένομεν ἐκ τῶν δύο προηγουμένων παραδειγμάτων, δτι δηλ. ὁ Φούλβιος ως μέσον δόξης εὗρε νὰ τιμήσῃ τὰς μούσας και τοὺς ποιητάς. *Ὑπερπηδῶν* τὸ συμπέρασμα τοῦτο προχωρεῖ περαιτέρω εἰς ἄλλο, δτι και οἱ δικάζοντες σήμερον τὸν Ἀρχίαν εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ θέλουν νὰ συνδέσουν τὸ δνομά των μὲ τὴν σωτηρίαν ἐνὸς ἐνδόξου ποιητοῦ. *armati - togati* : 'Η ἀντίθεσις ἔγινεν ἐπίτηδες. Οἱ ἄνδρες τοῦ πολέμου εἶναι δύσκολον νὰ σκέπτωνται εἰς τὰ τραχέα ἔργα των τὰς Μούσας, ἐνῷ οἱ τηβεννοφόροι δικασταὶ ἐν εἰρήνῃ ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ τιμοῦν αὐτάς. *abhorreo* = ἀφίσταμαι, ἀποτρέπομαι. *Decimus Brutus* : ὑπατος τὸ 138 π.Χ., ητο ῥήτωρ και γενικώτερον φίλος τῶν γραμμάτων. *Accii* : L. Atticus, ἐκ Πισαύρου τῆς Ὄμβρικῆς (170 - 84 π.Χ.). *Ἐγραψε τραγῳδίας*. *Fulvius* : ὁ νικητὴς τῶν Αἰτωλῶν. 'Ο Ἐννίος τὸν συνάδευσεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν και παρεύρεθη εἰς τὴν ἀλωσιν τῆς Ἀμπρακίας (189).

28. *id* = τοῦτο, νὰ θεραπεύητε δηλ. τοὺς ποιητάς. *verum tamen* = ἀλλ' ὅμως. *atque . . . et . . . que* = συνδέονται τρεῖς ἔννοιαι, και . . . και . . . *inchoavit* = ἡρξατο, ἐπομένως δὲν ἐτελείωσεν ἀκόμη. *quibus* = θὰ ἐννοήσωμεν ὅχι τὸ *versibus*, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῆς προηγουμένης προτάσεως, δτι δηλ. ἐπεχείρησε διὰ στίχων νὰ ὑμνήσῃ και ἡρχισεν. 'Επομένως « τούτου ἀκουσθέντος ». *adornavi* = τοῦ ἔδωκα ὅλα τὰ μέσα (διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τοῦτο τὸ ποίημα). *qua detracta* = ταύτης δὲ ἀφαιρεθείσης, ἀποσπασθείσης (δηλ. τῆς ἀμοιβῆς). 'Η μετοχὴ ὑποθετικὴ = ἀν ἀφαιρεθῇ. *curriculum* = ἄρμα και μεταφορ. σταδιοδρομία.

29. 'Ο Κικέρων γενικεύει ἐδῶ τὴν γνώμην, τὴν ὅποιαν ἔξέφρασε προηγουμένως μόνον δι' ἔαυτόν. praesentīret in postērum πλεονα-
σμὸς = προηγθάνετο εἰς τὸ μέλλον. et si... terminaret = ἀν ἐτερμάτι-
ζεν. eisdem regionibus... quibus = εἰς ταύτας τὰς περιοχὰς (ὅρια)
εἰς τὰς ὅποιας. circumscriptum est = εἶναι περιγραμμένον, περιω-
ρισμένον. nec, neque, nec = οὔτε... οὔτε... οὔτε... frango = θραύω.
ango = ἄγχω, πνίγω (κοινῶς πνίγομαι ἀπὸ φροντίδας). nunc, ἐνν. τὸ
vero = νῦν δέ, τώρα δύμως. insideo = ἐπικάθημαι. virtus = εὐγενῆς
δύμη. stimūlis gloriæ = διὰ τῶν κέντρων τῆς δόξης. non esse dimit-
tendam = ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀπολεσθῇ. nomimis γεν. ἀντ. εἰς τὸ com-
memorationem = ἡ ἀνάμνησις τοῦ ὀνόματός μας. adæquo = ἔξισδ.
posterītas = ὁ μετάπειτα χρόνος.

Κεφάλαιον 12.

30. versamur = ἀναστρεφόμεθα. ut σύνδεσον μὲ τὸ arbitremur =
ὡστε νὰ νομίζωμεν. omnia nobiscum = πάντα μεθ' ἡμῶν, δηλ. ani-
mus, corpus, commemoratio nomimis nostri. cum = καίτοι. otīos-
sus = ἀπράγμων, σχολαῖος. spirītum duco = ἀναπνέω. 'Η ἔξήγη-
σις : καίτοι μέχρι τοῦ ἐσχάτου διαστήματος (τῆς ζωῆς μας) οὐδόλως
διάγομεν ἡσύχως καὶ ἀπόνως. summis ingeniis = viris summo inge-
nīo praedītis = ὑπὸ ἀνδρῶν πεπροικισμένων δι' ὑψίστου πνεύματος.
expressam = ἐκτυπωθεῖσαν καὶ polītam = καλλιτεχνηθεῖσαν. vero =
τῷ ὅντι. in gerendo = ἐν τῷ πράττειν, καθ' ὃν χρόνον τὸ ἐπραττον.
spargo = σπείρω. disseminō = διασκορπίζω. 'Η ἔκφρασις διὰ τῶν
ρήμάτων τούτων γίνεται ποιητική. sive - sive = εἴτε - εἴτε. abfutūra
est... pertinebit δ' α' περιφραστικὸς μέλλων δεικνύει τὸ μελλοντικῶς
ἀβέβαιον, ἐνῷ δ' β' ἀπλοῦς τὸ μελλοντικῶς βέβαιον καὶ τὴν πεποίθησιν
τοῦ ὥριτορος. abfutura est, τοῦ absūm = ἀπειμι. imagines : 'Ιδιαι-
τέρως διὰ τοὺς 'Ρωμαίους imagines ἥσαν καὶ τὰ κήρινα δμοιώματα
τῶν προγόνων τὰ τοποθετημένα εἰς τὸ ἀτριον τῶν οἰκιῶν.

31. quare : δι' αὐτοῦ εἰσάγεται τὸ συμπέρασμα δόλου τοῦ λόγου.
pudor = σωφροσύνη. amicorum νὰ συνδεθῇ μετὰ τοῦ dignitate.
cum - tum = τόσον... δσον, καί... καί, ἀντὶ νὰ εἴπῃ ab amicis
cum illustribus tum vetustis = ὑπὸ φίλων καὶ ἐπιφανῶν καὶ ἀρ-
χαίων. convēnit, ἀπρόσ. = ἀρμόζει. existīmo = θεωρῶ, νομίζω. causa
vero eius modi quae = cuius causa sit eius modi ut ea... cau-

sa = ὑπόθεσις. recentibus = τοὺς προσφάτους οἰκείους κινδύνους καὶ ἡμετέρους καὶ ὑμετέρους· ἐννοεῖ τοὺς ἐκ τῆς συνωμοσίας τοῦ Κατιλίνα. profiteor = ὑπισχνοῦμαι. eo numero ἀντὶ est e numero eorum, qui... sunt habiti πληθ., διότι τὸ numero εἶναι περιληπτικὸν = ἔθεωρήθησαν. itaque dicti = et tales dicti sunt = καὶ τοιοῦτοι ὀνομάσθησαν. accipiatis νὰ συνδεθῇ μὲ τὸ προηγούμενον ut eum. potius = magis = μᾶλλον. humanitas ἐνταῦθα = ἐπιείκεια, ὅπως καὶ τὸ acerbitas = αὐστηρότης.

32. quae, οὐδ. = ὅσα. pro = κατά, συμφώνως. confido = πέπει-
σμαι, ἐν τῇ ἀντιθέσει πρὸς τὸ spero. iudicialis = δικανικός. com-
muničter = κοινῶς, γενικῶς. quae a forensi... ἐρμηνεία: ὅσα δὲ ὡμί-
λησα ἀσφαλῶς μακρὰν ἐμοῦ καὶ τῆς δικανικῆς συνηθείας καὶ περὶ τοῦ
πνεύματος τοῦ ἀνδρὸς καὶ γενικῶς περὶ αὐτῆς τῆς σπουδῆς.

ΟΒΙΔΙΟΥ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ
(ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΟΒΙΔΙΟΥ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1959

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Βίος τοῦ Ὁβιδίου.

Ο Πόπλιος Ὁβίδιος Νάσων (P. Ovidius Naso) ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν Σοῦλμον (Sulmo, νῦν Solmona) τῆς περιοχῆς τῶν Πελιγρῶν τῆς Ἰταλίας τὸ 43 π. Χ. ἡ 711 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης, ἐξ οἰκογενείας ἀνηκούσης εἰς τὴν τάξιν τῶν ἵππεων (ordo equester).

Νεώτατος ἦλθεν εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου κατὰ ἓν ἔτος ἀδελφοῦ του καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ῥητορικῆς, ὑπὸ τοὺς διασήμους τότε ῥητοροδιδασκάλους Ὁρέλλιον Φοῦσκον καὶ Πόρκιον Λάτρωνα, κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ πατρός του, φιλοδοξοῦντος νὰ ἴδῃ τοὺς υἱούς του πλουσίους, δρῶντας καὶ ἀναδεικνυομένους εἰς τὴν πολιτικήν.

Τόσην δύμας εἶχε κλίσιν εἰς τὴν ποίησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας εἶχεν ἐπιδοθῆ, ὡστε, ἀν καὶ ηδοκίμει εἰς τὴν ῥητορικήν, δὲν ἔπαινες νὰ ἀσχολῆται καὶ εἰς τὴν ποίησιν. Ο ἴδιος ὁ Ὁβίδιος, δύμιῶν διὰ τὴν κλίσιν του ταύτην γράψει (Tristia 4, 10, 26):

Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos

Et quod temptabam dicere, versus erat.

(Ἄφ' ἔαυτοῦ τὸ ποίημα προσηρμόζετο εἰς τὸ προσῆκον μέτρον καὶ ὅ,τι ἐπεχείρουν νὰ λέγω ἦτο στίχος).

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του μετέβη εἰς Ἀθήνας. Ἐπεικέφθη δύμας καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Μετὰ δῆν ἔτη παραμονῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην, διὰ μέσου τῆς Σικελίας, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τινα χρόνον.

Ἐν Ῥώμῃ κατ' ἀρχὰς ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἀνέλαβε τὰ μικρότερα πολιτικὰ ἀξιώματα, διὰ τῶν ὀποίων ἐπρεπε νὰ διέλθῃ, ἵνα διεκδικήσῃ τὰ ἀνώτερα. Ἄλλ' αἱ τοιαῦται ἀπασχολήσεις οὐδὲν εἶχον τὸ ἐλκυστικὸν διὰ τὸν Ὁβίδιον, δστις εἶχεν ἀφήσει ἀκουσίων τὸν Ἑλικῶνα. Διὰ τοῦτο δὲν ἐβράδυνε νὰ περιφρονήσῃ τὰς τιμὰς τῆς

πολιτικῆς, καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον αἱ θύραι τῆς Συγκλήτου ἡνοίγοντο εἰς αὐτόν. Ἐπανῆλθε λοιπὸν εἰς τὰς προσφιλεῖς του Μούσας, διὸς νὰ μὴ τὰς ἐγκαταλείψῃ ποτὲ πλέον. Ματαίως προσεπάθει ὁ πατήρ του νὰ τὸν μεταπείσῃ, μεταχειρισθεὶς πολλάκις τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι « Ὁ Μαιονίδης (Ομηρος) δὲν ἀφῆκε περιουσίαν . . . ».

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν πρώτων ποιημάτων του ἐγένετο γνωστὸς εἰς τὸν εὖρυν κύκλον τῶν λογίων τῆς Ῥώμης, μεθ' ὃν συνεδέθη διὰ φιλίας, ὡς ἐπὶ παραδείγματος μετὰ τοῦ Ὁρατίου, Προπερτίου, Τιβούλου καὶ ἄλλων. Τόσην δὲ ἡσθάνετο χαρὰν ἐκ τῆς μετ' αὐτῶν συναναστροφῆς, ὥστε ὁ ἔδιος λέγει ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του : « Ἐθεράπευσα καὶ ἡγάπησα τοὺς ποιητὰς τοῦ καιροῦ ἐκείνου· δσάκις εὑρισκόμην πλησίον ποιητῶν, ἐνόμιζον ὅτι θεοὶ ἡσαν παρόντες ».

Εἰς ἡλικίαν 51 ἑτᾶν, ὅτε εὐτυχῆς ἔτεινε νὰ καταλάβῃ τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν συγχρόνων του ποιητῶν, περιέπεσε, δι' ἀγνωστού λόγον, εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ παντοδυνάμου τότε Αὐγούστου καὶ ἡναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ῥώμην καὶ τὸν προσφιλῆ κύκλον τῶν ὄμοτέχνων του καὶ νὰ ἀπέλθῃ ἐξόριστος εἰς Τόμους, μικρὰν παρὰ τὰς νοτίας ἐκβολὰς τοῦ Δουναβέως πόλιν, πλησίον τῆς σημερινῆς Κωνστάντζης.

« Αγνωστα εἶναι τὰ αἴτια τοῦ ὑπερορισμοῦ τοῦ ποιητοῦ· πολλὰ εἰκάζονται, ἀλλ' οὐδὲν τὸ βέβαιον. Ὁ ἔδιος γράφει σχετικῶς (Tristia 11, 207) :

Perdidērint cum me duo criminā, carmen et error,
Alterīus facti culpa silenda mihi.

(Δύο ἐγκλήματα μὲ κατέστρεψαν, ποίημα καὶ σφάλμα,
ἀλλὰ δι' ἕκάτερον πρέπει νὰ σιωπῶ).

Αἶλλὰ καὶ ἐξόριστος δὲν ἔπαυσε νὰ ἀσχολῆται εἰς τὴν ποίησιν, ἥτις ἦτο ὁ παρήγορος ἄγγελος ἐν τῇ μονώσει του « Gratia, Musa, tibi nam tu solacia praebes » (Σ' εὐχαριστῶ, Μοῦσα, διότι μὲ παρηγορεῖς).

Τὴν φαιδρότητα ὅμως, τὴν ὅποιαν ἀπέπνεον τὰ πρὸ τῆς ἐξορίας ἔργα του, διαδέχεται καταθλιπτικὴ μελαγχολία. Παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν του δὲ καὶ τὴν ταπεινωτικὴν καὶ ἐξευτελιστικὴν κολακείαν, τὴν ὅποιαν μετεγειρίσθη ἀπευθύνων ἐπιστολὰς καὶ ποιήματα πρὸς τοὺς ἴσχυροὺς τῆς Ῥώμης, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνάλησίν του. Ἡδυνήθη ὅμως νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐκεῖ ζωὴν σχετικῶς ἀνετον, διότι ἡ ἐπιβληθεῖσα

εἰς αὐτὸν ποιητὴ ήτο ὑπερορισμὸς (relegatio) καὶ ὅχι φυγάδευσις (aquae et ignis interdictio), κατὰ τὴν δόποιαν ἐδημεύετο ἡ περιουσία καὶ ἡλαττοῦντο τὰ πολιτικὰ δικαιώματα.

Τὸ 8ον ἀπὸ τῆς ἔξορίας του ἔτος, 17 μ. Χ. ἡ 770 ἀπὸ κτίσεως 'Ρώμης, ἀπέθανεν εἰς τὴν ἀξενον καὶ βάρβαρον ἐκείνην χώραν, ὃπου εἶχε ῥιφθῆ ὁ χαρίεις καὶ κομψὸς ποιητής, εἰς ἡλικίαν 60 περίπου ἐτῶν. Τὸ 1886 ἴδρυθη πρὸς τιμήν του μνημεῖον ἐν Κωνστάντζῃ τῆς 'Ρουμανίας, ὃπου πιστεύεται ὅτι ἀνεκαλύφθη ὁ τάφος του. Δὲν είναι γνωστὸν ἂν μετεκομίσθησαν τὰ δοτᾶ ἡ ἡ κόνις του εἰς 'Ρώμην, ὅπως ζῶν εἶχεν ἐκφράσει τὴν ἐπιθυμίαν.

2. "Ἐργα τοῦ Ὁβιδίου.

Τὰ ποιητικὰ ἔργον τοῦ Ὁβιδίου διακρίνεται εἰς τρεῖς περιόδους. Αἱ δύο πρῶται περιλαμβάνουν τὰ πρὸ τῆς ἔξορίας ποιήματά του, ἡ δὲ τρίτη τὰ μετ' αὐτήν.

I. Τὰ πρὸ τῆς ἔξορίας.

Εἰς τὴν πρώτην περίοδον ἀνήκουν :

1. *Heroïdes* (Epistulae) = 21 ἐπιστολαὶ γυναικῶν τῶν ἡρωικῶν χρόνων.
2. *A m o r e s* = "Ἐρωτεῖς.
3. *Medicamina faciei* = φάρμακα τοῦ προσώπου (καλυντικά).
4. *Ars amandi* ἢ *ars amatoria* = ἡ ἐρωτικὴ τέχνη.
5. *Remedia amoris* = ἀντιφάρμακα τοῦ ἔρωτος.

Εἰς τὴν δευτέραν περίοδον :

1. *Metamorphoses* = μεταμορφώσεις.
2. *Fasti* = ἡμερολόγιον ἀτελές λόγω τῆς ἔξορίας του.

II. Τὰ μετὰ τὴν ἔξορίαν.

1. *Tristia* = θρῆνοι.
2. *Epistulae ex Ponto* (Pontica).
3. *Halieutica* = ἀλιευτικά.
4. *Ibiç* = Ἱβιç.

3. Εἰσαγωγὴ εἰς τὰς Μεταμορφώσεις.

Τὸ ἀξιολογώτερον ἔργον τοῦ Ὁβιδίου εῖναι αἱ Μεταμορφώσεις, ποίημα τῆς διδακτικῆς ποιήσεως, ἐν δακτυλικῷ ἔξαμπλῳ, διηγημένον εἰς 15 βιβλία. Τὸ χειρόγραφον αὐτῶν εἶχε καύσει ὁ Ὁβιδίος, πρὶν ἡ ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἔξορίαν. Τὸ ἔργον ὅμως ἐσώθη, διότι φίλοι αὐτοῦ κατεῖχον ἀντίγραφα. Ὁ Ὁβιδίος ἐκ φύσεως ἀπέκλινε πρὸς τὰ ἐρωτικὰ μᾶλλον ποιήματα, τὰ ὄποια καὶ διακρίνονται ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως.

Διὰ τῶν Μεταμορφώσεων ἐπεγείρησεν ἡ μοῦσά του ὑψηλοτέραν πτῆσιν. Τὸ θέμα τοῦτο, τὸ ὄποιον εἶχον πραγματευθῆ πρὸ αὐτοῦ οἱ Ἀλεξανδρινοί, μάλιστα δὲ ὁ Νίκανδρος (Ἐτεροιούμενα), ὁ Παρθένιος (Μεταμορφώσεις) καὶ ὁ Βοῖος (Ὀρνιθογονία), ἥτο σύμφωνον πρὸς τὴν ποιητικὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ Ὁβιδίου, ὅστις ἐγνώριζεν ἀριστοτεχνικῶς νὰ ποικίλῃ τὸν λόγον καὶ κομψότατα νὰ περιγράψῃ.

Ἐφιλοτέχνησε λοιπὸν τὰς μυθικὰς μεταμορφώσεις κατὰ τάξιν χρονολογικὴν ἀπὸ τοῦ Χάους μέχρι τοῦ μεταμορφωθέντος εἰς ἀστέρα τοῦ Ιουλίου Καίσαρος.

Ἐνότητα ἐπικήν οὕτε ἔχουν αἱ μεταμορφώσεις οὕτε ἥτο δυνατὸν νὰ ἔχουν. Οἱ μῦθοι διαδέχονται ἀλλήλους μετὰ χαλαροῦ συνδέσμου καὶ προβάλλονται ἐνώπιόν μας ὡς εἰς κινηματογραφικὴν ταινίαν. Εἶναι ὅμως θαυμαστὴ ἡ ποικιλία καὶ ἡ ἐφευρετικότης τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν ζωηρὰν παράστασιν τῶν ἀτελευτήτων ἐκείνων μυθικῶν μεταβολῶν, 192 περίπου, τὴν ὄποιαν μόνον ἡ γράμμος τοῦ Ὁβιδίου φαντασία ἡδύνατο νὰ κατορθώσῃ.

Τὸν ποιητὴν θὰ κρίνωμεν μετὰ τὴν ἔρμηνείαν τῶν δύο ἀνὰ χεῖρας μεταμορφώσεων «Φαέθων» καὶ «Νιόβη».

ΜΕΡΟΣ Α'
ΚΕΙΜΕΝΟΝ

LIBER PRIMUS
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

In nova fert animus mutatas dicere formas
corpora : di, coeptis (nam vos mutastis et illas)
adspirate meis primaque ab origine mundi
ad mea perpetuum deducite tempora carmen !

.....

LIBER SECUNDUS
ΡΗΑΪΤΗΟΝ

- Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
clara micante auro flamasque imitante pyropo ;
cuius ebur nitidum fastigia summa tegebat,
argenti bifores radiabant lumine valvae.
5. materiam superabat opus. nam Mulciber illic
aequora caelarat medias cigentia terras
terrarumque orbem caelumque, quod imminet orbi,
(^{ναυαγίους}) cāeruleos habet unda deos, Tritona canorum,
Proteaque ambiguum, balaenarumque prementem

10. Aegaeona suis immania terga lacertis,
 Doridaque et natas, quarum pars nare videtur,
 pars in mole sedens virides siccare capillos,
 pisce vehi quaedam. facies non omnibus una,
 nec diversa tamen ; qualem decet esse sororum.
15. terra viros urbesque gerit silvasque ferasque
 fluminaque et nymphas et cetera numina ruris.
 haec super imposita est caeli fulgentis imago,
 signaque sex foribus dextris, totidemque sinistris.
 quo simul acclivo Clymeneia limite proles
20. venit et intravit dubitati tecta parentis,
 protinus ad patrios sua fert vestigia vultus
 constititque procul ; neque enim propiora ferebat
 lumina. purpurea velatus veste sedebat
 in solio Phoebus claris lucente smaragdis.
25. a dextra laevaque Dies et Mensis et Annus
 Saeculaque et positae spatiis aequalibus Horae
 Verque novum stabat cinctum florente corona,
 stabat nuda Aestas et spicea serta gerebat,
 stabat et Autumnus calcatis sordidus uvias
30. et glacialis Hiems canos hirsuta capillos.
 inde loco medius rerum novitate paventem
 Sol oculis iuvenem, quibus aspicit omnia, vidit,
 « Quae » que « viae tibi causa? quid hac » ait « arce petisti
 progenies, Phaëthon, haud infitianda parenti? »
35. ille refert « o lux immensi publica mundi,
 Phoebe pater, si das huius mihi nominis usum,
 nec falsa Clymene culpam sub imagine celat :
 pignora da, genitor, per quae tua vera propago
 credar, et hunc animis errorem detrahe nostris ».
40. dixerat, at genitor circum caput omne micantes
 depositus radios, propiusque accedere iussit,
 amplexuque dato « nec tu meus esse negari
 dignus es, et Clymene veros » ait « edidit ortus,
 quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud
45. me tribuente feras. promissis testis adesto

- dis juranda palus, oculis incognita nostris ».
 vix bene desierat, currus rogar ille paternos
 inque diem alipedum ius et moderamen equorum.
 paenituit iurasse patrem, qui terque quaterque
 50. concutiens illustre caput « temeraria » dixit
 « vox mea facta tua est. utinam promissa liceret
 non dare ! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
 dissuadere licet. non est tua tuta voluntas.
 magna petis, Phaëthon, et quae nec viribus istis
 55. munera convenient nec tam puerilibus annis.
 sors tua mortalis. non est mortale quod optas.
 plus etiam, quam quod Superis contingere fas est,
 nescius affectas placeat sibi quisque licebit,
 non tamen ignifero quisquam consistere in axe
 60. me valet excepto. vasti quoque rector Olympi,
 qui fera terribili iaculatur fulmina dextra.
 non agat hos currus. et quid Iove maius habemus ?
 ardua prima via est et qua vix mane recentes
 enituntur equi. medio est altissima caelo,
 65. unde mare et terras ipsi mihi saepe videre
 fit timor, et pavida trepidat formidine pectus.
 ultima prona via est et eget moderamine certo :
 tunc etiam quae me subiectis excipit undis,
 ne ferar in praeceps, Tethys solet ipsa vereri.
 70. adde quod assidua rapitur vertigine caelum
 sideraque alta trahit celerique volumine torquet.
 nitor in adversum, nec me, qui cetera, vincit
 impetus, et rapido contrarius evehor orbi.
 finge datos currus : quid ages? poterisne rotatis.
 75. obvius ire polis, ne te citus auferat axis?
 forsitan et lucos illic urbesque deorum
 concipiās animo delubraque ditia donis
 esse? per insidias iter est formasque ferarum ;
 utque viam teneas nulloque errore traharis
 80. per tamen adversi gradieris cornua Tauri
 Haemoniosque arcus violentique ora Leonis.

- saevasque circuitu curvantem bracchia longo
 Scorpion atque aliter curvantem bracchia Cancerum.
 nec tibi quadrupedes animosos ignibus illis,
 85. quos in pectore habent, quos ore et naribus efflant,
 in promptu regere est, vix me patiuntur, ubi acres
 incaluere animi, cervixque repugnat habenis.
 at tu, funesti ne sim tibi muneris auctor,
 nate, cave, dum resque sinit, tua corrige vota.
 90. scilicet ut nostro genitum te sanguine credas,
 pignora certa petis? do pignora certa timendo,
 et patrio pater esse metu probor. aspice vultus
 ecce meos, utinamque oculos in pectora posses
 inserere, et patrias intus deprendere curas !
 95. denique quidquid habet dives, circumspice, mundus,
 eque tot ac tantis caeli terraeque marisque
 posce bonis aliquid : nullam patiere repulsam.
 deprecor hoc unum, quod vero nomine poena,
 non honor est : poenam, Phaëthon, pro munere poscis.
 100. quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
 ne dubita, dabitur — Stygias iuravimus undas ! —
 quodcumque optaris, sed tu sapientius opta ».
 finierat monitus ; dictis tamen ille repugnat,
 propositumque premit flagratque cupidine currus.
 105. Ergo, qua licuit genitor cunctatus, ad altos
 deducit iuvenem, Vulcania munera, currus.
 aureus axis erat, temo aureus, aurea summae
 curvatura rotae, radiorum argenteus ordo :
 per iuga chrysolithi positaeque ex ordine gemmae
 110. clara repercuesso reddebant lumina Phoebo.
 dumque ea magnanimus Phaëthon miratur opusque
 perspicit, ecce vigil rutilo patefacit ab ortu
 purpureas Aurora fores et plena rosarum
 atria. diffugiunt stellae, quarum agmina cogit
 115. Lucifer, et caeli statione novissimus exit.
 quem petere ut terras mundumque rubescere vidit
 cornuaque extremae velut evanescere lunae :

- iungere equos Titan velocibus imperat Heris ;
 iussa deae celeres peragunt ; ignemque vomentes,
120. ambrosiae suco saturos praesepibus altis
 quadrupedes ducunt adduntque sonantia frena.
 tum pater ora sui sacro medicamine nati
 contigit et rapidae fecit patientia flammae,
 imposuitque comae radios, praesagaque luctus
125. pectore sollicito repetens suspiria dixit :
 « si potes his saltem monitis parere paternis,
 parce, puer, stimulis, et fortius utere loris.
 sponte sua properant : labor est inhibere volentes.
 nec tibi directos placeat via quinque per arcus :
130. sectus in obliquum est lato curvamine limes,
 zonarumque trium contentus fine polumque
 effugit australem iunctamque aquilonibus Arcton.
 hac sit iter. manifesta rotae vestigia cernes.
 utque ferant aequos et caelum et terra calores
135. nec preme, nec summum molire per aethera currum.
 altius egressus caelestia tecta cremabis,
 inferius, terras : medio tutissimus ibis.
 neu te dexterior tortum declinet ad Anguem,
 neve sinisterior pressam rota ducat ad Aram :
140. Inter utrumque tene. Fortunae cetera mando,
 quae iuvet et melius, quam tu tibi, consulat opto.
 dum loquor, Hesperio positas in litora metas
 humida nox tetigit. non est mora libera nobis :
 poscimur : effulget tenebris aurora fugatis
145. corripe lora manu ! — vel, si mutabile pectus
 est tibi, consiliis, non curribus utere nostris,
 dum potes, et solidis etiamnunc sedibus astas,
 dumque male optatos nondum premis inscius axes.
 quae tutus spectes, sine me dare lumina terris ! »
150. occupat ille levem iuvenili corpore currum,
 statque super, manibusque datas contingere habenas
 gaudet, et invito grates agit inde parenti.
 interea volucres Pyrois et Eous et Aethon,

- Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
 155. flammiferis implet pedibusque repagula pulsant.
 quae postquam Tethys, fatorum ignara nepotis,
 reppulit, et facta est immensi copia mundi,
 corripuere viam pedibusque per aëra motis
 obstantes scindunt nebulas pennisque levati
 160. praeterireunt ortos isdem de partibus Euros.
 sed leve pondus erat, nec quod cognoscere possent
 Solis equi, solitaque iugum gravitate carebat.
 utque labant curvae iusto sine pondere naves
 perque mare instabiles nimia levitate feruntur,
 165. sic onere assueto vacuus dat in aëra saltus
 succutiturque alte similisque est currus inani.
 quod simulac sensere, ruunt tritumque relinquunt
 quadriugi spatium, nec quo prius, ordine currunt.
 ipse pavet, nec qua commissas flectat habenas,
 170. nec scit, qua sit iter; nec, si sciatur, imperet illis.
 tum primum radiis gelidi caluere Triones
 et vetito frustra temptarunt aequore tingui.
 quaeque polo posita est glaciali proxima Serpens,
 frigore pigra prius nec formidabilis ulli,
 175. incaluit sumpsitque novas fervoribus iras.
 te quoque turbatum memorant fugisse, Boote
 quamvis tardus eras et te tua plastra tenebant.
 ut vero summo despexit ab aethere terras
 infelix Phaëthon penitus, penitusque iacentes,
 180. palluit, et subito genua intremuere timore,
 suntque oculis tenebrae per tantum lumen obortae
 et iam mallet equos numquam tetigisse paternos
 iam cognosse genus piget, et valuisse rogando;
 iam Meropis dici cupiens, ita fertur, ut acta
 185. praecipiti pinus borea, cui victa remisit
 frena suus rector, quam dis votisque reliquit.
 quid faciat? multum caeli post terga relictum,
 ante oculos plus est: animo metitur utrumque.
 et modo quos illi fatum contingere non est,

190. prospicit occasus ; interdum respicit ortus.
 quidque agat, ignarus stupet et nec frena remittit
 nec retinere valet, nec nomina novit equorum.
 sparsa quoque in vario passim miracula caelo
 vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.
195. est locus, in geminos ubi brachia concavat arcus
 Scorpius, et cauda flexisque utrimque lacertis
 porrigit in spatium signorum membra duorum.
 hunc puer ut nigri madidum sudore veneni
 vulnera curvata minitantem cuspide vidit,
200. mentis inops gelida formidine lora remisit.
 quae postquam summo tetigere iacentia tergo,
 exspatiantur equi, nulloque inhibente per auras
 ignotae regionis eunt, quaque impetus egit,
 hac sine lege ruunt, altoque sub aethere fixis
205. incursant stellis, rapiuntque per avia currum.
 et modo summa petunt, modo per declive viasque
 praecipites spatio terrae propiore feruntur :
 inferiusque suis fraternalis currere Luna
 admiratur equos, ambustaque nubila fumant.
210. corripitur flammis, ut quaeque altissima, tellus,
 fissaque agit rimas et sucis arct ademptis.
 pabula canescunt, cum frondibus uritur arbor,
 materiamque suo praebet seges arida damno.
 parva queror : magnae pereunt cum moenibus urbes,
215. cumque suis totas populis incendia gentes
 in cinerem vertunt. silvae cum montibus ardent,
 ardet Athos Taurusque Cilix et Tmolus et Oete
 et tum sicca, prius creberrima fontibus Ide
 virgineusque Helicon et nondum Oeagrius Haemos.
220. ardet in immensum geminatis ignibus Aetne.
 Parnassusque biceps et Eryx et Cynthus et Othrys,
 et tandem nivibus Rhodope caritura, Mimasque
 Dindymaque et Mycale natusque ad sacra Cithaeron.
 nec prosunt Scythiae sua frigora : Caucasus ardet,
225. Ossaque cum Pindo maiorque ambobus Olympus,

- aëriaeque Alpes et nubifer Appenninus.
 tum vero Phaëthon cunctis e partibus orbem
 aspicit accensum nec tantos sustinet aestus.
 ferventesque auras velut e fornace profunda
 230. ore trahit, currusque suos candescere sentit ;
 et neque iam cineres eiectatamque favillam
 ferre potest, calidoque involvitur undique fumo ;
 quoque eat, aut ubi sit. picea caligine tectus
 nescit, et arbitrio volucrum raptatur equorum.
235. sanguine tunc credunt in corpora summa vocato
 Aethiopum populos nigrum traxisse colorem.
 tum facta est Libye raptis umoribus aestu
 arida. tum nymphae passis fontesque lacusque
 deflevere comis. quaerit Bœotia Dircen,
240. Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas undas.
 nec sortita loco distantes flumina ripas
 tuta manent, mediis Tanais fumavit in undis,
 Peneosque senex, Teuthranteusque Caicus,
 et celer Ismenos cum Phegiaco Erymantho,
245. arsurusque iterum Xanthus, flavusque Lycormas,
 quique recurvatis ludit Maeandros in undis,
 Mygdoniusque Melas et Taenarius Eurotas.
 arsit et Euphrates Babylonius, arsit Orontes,
 Thermodonque citus, Gangesque, et Phasis, et Hister.
250. aestuat Alpheus, ripae Spercheides ardent ;
 quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus, aurum.
 et quae Mæonias celebrabant carmine ripas
 flumineae volucres, medio caluere Caystro.
 Nilus in extremum fugit perterritus orbem
255. occuluitque caput, quod adhuc latet. ostia septem
 pulverulenta vacant, septem sine flumine valles.
 fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone siccat,
 Hesperiosque amnes, Rhenum Rhodanumque Padumque
 cuique fuit rerum promissa potentia Thybrin.
260. dissilit omne solum, penetratque in Tartara rimis
 lumen et infernum terret cum coniuge regem.

- et mare contrahitur, siccaeque est campus harenae
 quod modo pontus erat ; quosque altum texerat aequor,
 existunt montes et sparsas Cycladas augent.
265. ima petunt pisces, nec se super aequora curvi
 tollere consuetas audent delphines in auras.
 corpora phocarum summo resupina profundo
 exanimata natant. ipsum quoque Nerea fama est
 Doridaque et natas tepidis latuisse sub antris.
270. ter Neptunus aquis cum torvo bracchia vultu
 exserere ausus erat ; ter non tulit aëris ignes.
 alma tamen Tellus, (ut erat circumdata ponto,
 inter aquas pelagi contractos undique fontes,
 qui se condiderant in opacae viscera matris,
275. sustulit oppressos) collo tenus arida vultus,
 opposuitque manum fronti, magnoque tremore
 omnia concutiens paulum subsedit et infra
 quam solet esse, fuit ; sacraque ita voce locuta est :
 « si placet hoc meruique, quid o tua fulmina cessant,
280. summe deum? liceat periturae viribus ignis,
 igne perire tuo, clademque auctore levare.
 vix equidem fauces haec ipsa in verba resolvo » —
 presserat ora vapor « tostos en aspice crines,
 inque oculis tantum, tantum super ora favillae.
285. hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem
 officiique refers, quod adunci vulnera aratri
 rastrorumque ferro totoque exerceor anno,
 quod pecori frondes, alimentaque mitia, fruges
 humano generi, vobis quoque tura ministro?
290. sed tamen exitium fac me meruisse : quid undae,
 quid meruit, frater? cur illi tradita sorte
 aequora decrescunt et ab aethere longius absunt?
 quodsi nec fratris, nec te mea gratia tangit,
 at caeli miserere tui. circumspice utrumque,
295. fumat uterque polus. quos si vitiaverit ignis,
 atria vestra ruent. Atlas en ipse laborat,
 vixque suis umeris carentem sustinet axem.

- si freta, si terrae pereunt, si regia caeli
in chaos antiquum confundimur eripe flammis
300. siquid adhuc superest, et rerum consule summae. »
dixerat haec Tellus : neque enim tolerare vaporem
ulterius potuit nec dicere plura, suumque
rettulit os in se propriaque manibus antra.
at pater omnipotens, Superos testatus et ipsum
305. qui dederat currus, nisi opem ferat. omnia fato
interitura gravi, summam petit arduus arcem,
unde solet latis nubes inducere terris,
unde movet tonitus vibrataque fulmina iactat.
sed neque quas posset terris inducere nubes
310. tunc habuit nec quos caelo dimitteret imbres.
intonat et dextra libratum fulmen ab aure
misit in aurigam pariterque animaque rotisque
expulit, et saevos compescuit ignibus ignes.
consternantur equi et saltu in contraria facto
315. colla iugo eripiunt abruptaque lora relinquunt.
illic frena iacent, illic temone revulsus
axis, in hac radii fractarum parte rotarum,
sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
at Phaëthon, rutilos flamma populante capillos,
320. volvitur in praeceps longoque per aëra tractu
fertur, ut interdum de caelo stella sereno,
etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
quem procul a patria diverso maximus orbe
excipit Eridanus, fumantiaque abluit ora.
325. Naides Hesperiae trifida fumantia flamma
corpora dant tumulo, signant quoque carmine saxum
« hic situs est Phaëthon, currus auriga paterni ;
quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis ».
nam pater obductos, luctu miserabilis aegro,
330. considerat vultus ; et, si modo credimus, unum
isso diem sine sole ferunt, incendia lumen
praebebant, aliquisque malo fuit usus in illo.
At Clymene postquam dixit quaecumque fuerunt

- in tantis dicenda malis, lugubris et amens
335. et laniata sinus totum percensuit orbem :
 exanimesque artus primo, mox ossa requirens,
 repperit ossa tamen peregrina condita ripa,
 incubuitque loco, nomenque in marmore lectum
 perfudit lacrimis et aperto pectore fovit.
340. nec minus Heliades lugent et, inania morti
 munera, dant lacrimas, et caesae pectora palmis
 non auditurum mirares Phaëthona querelas
 nocte dieque vocant, adsternunturque sepulcro.
 luna quater iunctis implerat cornibus orbem :
345. illae more suo, nam morem fecerat usus,
 plangorem dederant. e quis Phaëthusa, sororum
 maxima, cum vellet terra procumbere, questa est
 deriguisse pedes ad quam conata venire
 candida Lampetie subito radice retenta est.
350. tertia, cum crinem manibus laniare pararet,
 avellit frondes. haec stipite crura teneri,
 illa dolet fieri longos sua bracchia ramos.
 dumque ea mirantur, complectitur inguina cortex,
 perque gradus uterum pectusque umerosque manusque
355. ambit. et exstabant tantum ora vocantia matrem.
 quid faciat mater, nisi quo trahat impetus illam,
 huc eat atque illuc et, dum licet, oscula iungat?
 non satis est; truncis avellere corpora temptat
 et teneros manibus ramos abrumpit. at inde
360. sanguineae manant tamquam de vulnere, guttae.
 « parce, precor, mater », quaecumque est saucia, clamat,
 « parce, precor, nostrum laceratur in arbore corpus.
 iamque vale » — cortex in verba novissima venit.
 inde fluunt lacrimae, stillataque sole rigescunt
365. de ramis electra novis, quae lucidus amnis
 excipit et nuribus mittit gestanda Latinis.

Phrygiaeque

LIBER SEXTUS

NIOBE

146. Lydia tota fremit, Phrygiaeque per oppida facti
rumor it et magnum sermonibus occupat orbem
ante suos Niobe thalamos cognoverat illam,
tum cum Maeóniam virgo Sipylumque colebat :
150. nec tamen admonita est poena popularis Arachnes
cedere caelitibus, verbisque minoribus uti.
multa dabant animos. sed enim nec coniugis artes
nec genus amborum magnique potentia regni
sic placuere illi, quamvis ea cuncta placerent,
155. ut sua progenies, et felicissima matrum
dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.
nam sata Tiresia venturi praescia Manto
per medias fuerat, divino concita motu,
vaticinata vias, « Ismenides, ite frequentes
160. et date Latonae Latonigenisque duobus
cum prece tura pia, lauroque innectite crinem :
ore meo Latona iubet ». paretur, et omnes
Thebaïdes iussis sua tempora frondibus ornant,
turaque dant sanctis et verba precantia flammis
165. ecce venit comitum Niobe celeberrima turba,
vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro
et, quantum ira sinit, formosa movensque decoro
cum capite inmissos umerum per utrumque capillos
constitit : utque oculos circumtulit alta superbos,
170. « quis furor, ^{ex} auditos » inquit « praeponere visis

facio - eccl - actum - esse ad do dect datur - are
Φημιοποίηση στο Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Πολιτισμού
eo - wi - itam - ne dect datur - are - ectere

- caelestes? aut cur colitur Latona per aras,
 numen adhuc sine ture meum est? mihi Tantalus auctor,
 cui licuit soli Superorum tangere mensas,
 Pleïadum soror est genetrix mea, maximus Atlas
 175. est avus, aetherium qui fert cervicibus axem ;
 (Jov.) Juppiter alter avus socero quoque glorior illo.
 me gentes metuunt Phrygiae, me regia Cadmi
 sub domina est. fidibusque mei commissa mariti
 moenia cum populis a meque viroque reguntur.
 180. in quamcumque domus adverti lumina partem,
 immensae spectantur opes. accedit eodem
 digna dea facies. huc natas adice septem
 et totidem iuvenes, et mox generosque nurusque.
 quaerite nunc, habeat quam nostra superbia causam.
 185. nescio quoque audete satam Titanida Coeo
 Latonam praeferre mihi, cui maxima quondam
 exiguum sedem pariturae terra negavit!
 nec caelo nec humo nec aquis dea vestra recepta est.
 exsul erat mundi, donec miserata vagantem
 190. « hospita tu terris erras, ego » dixit « in undis »,
 instabilemque locum Delos dedit; illa duorum
 facta parens; uteri pars haec est septima nostri.
 sum felix: quis enim neget hoc? felixque manebo:
 hoc quoque qui dubitet? tutam me copia fecit.
 195. maior sum, quam cui possit Fortuna nocere;
 multaque ut eripiat, multo mihi plura relinquet.
 excessere metum mea iam bona. fingite demi
 huic aliquid populo natorum posse meorum,
 non tamen ad numerum redigar spoliata duorum,
 200. Latonae turbam, qua quantum distat ab orba?
 ite, propere ite, satis sacri est; laurumque capillis
 ponite», deponunt infectaque sacra relinquunt,
 quodque licet, tacito venerantur murmure numen.
 indignata dea est, summoque in vertice Cynthi
 205. talibus est dictis gemina cum prole locuta:
 « en ego vestra parens, vobis animosa creatis,

- εχθροί
- et, nisi Junoni, nulli cessura dearum,
an dea sim, dubitor. perque omnia saecula cultis
arceor, o nati, nisi vos succurritis, aris.
210. nec dolor hic solus : dira convicia facto
Tantalis adiecit, vosque est postponere natis
ausa suis, et me, quod in ipsam recidat, orbam
dixit, et exhibuit linguam scelerata paternam ».
adiectura preces erat his Latona relatis :
- ~~215. R~~ desine ! » Phoebus ait « poenae mora longa querela est »
~~dixit idem Phoebe celerique per aera lapsu~~
~~configerant tecti Cadmeida nubibus arcem.~~
~~planus erat lateque patens prope moenia campus,~~
~~assiduis pulsatus equis, ubi turba rotarum~~
220. duraque mollierat subiectas ungula glaebas,
pars ibi de septem genitis Amphione fortis
conscendunt in equos, Tyrioque rubentia suco
terga premunt, auroque graves moderantur habenas.
e quibus Ismenos, qui matri sarcina quandam
225. prima sua fuerat, dum certum flectit in orbem
quadrupedis currus, spumantiaque ora coërcet,
« ei mihi ! » conclamat, medioque in pectore fixa
tela gerit, frenisque manu moriente remissis
in latus a dextro paulatim defluit armo.
230. proximus, auditu sonitu per inane pharetræ,
frena dabat Sipylus : veluti cum præscius imbris
nube fugit visa, pendentiaque undique rector
carbasa deducit. ne qua levis effluat auræ.
frena dabat : dantem non evitabile telum
235. consequitur, summaque tremens cervice sagitta
haesit, et exstabat nudum de gutture ferrum.
ille, ut erat, pronus per crura admissa iubasque
volvitur, et calido tellurem sanguine foedat.
- ~~Phaedimus infelix et aviti nominis heres~~
240. Tantalus, ut solito finem imposuere labori,
transierant ad opus nitidae iuvenile palaestrae :
et iam contulerant arto luctantia nexu

- pectora pectoribus, cum tento concita nervo,
sicut erant iuncti, traiecit utrumque sagitta.
245. ingemuere simul, simul incurvata dolore
membra solo posuere; simul suprema iacentes
lumina versarunt, animam simul exhalarunt.
Aspicit Alphenor, laniataque pectora plangens
advolat, ut gelidos compexibus allevet artus,
250. inque pio cedit officio; nam Delius illi
intima fatifero rupit praecordia ferro.
quod simu*l* eductum, pars est pulmonis in hamis
eruta, cumque anima crux est effusus in auras.
- Hunc
scit*
- at non intonsum simplex Damasicthona vulnus
255. afficit. ictus erat, qua crus esse incipit, et qua
mollia nervosus facit internodia poples;
dumque manu temptat trahere exitiabile telum,
altera per iugulum pennis tenus acta sagitta est.
expulit hac sanguis, seque eiaculatus in altum
260. emicat, et longe terebrata prosilit aura.
- ~~Ultimus Ilioneus non profectura precando
brachia sustulerat, « di » que « o communiter omnes »
dixerat, ignarus non omnes esse rogandos,
« parcite ! » motus erat, cum iam revocabile telum~~
265. non fuit, Arcitenens, minimo tamen occidit ille
vulnere, non alte percusso corde sagitta.
fama mali populique dolor lacrimaeque suorum
tam subitae matrem certam fecere ruinae,
mirantem potuisse, irascentemque, quod ausi
270. hoc essent superi, quod tantum juris haberent.
~~Nam pater Amphion ferro per pectus adacto
finierat moriens pariter cum luce dolorem.
heu quantum haec Niobe Niobe distabat ab illa,
quae modo Latois populum summovebat aris~~
275. et medium tulerat gressus resupina per urbem,
invidiosa suis, at nunc miseranda vel hosti.
corporibus gelidis incumbit, et ordine nullo
oscula dispensat natos suprema per omnes.

- a quibus ad caelum liventia bracchia tollens
280. « pascere, crudelis, nostro, Latona, dolore,
 (pascere, ait, satiaque meo tua pectora luctu :)
 corque ferum satia ! : » dixit « per funera septem
efferor. exulta, victrixque inimica triumpha.
 cur autem victrix? miserae mihi plura superunt,
285. quam tibi felici : post tot quoque funera vince ».]
 dixerat, et sonuit contento nervus ab arcu ;
 qui praeter Nioben unam conterravit omnes.
 illa malo est audax. stabant cum vestibus atris
 ante toros fratrum demisso crine sorores
- ~~290. a quibus una trahens haerentia viscere tela
 imposito fratri moribunda relanguit ore ;
 altera solari miserum conata parentem
 conticuit subito, duplicataque vulnere caeco est ;
 (oraque compressit, nisi postquam spiritus ibat.)~~
295. haec frustra fugiens collabitur : illa sorori
 immoritur ; latet haec, illam trepidare videres.
 sexque datis leto diversaque vulnera passis ^{petros}
 ultima restabat ; quam toto corpore mater,
 tota veste tegens, « unam minimamque relinque !
300. de multis minimam posco » clamavit « et unam » !
 dumque rogat, pro qua rogat, occidit. Iorba resedit
 exanimis inter natos natasque virumque,
 derigitque malis, nullos movet aura capillos,
 in vultu color est sine sanguine, lumina maestis
305. stant immota genis : nihil est in imagine vivum.
 ipsa quoque interius cum duro lingua palato
 congelat, et venae desistunt posse moveri ;
 nec flecti cervix nec bracchia reddere motus
 nec pes ire potest : intra quoque viscera saxum est.
310. flet tamen, et validi circumdata turbine venti
 in patriam rapta est. ibi fixa cacumine montis
 liquitur, et lacrimas etiam nunc marmora manant.

*arboz 2025. 1st page
jus d'armes*

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Α'. ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

(Βιβλ. I, 1 - 4)

1 - 4. animus = ψυχή (= cupido = ἐπιθυμία). fert (φ. fero) = φέρει, παρακινεῖ. — dicere (= canere) = ψάλλω. forma mutata = μορφὴ ἀλλαγεῖσα, (γενομένη) μεταμόρφωσις. di = καὶ τοῦ deus. coeptum = τὸ ἀρξάμενον (ἔργον). et illas = etiam illas (formas). adspiro = προσπνέω, βοηθῶ. ad = usque ad mea tempora. dedūco = κατάγω, καθιδηγῶ : ἡ φ. σειρά : animus (meus) fert (me) dicere formas mutatas in corpora nova. di, adspirāte meis coeptis (nam vos muta (vi)stis et illas) et deducite carmen ab origine prima mundi (usque) ad mea tempora.

Β'. ΦΑΕΘΩΝ

(Βιβλ. II, στ. 1 - 366)

1 - 18. regia (domus). sublimis, ἐπίθ.= ὑψηλός. columna = κίων. mico, -ui (α') = στίλβω. imitōr, φ. = μιμοῦμαι, ὁμοιάζω. pyrōpus, ἐπίθ. = πυρωπὸς (λέξ. ἔλλ. : κράμα χαλκοῦ καὶ χρυσοῦ). ebur-ōris = ὀδόνς ἐλέφαντος (κ. φίλαντις). fastigium = ἀτωματικόν (ναοῦ, ἀνακτόρου). nitidus, ἐπίθ. = στιλπνός : ἡ φυσ. σειρά : cuius fastigia summa tegebat ebur nitidum. bifōris, -e, ἐπίθ. = δίθυρος. radio, φ. α' = ἀκτινοβολῶ. valva καὶ συνηθέστ. valvae-arum = δίφυλος θύρα. opus-ēris, οὐδ. = ἔργον (τέχνη). Mulciber-ēris ἡ -bri = ὁ "Ηφαιστος, qui mulcet = μαλάσσει (ferrum). illic, ἐπίρρ. = ἐκεῖ (ἐπὶ τῶν θυρῶν τοῦ ἀνακτόρου). eae-

lārat, ῥ. caelo = κατασκευάζω μὲ τέχνην. cingo ῥ. (γ') = περιβάλλω. immineo, -ere = ἐπικρέμαμαι τινι. Orbis -is = ἡ Οἰκουμένη. caeruleus, ἐπίθ.=κυάνεος, μαῦρος : caeruleus deus=κυανοχαίτης θεός (θαλάσσιοι θεοί). habet unda (coelatos deos). Triton-ōnis = ὁ Τρίτων, θαλάσσιος θεός : υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀμφιτρίτης, προηγεῖτο τοῦ ἄρματος τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἐσάλπιζε διὰ μεγάλου κογχυλίου. canorus, ἐπίθ.=εύμολπος, γλυκὺς τραγουδιστής. Protēus-i = ὁ Πρωτέως : θαλάσσιος θεός μὲ προφητ. δύναμιν, βόσκων τὰ τέρατα τοῦ Ποσειδῶνος καὶ δυνάμενος νὰ λαμβάνῃ πᾶσαν φανταστικὴν μορφὴν (προσωποποιία τῶν κυμάτων). ambiguus, ἐπίθ. = ἀμφίβολος (ἐπίθ. τοῦ Πρωτέως λόγῳ τῶν μεταμορφώσεών του). balaena = φάλαινα. Aegaeon-ōnis. θαλάσσιος γύρας ἑκατόγχειρ : εἰκονίζετο καθήμενος ἐπὶ ῥάχεως φαλαίνης. immānis, ἐπίθ. = ὑπερμεγέθης. lacertus, οὐσ. = ὁ βραχίων. Ἡ φυσ. σειρά : Aegaeona (caelarat) prementem immania terga balaenarum suis lacertis. Doris-īdis = ἡ Δωρίς : συνεζεύχθη τὸν Νηρέα, ἔξ οὗ ἐγεννήθησαν αἱ πεντήκοντα Νηρῆδες. nata (nascor) = ἡ θυγάτηρ. nare, ῥ. no = κολυμβᾶ (νῆχομαι). moles, -is (ἀρσ.) = βράχος, σκόπελος. virīdis, is, -e, ἐπίθ.= πράσινος, θαλερός. sicco, ῥῆμα = ξηραίνω (κ. στεγνώνω). capillus, ἀρσ. = ἡ κόμη. virides capillos siccare (videntur). pisceis, -is ἀρσ. = ὁ ἵχθυς, quaedam (videntur) vehi pisce. facies non (est) una omnibus (natis). decet, ῥ. τριτοπρόσ. = πρέπει : qualem decet esse (faciem) sororum. gero, ῥ. = φέρω, gerit (caelatas). numina ruris = οἱ δαίμονες τῶν ἀγρῶν, τῆς ὑπαίθρου. haec super, δηλ. ὑπεράνω τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης. fulgeo-īsi-ēre = λάμπω. Signa = οἱ ἀστερισμοὶ τοῦ Ζῳδιακοῦ κύκλου, δώδεκα, σχηματίζοντες κύκλον, δὸν διατρέχει ἐτησίως ὁ "Ηλίος. sex foribus dextris = ἔξ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ φύλου τῆς θύρας.

19 - 46. quo, ἐπίρ.= ὅπου. simul... venit = εὐθὺς ὡς ἔφθασε. acclīvus, ἐπίθ. = ἀνωφερής. proles-is, θηλ.= γόνος, τέκνον. Clymeneia = Κλυμενήις : ἐ Φαέθων, ἐκ τῆς Κλυμένης (αὕτη ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ὁκεανοῦ, βασίλισσα τῶν Αἰθιόπων). limes-ītis = ἡ ὁδός. dubitātus parens = ὁ ἀμφίβολος γονεύς : περὶ τῆς πατρότητος τοῦ Ἡλίου εἶχεν ἀμφιβολίας ὁ Φαέθων, ὁ δὲ "Επαφος, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἡοῦς, εἴπεν εἰς τὸν Φαέθοντα ὅτι ἦτο νίδος τοῦ Ἡλίου. protīnus, ἐπίρ. = εὐθύς. Ἡ φυσ. σειρά εἶναι : protīnus fert (Phaethon) sua vestigia ad pa-

trios vultus et consti^tit procul. procul, ἐπίρρ.= μακράν. neque enim ferebat lumina solis propiora = καὶ διότι δὲν ἡδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν λάμψιν τοῦ Ἡλίου ἀπὸ τοῦ πλησίον (ἐξ ἐγγυτέρας ἀποστάσεως). velatus τοῦ velo = καλύπτω. solium, i = βασιλικὸς θρόνος. smaragdus, οὐσ.= ὁ σμάραγδος : πολύτιμος λίθος πρασίνου χρώματος. Dies, mensis, annus . . . : προσωποποιεῖ τὰς διαιρέσεις ταύτας τοῦ χρόνου καὶ δημιουργεῖ θεότητας περιστοιχίουσας τὸν θρόνον τοῦ Ἡλίου καὶ ἔτοιμους νὰ ἐκτελέσουν τὰς διαταγάς του. Horae = αἱ Ὠραι, θυγατέρες τῆς Θέμιδος ποσίταις spatiis aequalibus : διότι αἱ ὥραι τοῦ ἔτους εἶναι ἵστης διαρκείας. Ver novum = τὸ νεαρὸν ἔτηρ : οὕτως ἐλέγετο ὁ πρῶτος μήν τοῦ ἔταρος. cinctus τοῦ ῥ. cingor = περιβάλλομαι, στεφανοῦμαι. nudus, ἐπίθ.= γυμνὸς (ἐλαφρὰ ἐνδεδυμένος). spicetus, ἐπίθ.= σταχύινος. sertum, οὐδ.= στέφανος. sordidus, ἐπίθ.= ῥυπαρός. calcata uva = πατημένη σταφυλή. glaciālis, ἐπίθ.= παγετώδης. hirsutus, ἐπίθ.= αὐχμηρός, δασύς. canus, ἐπίθ.= πολιός· κανονικώτερον θὰ ἔλεγεν : habens Hiems canos capillos hirsutos. inde, ἐπίρ.= ἐκεῖθεν, δῆλος. ex solio. vidit Sol loco mediūs = εἰδεν δ "Ἡλίος ἀπὸ τὴν ἐν τῷ μέσῳ θέσιν του. paventem : paveo = φοβοῦμαι. aio, ἐλλειπτ. ῥῆμα = λέγω. progenies = τέκνον. infitianda : ῥ. infitior= ἀρνοῦμαι. haud infitianda parenti = τοῦ δότοίου τὴν πατρότητα δὲν δύναμαι ν' ἀρνηθῶ (γνήσιο παιδί μου). refert = respondet. immensis, ἐπίθ.= ἄμετρος. culpa. οὐσ.= πταισμα, μοιχεία. celo ῥ.= καλύπτω, ἀποκρύπτω. pignus, -ōris, οὐδ.= ἐνέχυρον, ἀπόδειξις. propāgo, -īnis = ἀποφυάς, ἔκγονος. 'Η φυσ. σειρά : da pignora, genitor, per quae credar (esse) tua vera propāgo. error = ἀμφιβολία. detrāho, ῥ.= ἀφαιτῶ. animis nostris ἀντὶ animo meo. dixerat (Phaēthon). accedēre propius : διότι ὁ Φαέθων, εἶχε σταθῆ μακρὰν τοῦ πατρός του, μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἐκπυφλωτικήν του λάμψιν. ampl. xus, -us = περίπτυξις, ἀσπασμός. edo -īdi-ītum (γ') = ἐκφέρω, ἀποκαλύπτω. ortus, -us = ἀνατολή, γέννησις. quoque minus . . . et ut minus . . . quod vis = ὅ, τι δήποτε θέλεις. munus -ēris, οὐδ.= χάρις, δῶρον. testis adesto = μάρτυς ἔστω. palus, -ūdis, τὸ ἔλος : τὸ ὕδωρ τῆς Στυγός ἐν "Ἄδη, εἰς τὸ δόποῖον ὠρκίζοντο οἱ θεοί. 'Η Στυξ ἐγέννησε τὴν Νίκην, ἥτις ἐβοήθησε τὸν Δία εἰς τὸν ἀγῶνα του κατὰ τῶν γιγάντων καὶ ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς αὐτὴν ἐδέχθη νὰ δρκίζωνται οἱ θεοί εἰς τὸ δόνομα τῆς μητρός της, οἱ ἐπιορχοῦντες δὲ ἐστεροῦντο τῆς ιδιότητος τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἐκατὸν ἔτη.

47. vix bene = εὐθύς ὡς. desierat (sol), τοῦ desīno = παύομαι, τελειώνω. alīpes, -ēdis = πτερόπους. ius -ris = δικαίωμα, ἔξουσία. moderamen, -īnis = πηδάλιον, ἡγία. in diem (unum).

49. paenituit iurasse patrem = μετενόησε, διότι ἔδωκεν ἔνορκον ὑπόσχεσιν ὁ πατήρ. concuties τοῦ concutio = σείω. temerarius, ἐπίθ. παράλογος· ἡ φυσ. σειρά : vox mea facta est tua (voce) temeraria = ἡ ὑπόσχεσίς μου ἀπεδείχθη παράλογος διὰ τῆς αἰτήσεώς σου. utinam licēret = εἴθε νὰ ἐπετρέπετο . (διατὶ δὲν ἐπετρέπετο νὰ μὴ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του ;) negarem (si licēret). dissuadeo, ḥ. = ἀποδοκιμάζω. tutus, ἐπίθ. = ἀσφαλής, ἀκίνδυνος. convenientant τοῦ τριτοπρ. convēnit = ἀρμόζει. 'Η πλήρης σειρά : petis magna munēra et (talia) ut nec viribus (tuis) istis convenient = ζητεῖς μεγάλα δῶρα καὶ τοιαῦτα, ὥστε νὰ μὴ ἀρμόζουν εἰς τὰς δυνάμεις αὐτάς· ἐπεξηγεῖται διὰ τοῦ puerilibus annis. sors, -rtis = ἡ μοῖρα, ἡ φύσις. affecto, ḥ. = ἐπιθυμῶ πολὺ. placeat sibi quisque licebit· κατ' ἔννοιαν : ἐπιτρέπεται εἰς ἔκαστον τῶν θεῶν νὰ ἔχῃ πολὺ μεγάλην ἰδέαν περὶ τοῦ ἔαυτοῦ του, ἐν τούτοις ὅμως... — consisto, ḥ. = ἴσταμαι ὅρθιος. ignifer axis = πυρφόρος ἄξων (ἄμαξης), πυρφόρον ἄρμα. me excepto = ἐμοῦ ἔξαιρουμένου, valet : ἀντικ. αὐτοῦ consistere = δύναται νὰ σταθῇ. non agat hos currus = δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ κυβερνήσῃ αὐτὸ τὸ ἄρμα. arduus = ἀνηφορικός. prima via : ἐννοεῖ τὸ πρῶτον μέρος τῆς τροχιᾶς, τὴν ὅποιαν θὰ ἡκολούθει τὸ ἡλιακὸν ἄρμα. enītor = προσπαθῶ, ἀναβαίνω. vix enitantur = μόλις καὶ μετὰ βίᾳς μποροῦν ν' ἀναβοῦν. mane, ἐπίθ. = πρωΐ. recens, -ntis = πρόσφατος, ζωγρός. medio caelo est altissima (via) unde = δπόθεν δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ὑψηλότατον σημεῖον τοῦ οὐρανοῦ, δι' οὗ θὰ διήρχετο τὸ ἄρμα, τὸ ζενίθ. trepido, ḥ. = τρέμω. ultīma (via) = τὸ τέρμα τῆς τροχιᾶς. pronus = κατωφερής. egeo = ἔχω ἀνάγκην. in praeceps (ἐπιρρηματικῶς) = εἰς τὴν ἀβύσσον. Techys, -yos = ἡ Τηθύς : θεὰ θαλασσία, προσωποποιία τῆς θαλάσσης, ἐν ᾧ ἐπίστευον ὅτι ὁ "Ἡλιος διανυκτερεύει. adde, ḥ. addo = προστίθημι, συνυπολογίζω. assiduus, ἐπίθ. = ἀδιάλειπτος, συνεχής. vertīgo, īnis = στροφή. rapitur caelum = κινεῖται μετὰ μεγάλης ταχύτητος. volūmen -īnis = περιστροφή. nitor in adversum = ὅρμῶ πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος, δηλαδὴ πρὸς ἀνατολάς. Τὸ νόημα : ὁ οὐρανὸς στρέφεται ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἔλκων μεθ' ἔαυτοῦ τὰ ἀστρα· ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως

ὅ "Ηλιος δι' ἀντιθέτου λοξῆς κινήσεως προχωρεῖ ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. nec . . ., impētus, ἡ φυσικὴ σειρά : nec me vincit impetus qui cetera (vincit), δηλ. δὲν με παρασύρει ἡ φορά, ἡτις ἔλκει τὰ ἄλλα ἀστρα : φέρομαι πρὸς δυσμάς μετὰ τῶν ἄλλων ἀστρῶν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν με ἐμποδίζει νὰ κατευθυνθῶ μὲν ἰδικήν μου κίνησιν πρὸς ἀνατολάς. rapido orbi contrarius evēhor = φέρομαι ἀντιθέτως πρὸς τὸν πρὸς δυσμάς τάχιστα στρεφόμενον οὐρανόν. fingo, ḥ. = φαντάζομαι. finge datos (esse) currus = φαντάσθητι ὅτι σοῦ ἐδόθη τὸ ἄρμα (καὶ ἀνέλαβες τὴν ἡνιοχίαν). obvius eo = βαδίζω κατ' ἀντιθέτον πρὸς τι διεύθυνσιν. poterisne rotatis obvius ire polis? = Θὰ δυνηθῆς νὰ βαδίσῃς κατ' ἀντιθέτον διεύθυνσιν πρὸς τὴν περιστροφὴν τῶν πόλων τοῦ οὐρανοῦ; citus axis = ὁ ταχὺς ἄξων τοῦ οὐρανοῦ, ἐνταῦθα αὐτὸς ὁ οὐρανός. Ἡ πλήρης διατύπωσις εἶναι : poteris ire ita, ut non conferat te citus axis. conceipio animo = συλλαμβάνω τι ἐν τῷ νῷ, φαντάζομαι. illic = ἐκεῖ, εἰς τὰ οὐράνια ὑψη. ditia, οὐδ. πληθυντ. ἀργαῖκ. dis ἀντὶ dīves = πλούσιος.

80 - 86. gradieris, ḥ. gradior = βαδίζω. adversi Tauri : ἐννοεῖ τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Ταύρου, ὃστις ἐπήρχετο κατὰ τοῦ Φαέθοντος ἐκ τῆς ἀντιθέτου διεύθυνσεως, διότι ὁ "Ηλιος διὰ τῆς κινήσεώς του φέρεται ἀπὸ τοῦ Κριοῦ πρὸς τὸν Ταῦρον, ἀπὸ τοῦ Ταύρου πρὸς τοὺς Διδύμους κλπ. Haemonii arcus : ἐννοεῖ τὸν ἀστερισμὸν τοῦ τοξοφόρου Κενταύρου Χείρωνος. Ὁ Χείρων, εἰς ἐκ τῶν Κενταύρων, παριστάνετο ἔχων κατὰ μὲν τὸ ἄνω μέρος σῶμα ἀνθρώπου, κατὰ δὲ τὸ κάτω σῶμα ἵππου. Οὗτος ἔζησεν ἐν Αἴμονι, τῇ σημεινῇ Θεοσσαλίᾳ, καὶ ὑπῆρχε παιδαγωγὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του κατηστερώθη. ora Leōnis : ἐννοεῖ τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Λέοντος. circuitus, -us = περιφέρεια. curvo, ḥ. = κάμπτω. Scorpius : ὁ δργδοος ἀστερισμὸς τοῦ Ζῳδιακοῦ κύκλου. Cancer, -cri = ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Καρκίνου. alīter curvantem brachia : ὁ Καρκίνος κάμπτει κατὰ διάφορον τρόπον ἀπὸ τὸν Σκορπίον τοὺς βραχίονας· ὁ Σκορπίος ἔκτείνει εἰς μῆκος τοὺς βραχίονάς του καὶ τοὺς κάμπτει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἐνῷ ὁ Καρκίνος κάμπτει αὐτοὺς διλίγον καὶ περὶ τὸ ὄχρον μόνον. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὁ Καρκίνος ἔχει αὐτοὺς ἐστραμμένους πρὸς δυσμάς, ὁ δὲ Σκορπίος πρὸς ἀνατολάς. animsus, ἐπίθ. = ζωηρός, ἔξημμένος. in promptu est = εἶναι φυσικόν, εὔκολον. naris, -is = ὁ μυκτήρ, ḥ. εἰς.

efflo, ῥ. = ἐκφυσῶ· ἡ φυσ. σειρά : nec tibi est in promptu regere quadrupēdes animosos, ignibus illis, quos . . . ore et naribus efflant. vix me patiuntur (equi animosi) = μετὰ δυσκολίας ὑπακούουν εἰς ἐμέ.

87 - 94. incaluēre : παρακ. τοῦ incalesco = θερμαίνομαι. repugno, ῥ. = ἀνθίσταμαι. habēnae, -ārum = ἡνίαι. auctor = αἴτιος. caveo, ῥ. = φροντίζω. sino, ῥ. = ἐπιτρέπω. dum resque sinit = et dum res = καὶ ἐφ' ὅσον ἀκόμη ἡ κατάστασις ἐπιτρέπει (κατόπιν δηλ. θὰ εἶναι ἀργά). corrīgo, ῥ. = διορθώνω. votum = ἐπιθυμία. scilicet, ἐπίρ. = δῆλον ὅτι. petis scilicet certa pignora ut credas genītum (esse) te nostro sanguine. do pignora certa timendo = δίδω διὰ τοῦ φόβου μου (περὶ τῆς ζωῆς σου) ἀσφαλῆ ἀπόδεξιν ὅτι εἶμαι πατήρ σου. probor, ῥ. = δοκιμάζομαι, ἀποδεικνύομαι. insero, ῥ. = ἐμβάλλω, intus, ἐπίρ. = ἐντὸς (intus = in pectoribus). deprendere ἀντὶ deprehendere = κατανοεῖν.

95 - 104. circumspīce, τοῦ ῥ. circumspicio = περισκοπῶ, κοιτάζω γύρω. eque tot ac tantis bonis = et ex tot . . . repulsa, -ae = ἡ ἀποτυχία, ἡ ἄρνησις. deprēcor, ῥ. = ἴκετεύω, παρακαλῶ (νὰ μὴ ζητῆς). blandis lacertis = μὲ θωπευτικοὺς βραχίονας (ὁ Φαέθων ἐν τῷ μεταξὺ ἔθωπεις τὸν τράχηλον τοῦ πατρός του). monitus, - us = συμβουλή. propositumque premit = ἐπιμένει εἰς τὴν ἀπόφασίν του. flagro, ῥ. = φλέγομαι.

105 - 116. qua licuit cunctatus = βραδύνας (ἀναβαλῶν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Φαέθ.). ὅσον ἡδυνήθη. vulcania munēra : δῶρον τὸ ὄποιον εἶχε προσφέρει εἰς τὸν "Ηλιον δ "Ηφαιστος. temo, -ōnis = δ ὥμορς, τὸ ἄρμα. curvatūra = τὸ κύρτωμα. summae rotae curvatura : τὸ περιφερικὸν μετάλλινον περίβλημα τοῦ τροχοῦ (ἐπίσωτρον). radius = ἡ ἀκτὶς τοῦ τροχοῦ. per iuga = κατὰ μῆκος τοῦ ζυγοῦ τοῦ ἄρματος. erhysolīthi = χρυσόλιθοι, πολύτιμοι λίθοι, χρώματος κιτρίνου ἢ χρυσοειδοῦς. gemma, -ae = πολύτιμος λίθος. ex ordīne = κατὰ συνεχῆ σειράν. repercusso Phoebo = ἀνακλωμένου τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς (τὸ ὄποιον προσέπιπτεν ἐπὶ τῶν πολυτ. λίθων). reddebat clara lumīna = ἐσκόρπιζον λαμπρὰν ἀκτινοβολίαν. rutīlus ortus = ἡ ξανθή, ἐρυθρωπὴ ἀνατολή. Aurōra = ἡ Ἡώς, ἀδελφὴ τοῦ Ἡλίου (πρβλ. ἡριγένεια, ῥιδοδάκτυλος). atrium = τὸ μέγαρον, τὸ ἀνάκτορον (τὸ ἐπιστρ-

μότερον διαμέρισμα τῆς ῥωμαϊκῆς οἰκίας). Lucifer, -eri = ὁ Ἐωσφόρος, ὁ πλανήτης Ἀ.φροδίτη, ὁρατὸς πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου ἦ δὲ λίγον μετὰ τὴν δύσιν του (κ. ἀστρο τῆς αὐγῆς, ἀποσπερίτης). statio, -ōnis = θέσις, σταθμός. novissimus = τελευταῖος.

117 - 121. rubesco, ῥ. = ἐρυθραίνομαι, ἀρχίζω νὰ κοκκινίζω. evanescō, ῥ. = ἀφανίζομαι, ἔξαλείφομαι. extrēma lūna = φθίνουσα σελήνη. Titan, -ānis = Τιτάν, ὁ Ἡλιος, ὡς υἱὸς τοῦ Τιτάνος Ὑπερίονος, πρὸς τὸν ὄποῖον ταυτίζεται. perāgo, ῥ. = ἔκτελῶ. vomo, ῥ. = ἐμῶ, ἔξερεύγομαι. satur, -ra, -rum, ἐπίθ. = κεκορεσμένος (χορτάτος). prae-sēpes, -is = φάτνη. sucus, -i = χυμός. frenum, -i = ὁ χαλινός.

122 - 125. contiguit̄ τοῦ ῥ. contigo = ἀλείφω. fecit (ora) patientia rapidae flammae sacro medicam̄ne = καὶ κατέστησε τὰ πρόσωπα ἀνθεκτικὰ (ἀπυρέβλητα), διὰ τοῦ θείου φαρμάκου, τῆς καταστρεπτικῆς φλογός. comae, δοτ. praesāgus, ἐπίθ. = προφητικός. susprium, -ii = ὁ στεναγμός. luctus, γεν. ἀντικ. sollicitus, ἐπίθ. = τεταραγμένος, ἀδημονῶν.

126 - 132. saltem, ἐπίρ=τούλάχιστον. pareo, ῥ.=ύπακούω. stimūlus, -i = τὸ κέντρον δι' οὗ κεντοῦν τοὺς ἵππους. parcee stimulis = φείδου τῶν κέντρων, μὴ βιάζης μὲ κεντήματα τοὺς ἵππους. lorum, -i = ὁ ίμας (κ. λουρί), ἡνία. loris utere fortius (quam) stimulis: διότι οἱ ἵπποι τοῦ Ἡλίου δὲν εἶχον ἀνάγκην κεντημάτων, διὰ νὰ τρέξουν, ἀλλ' ἀντιθέτως συγκρατήσεως διὰ τῶν ἡνίων. sponte sua = ἔκουσίως, ἀφ' ἑαυτῶν. inhibeo, ῥ. = συγκρατῶ. volentes = ἐπιθυμοῦντας πάντοτε νὰ τρέχουν ταχέως. nec tibi placeat via = νὰ μὴ προτιμήσῃς τὴν ὁδόν, τὴν διεύθυνσιν. per quinque directos arcus : arcus ἐνταῦθα εἶναι οἱ πέντε κύριοι παράλληλοι κύκλοι τῆς οὐρανίου σφαίρας, ἐντὸς τῶν ὄποιων ἐγκλείσονται ίσαριθμοί ζῶνται, δύο πολικαί, δύο τροπικαὶ καὶ ἡ τοῦ ισημερινοῦ· μακρόθεν δὲν διακρίνονται δέλδηληροι ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ἡμισφαίριου, ἀλλὰ μόνον τμήματα αὐτῶν. sectus, μτχ. τοῦ seco = τέμνω. in obliqūum = λοξῶς, πλαγίως. curvāmen, -inis = ἡ καμπή. limes, -īlis = ἀτραπός, ζώνη (περιοχή): ὁ ποιητής ἐννοεῖ τὸν Ζῳδιακὸν κύκλον, ὅστις εἶναι εἰς τῶν μεγαλυτέρων κύκλων τῆς οὐρανίου σφαίρας, διότι περικλείει τὴν τροχιὰν πάντων τῶν πλανητῶν, οἱ ὄποιαι

πολλάκις ἀπομακρύνονται τῆς ἐκλειπτικῆς. Ἡ ἐκλειπτικὴ εἶναι ἡ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ζῳδιακοῦ γραμμή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἐκκλίνει ὁ "Ηλιος. contentus, ἐπίθ. = συνεχόμενος. zonarum trium fine = μὲ τὰ δρια τῶν τριῶν ζωνῶν· αἱ τρεῖς ζῶναι, δἰ' ᾧ διέρχεται ἐν Ζῳδιακός, εἶναι : α) διλόκληρος ἡ διακεκαυμένη, β) τὰ ἄκρα καὶ τῶν δύο εὐκράτων καὶ γ) μικρὸν μέρος πέραν τοῦ τροπικοῦ, δηλ. τοῦ Καρκίνου καὶ τοῦ Αἰγαίου. effugio, ῥ. = ἐκφεύγω, ἀπομακρύνομαι. australis, ἐπίθ. = νότιος. Arctus = ὁ ἀστερισμὸς τῆς μεγάλης Ἀρκτοῦ.

133 - 144. hæc (via) : δηλαδὴ διὰ τοῦ Ζῳδιακοῦ ἀκολουθῶν τὴν ἐκλειπτικήν, ὡς καθώρισεν αὐτήν. aequos calores = ἵσην θερμοκρασίαν. molior, ῥ. = θέτω εἰς κίνησιν, ὁδηγῶ. preme τοῦ premo = βιάζω. altius, ἐπίρ. (ἀπόλ.) = πολὺ ὑψηλά. egressus τοῦ egredior = ἀναβαίνω. cremo, ῥ. = καίω. inferius, ἐπίρ. (ἀπόλ.) = πολὺ χαμηλά. neu te declinet dexterior (rota) ad tortum (Anguem), neve ducat sinistrieror rota ad pressam Aram. declino, ῥ. = ἐκκλίνω, ἐκτροχιάζομαι. tortus, παθ. μ. τοῦ torqueor = συσπειρῶμαι (κουλουριάζομαι). An-guis ἢ Draco : ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Δράκοντος εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαῖριον παρὰ τὰς δύο Ἀρκτούς. Οὗτος ἦτο φύλαξ τοῦ κήπου τῶν Ἐσπερίδων, φονευθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους κατηστεράθη ὑπὸ τῆς Ἡρας. Ara : ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Βωμοῦ κείμενος πρὸς νότον εἰς τὸ κατώτερον μέρος, ὅθεν λέγεται pressa = πεπιεσμένος. inter utrum (tene viam) = μεταξὺ ἑκατέρου, δηλ. τοῦ Δράκοντος καὶ τοῦ Βωμοῦ. mando, ῥ. = ἐπιτρέπω, παραδίδω. iuvenet τοῦ ῥ. iuvo = βοηθῶ. meta = τέρμα, δηλαδὴ τὸ δριον τῆς πορείας τῆς νυκτός, ἡ ὁποία προχωρεῖ ὅπως ὁ "Ηλιος, ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, διὰ νὰ ἀφανισθῇ ἐντὸς τοῦ Ὁκεανοῦ. poscor, ῥ. = καλοῦμαι. effulgeo, ῥ. = λάμπω.

145 - 149. corripio, ῥ. = ἀρπάζω, δράττομαι. et iamnunc, ἐπίρ. = ἔτι καὶ νῦν. astas, τοῦ ῥ. adsto = ἵσταμαι. solida sedes = τὸ στερεὸν ἔδαφος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἄρμα. dumque... nondum premis inscius axes = καὶ ἐν δσῳ ἀκόμη δὲν ἔχεις καθίσει ἐπὶ τοῦ ἄρματος, τὸ διοῖον πρὸς δυστυχίαν σου ἐπεθύμησες (ὀγνοῶν τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους διατρέχεις). sine τοῦ ῥ. sino = ἐπιτρέπω, ἀφήνω. Ἡ φυσ. σειρὰ τῶν λέξεων: sine me dare terris lumina, qua (ut ea) tutus vides.

150 - 155. *levis*, ἐπίθ. = ἐλαφρός. *invītus* = ἀκων. *grates ago alicui* = χάριν ἔχω τινὶ (λέγω « εὐχαριστῶ »). *inde*, ἐπίρ. = ἐκεῖθεν, δηλ. ἀπὸ τοῦ ἄρματος ἐπὶ τοῦ ὅποιού Ἰστατο ὁ Φαέθων. *Pyrois*, *Eous*, *Aethon*, *Phlegon* = ὁ Πυρόεις, ὁ Ἐφός, ὁ Αἴθων καὶ ὁ Φλέγων, τὰ ὄνόματα τῶν ἵππων τοῦ Ἡλίου, δηλωτικὰ τῆς θερμότητος καὶ τῆς λάμψεως αὐτοῦ. *hinnītus*, -us = ὁ χρεμετισμός. *repagūla*, -orum = ὁ μοχλός : εἰς τοὺς ῥωμαϊκοὺς ἵπποδρόμους ἐτοποθέτουν πρὸ τῶν ἑτοίμων διὰ τὴν ἄρματοδρομίαν ἵππων ξύλον, τὸ ὅποιον ἔπιπτε δοθέντος τοῦ σημείου τῆς ἐκκινήσεως καὶ ἡρχιζεν ὁ ἀγών.

156 - 166. *Tethys* = ἡ Τηθύς, σύζυγος τοῦ Ὁκεανοῦ καὶ μήτηρ τῆς Κλυμένης· εἶχεν ἕργον νὰ ἀποσύρῃ τοὺς μοχλούς, διὰ νὰ ἐκκινήσουν οἱ ἵπποι τοῦ Ἡλίου. *postquam facta est (equis) immensi copia mundi* = ἀφ' οὗ ἐλαβον οἱ ἵπποι τὴν ἐλευθερίαν νὰ τρέχουν ἐντὸς τοῦ ἀπείρου τοῦ κόσμου. *corripio viam* = σπεύδω. *obsto* = ἀνθίσταμαι. *scindo*, ḥ. = σχίζω. *pennisque levati* = καὶ διὰ τῶν πτερύγων ὑψωθέντες. *praetereo*, ḥ. = ἀφήνω δπίσω. *Eurus* = ὁ Εὔρος, ἀνατολικὰς ἄνεμος. *pondus*, -ēris = τὸ βάρος (τοῦ ἄρματος). *careo*, ḥ. = στεροῦμαι. *labo*, ḥ. = διλισθαίνω, ταλαντεύομαι. *iustum pondus* = τὸ ἀναγκαῖον βάρος (τὸ ἔρμα, τὸ ὅποιον καθιστᾷ εὐσταθέστερον τὸ πλοῖον). *instabīlis* = ἀσταθής. *assuētus* = συνήθισμένος. *succutior*, ḥ. = ὑποσίομαι, ἀνατινάσσομαι. *inānis*, ἐπίθ. = κενός, ἄψυχος.

167 - 169. *simūlac*, ἐπίρ. = εὑθὺς ὡς. *tritum spatium* = ἡ τετραμένη, ἥτοι ἡ συνήθης τροχιὰ τοῦ Ἡλίου, ἡ ἐκλειπτική. *quadriūgi* = οἱ τέσσαρες ἵπποι τοῦ ἄρματος. *currunt*, ἡ φ. *seιρά* : nec currunt ordīne quo prius (currebant). *qua flectat* = ποῦ νὰ στρέψῃ, πρὸς ποίαν διεύθυνσιν. *Triōnes* ἢ *Septentriōnes* = οἱ ἐπτὰ παρὰ τὸν βόρειον πόλον ἀστέρες οἱ ἀποτελοῦντες τὸν ἀστερισμὸν τῆς μεγάλης "Αρκτου" ἢ "Αρματος". *vetītum aequor* = τὸ ἀπηγορευμένον πέλαγος : τοῦτο λέγεται διὰ τὸν ἀστερισμὸν τῆς "Αρκτου", διότι οὐδέποτε χάνεται ἀπὸ τὸν δρίζοντα. *tingo* ἢ *tinguo*, ḥ. = βρέχω. *glaciālis*, ἐπίθ. = παγετώδης. *fervor*, -ōris = ὁ καύσων. *novas iras* : διέτι οἱ ὅφεις κατὰ τὸ θέρος γίνονται ἀγριώτεροι. *Bōtes*, -ae = ὁ Βοῶτης : ἀστερισμὸς πλησίον τοῦ "Αρματος". *plaustrum*, -i = ἡ ἄμαξα. *tardus* = βραδύς· τοιοῦτος χαρακτηρίζεται ὁ Βοῶτης, διότι τὰ πλησίον τοῦ πόλου ἀστρα

κινοῦνται βραδύτερον, ὡς διαγράφοντα βραχύτερον περὶ τὸν πόλον κύκλον.

178 - 186. despēxit τοῦ despicio = παρατηρῶ. penitus penitusque iacentes = τὰς κειμένας κατὰ πολὺ μακρὰν αὐτοῦ. palleo, ḥ.= ώχριδ. piget me, ἀπρόσ. = στενοχωροῦμαι. et valuisse rogando = καὶ ὅτι ἐπέτυχε διὰ τῆς παρακλήσεώς του ὅ, τι ἐπεθύμει. Merops, -ōpis = ὁ Μέροψ, σύζυγος τῆς Κλυμένης, μητρὸς τοῦ Φαέθοντος. cupiens dici Meropis = ἐπιθυμῶν νὰ ὀνομάζεται υἱὸς τοῦ Μέροπος. pinus = ἡ πίτινος καὶ τὸ ἐκ τοῦ ξύλου τῆς πλοιῶν. remīsit τοῦ remitto = ἀφήνω. frenum = ὁ χαλινὸς (μεταφ. ἐνταῦθα τὸ πτυδάλιον). quam (pinum, navem). votum = ἡ εὐχὴ πρὸς τοὺς θεούς.

187 - 194. modo... interdum = ὅλοτε μέν, ὅλοτε δέ. illi fatum non est = εἰς ἔκεινον δὲν ἔτο πεπρωμένον. remittit frena = χαλαρώνει τὸν χαλινόν. novit τοῦ nosco = γνωρίζω. sparsus, παθ. μετ. = διεσκορπισμένος. miracūla = θαυμαστὰ μορφαὶ ἀστερισμῶν, τερατώδεις.

195 - 207. Est locus (in caelo). gemīnos arcus λέγει τοὺς βραχίονας τοῦ Σκορπίου ὡς δμοιάζοντας πρὸς δύο τόξα. concavo, ḥ.= κοιλαίνω. cauda, -ae = ἡ οὐρά. flexi utrimque lacerti = οἱ κεκαμένοι ἔκατέρωθεν βραχίονες (τοῦ ἀστερισμοῦ). 'Ο Φαέθων μετὰ τὸν ἀφηνιασμὸν τῶν ἵππων εὑρέθη ἀπὸ τοῦ βορρᾶ εἰς τὸν νότον. 'Ο Σκορπίος, ὁ ἀστερισμὸς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, μεταξὺ τοῦ Τοξότου καὶ τῆς Παρθένου, μὲν τὰς δύο αὐτοῦ ἀρπάγας κεκαμένας τοξειδῶς, κατεῖχε κατὰ τὸν ποιητὴν τὴν θέσιν δύο ἀστερισμῶν. Βραδύτερον ὀνομάσθησαν αἱ ἀρπάγαι του Χηλαὶ ἡ Ζυγός. Οὕτως ἐφαίνετο ὅτι ἔχετείνετο εἰς τὸ διάστημα τὸ καταλαμβανόμενον ὑπὸ τοῦ Σκορπίου καὶ τοῦ Ζυγοῦ. hunc (Scorpius). madidus, ἐπίθ. = διάβροχος. sudore nigri venēni : ὅταν τὸ ἡλιακὸν ἄρμα ἐπλησίασε τὸν Σκορπίον, ἔρεεν ἐξ ὅλου τοῦ σώματός του ὑπὸ μορφὴν ἴδεως μαῦρον δηλητήριον, ἔγεικα τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος. minor, θαμιστ. τοῦ minor = ἀπειλῶ. cuspis, -idis = ἡ αἰχμή. cuspis curvata = ἡ κεκαμένη αἰχμὴ τοῦ κέντρου τοῦ Σκορπίου. expatior = πλανῶμαι, ἀφηνιάζω. incurso= δρομαίως φέρομαι πρός τι, ἐπιπίπτω. avium, -ii = ἡ ἐρημία. modo - modo = δὲ μέν, δὲ δέ.

208 - 226. Luna = ἡ Σελήνη. inferius = χαμηλότερον. Φυσ. σειρά : Luna admiratur fraternalis equos currere inferius suis (equis). fumo, ὁ. = καπνίζω. ambustus (τοῦ ambūro) = περιφλεγής. tellus, -ūris = ἡ γῆ. fissus, μετ. τοῦ findor = σχίζομαι. rima, -ae = τὸ διχύγμα. agit rimas = παρουσιάζει διωγμάς. et sucis ademptis aret = καὶ τῆς ὑγρασίας ἀφαιρεθείσης (ἐξατμισθείσης ὑπὸ τῆς θερμότητος) ξηραίνεται. pabulum, -i = τὸ χόρτον, αἱ βοσκαί. canesco = γίνομαι πολιός, ἀσπρίζω ἡ κιτρινίζω ἀπὸ τὴν ξηρασίαν. uror = καίομαι. seges arida = τὸ ξηρὸν σπαρτόν. damnum, -i = ἡ βλάβη. Cilix-īcis = ὁ Κιλικίος Ταῦρος (τὸ ὄρος). creberrima fontibus Ide = ἡ πολυπλόνεξ Ἰδη (ἡ Τρωική). Virginēus Helīcon = ὁ παρθένος Ἐλικὸν (ὁ ἐνδιαίτημα τῶν Μουσῶν). Oeagrius Haemos = ὁ Οἰάγριος, ὁ Θρακικὸς Αἴγιος (Οἰαγρος πατήρ τοῦ Ὀρφέως). in immensum = καθ' ὑπερβολήν. geominatis ignibus = ἔνεκα τῶν διπλῶν πυρῶν. Ἡ Αἴτνα φλέγεται ἐσωτερικῶς ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ Ἡφαίστου καὶ ἔξωτερικῶς ὑπὸ τῆς θερμότητος τοῦ Ἡλίου. biceps Parnassus = ὁ δικρόνυφος Παρνασσός : Λυκώρεια (Λιάκουρα) καὶ Τάμπεια (Γεροντόβραχος) αἱ δύο κορυφαὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Eryx, -yēis = ὁ Ἔρυξ, ὄρος τῆς Σικελίας. Cynthus, -i = ὁ Κύνθος, ὄρος ἐν τῇ Δήλῳ (Κύνθιος Ἀπόλλων). Rhodope nivibus caritūra = ἡ Ἄρδανη, ἡ ὅποια ἔμελλε νὰ στερηθῇ τὰς χιόνας. Mimas, -ntis = ὁ Μίμας, ὄρος τῆς Ιωνίας. Dindymæ, -orum ἡ Dindymus = ὁ Δινδυμός, ὄρος τῆς Φρυγίας. ad sacra Cithaeron : παρὰ τὰ ίερὰ τοῦ Βάκχου, διότι ἐκεῖ ἐπεχωρίαζεν ἡ λατρεία του. prosum = ὠφελῶ. Aeriae Alpes = αἱ ὑψηλόταται Ἀλπεις.

227 - 234. fornax, -ācis = κλίβανος (φοῦρνος). candesco (ἐναρκτ. τοῦ candeo) = λευκαίνομαι, πυρακτοῦμαι. favilla, -ae = ἡ σποδός· ἐρμηνεία = καὶ οὔτε τὴν κόνιν πλέον, οὔτε τὴν διφθεῖσαν σποδὸν δύναται νὰ φέρῃ. caligo, -īnis = ἡ ἀχλύς, ἡ δύμιχλη. picēus, ἐπίθ. = μαῦρος δις πίσσα. nescit quoque eat aut ubi sit = καὶ δὲν γνωρίζει ποῦ νὰ ὑπάγῃ καὶ ποῦ εἶναι.

235 - 259. sanguine tunc... colorem = πιστεύουν ὅτι τότε συρρεύσαντος τοῦ αἵματος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος οἱ λαοὶ τῶν Αἰθιόπων ἀπέκτησαν τὸ μέλαν χρῶμα. umor, -ōris καὶ humor = τὸ ὕδωρ ἡ ὑγρασία. passis comis nymphae = λυσίκομοι νύμφαι. Dirce, -es =

Δίρκη, πηγὴ τῆς Βοιωτίας. Amymone, -es = ἡ Ἀμυμώνη : πηγὴ παρὰ τὸ Ἀργος. Pyrenis, -idis = Πειρηνίς, πηγὴ ἐν Κορίνθῳ. Ephyre = Ἐφύρα, ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Κορίνθου. nec sortita... manent = οὔτε οἱ ποταμοί, τῶν ὁποίων ἔχωριστας τὰς ὅχθας ἡ φύσις διὰ πλατείας κοίτης, μένουν ἀσφαλεῖς καὶ αὐτοί, δηλ. οἱ πολύυδροι ποταμοί, ὅχι μόνον οἱ ῥύακες καὶ αἱ πηγαὶ ἔξηράνθησαν. Teuthrantēus = ὁ Τευθράνιος (Τευθρανία ἡ ἀρχ. Φρυγία). Phegiācus Erymanthus = ὁ Φήγειος Ἐρύμανθος, ποτ. τῆς Ἀρκαδίας. Xanthus itērum arsūrus = ὁ Ξάνθος διὰ δευτέραν φορὰν ἔμελλε ν' ἀνάψῃ. Κατὰ τὸν Τρωικὸν πόλεμον ὁ Ξάνθος ὑπερεκχειλίσας θά ἔπινε τὸν Ἀχιλλέα, ἀλλ' ὁ "Ηφαιστος ἔρριψε πῦρ ἐντὸς αὐτοῦ καὶ τὸν ἔξηραν. Lycormas = Λυκόρμας, ποταμὸς τῆς Αἰτωλίας (Φειδαρης). flavus = ὁ ξανθός· τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐδίδετο εἰς τοὺς ποταμοὺς τοὺς ἔχοντας πολλὴν ἄμμον. recurvatae undae Maeandri : οὕτω λέγονται τὰ ὄδατα τοῦ ποταμοῦ Μαιάνδρου, τὰ ὁποῖα, λόγῳ τῶν πολλῶν κολπώσεων τῶν ὄχθῶν του, παλινδρομοῦν καὶ φαίνονται ὡς παιζόντα. Mygdonius Melas : ποταμὸς ἐν Λυδίᾳ. Thermōdon, -ontis = ὁ Θερμώδων, ποτ. τοῦ Πόντου, ὃπου ἔζων αἱ Ἀμαζόνες. amnis, -is = ῥεῦμα. Tagus : ποταμὸς τῆς Λυσιτανίας (νῦν Tajo). fluo, ῥ. = ῥέω. Maeoniae ripae = αἱ ὅχθαι τοῦ ἐν Μαιονίᾳ Καύστρου. Ἡ φυσικὴ σειρὰ τῶν λεξεων : et fluminēae volūctres quae celebrarant carmine Maeonias ripas, caluēre medio Caystro = καὶ τὰ ποτάμια πτηνὰ (οἱ δολιχόδειροι κύκνοι τοῦ Ομήρου), τὰ ὁποῖα εἶχον δοξάσει διὰ τοῦ φυματός των τὰς ὅχθας τῆς Μαιονίας, ἐκάτσαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Καύστρου. occūlo = κρύπτω. occuluit caput (πηγὴ) Nilus : ὑπαινίσσεται τὰς ἀγνώστους τότε πηγὰς τοῦ ποταμοῦ, αἱ ὁποῖαι μόλις τὸ 1846 ἀνεκαλύφθησαν ἐντὸς τοῦ ὕδους Ἀλ - Καμάρ. ostium = στόμιον (ἐκβολὴ ποταμοῦ). pulverulentus, ἐπίθ. = κονισαλέος. vaco, ῥ. = εῖμαι κενός· ἐνταῦθα : στεροῦμαι ὄδατος. vallis = ἡ κοιλάς. Ismarius = ὁ Ισμάριος, ὁ Θρακικὸς Ισμαρος (ὅρος Θράκης). Thybris ἢ Tiberis = ὁ Τίβερις. promissa potentia rerum = ἡ ὑπερημένη κυριαρχία τοῦ κόσμου.

260 - 271. dissilio = διαρρηγνύομαι, σχίζομαι. penētro, ῥ. = εἰσδύω. infernus = ὁ κάτω, ὁ χθόνιος. contrahītur mare = ἀποσύρεναι ἡ θάλασσα. exsisto = ἀναφαίνομαι, ἀναδύομαι. augeo = αὔξάνω, πολ-

λαπλασιάζω. ima petunt pisces = τὸν βυθὸν ζητοῦν οἱ ἵχθύες. consuētus = ὁ συνήθης. resupīnus = ὑπτιος (ἀναποδογυρισμένος). Ἡ φ. σειρά : exanimata corpora phocarum natant resupīna summo profundo. fama est... latuisse sub tepīdis antris· διατὶ οἱ θαλάσσιοι θεοὶ ζητοῦν ἀναψυχὴν καὶ δρόσον εἰς τὰ θαλάσσια ἄντρα ; torvus, ἐπίθ. = ἀγριωπός, βλοσυρός. exsēro = ἔξαγω.

272 - 303. Alma Tellus = ἡ πότνια Γῆ, σύζυγος τοῦ Οὐρανοῦ, μήτηρ τοῦ Κρόνου. condo, ὁ. = ἀποκρύπτω. viscera = τὰ σπλάγχνα, ὁ μυχός. opācus = σκοτεινός. paulum subsēdit = ὑπεγώρησεν ὀλίγον (ἡλλαξε δηλ. Θέσιν ἐν τῷ διαστήματι). infra, ἐπίρ. μὲν συγκρ. σημασίαν = γαμηλότερον. cesso (θαμιστ. τοῦ cedo) = ὀκνῶ, μέλλω. hoc, δηλ. ἡ καταστροφή μου. si merui = ἔὰν εἴμαι ἀξία νὰ πάθω. liceat (mihi) periturae = προκειμένου νὰ καταστραφῶ. clademque auctōre levare = καὶ ν' ἀνακουφίσω τὴν λύπην μου διὰ τὴν καταστροφήν μου, σκεπτομένη ποῖος εἶναι ὁ αἰτιος αὐτῆς. vix fauces in haec verba ipsa resolvo = μόλις ἀνοίγω τὸ στόμα, διὰ νὰ εἴπω αὐτοὺς τοὺς λόγους. tostus (τοῦ torreo) = φρύγω. officium = ὑπηρεσία. aduncus, ἐπίθ. = γαμψός. rastrum, i = ἡ δίκελλα. exerceor, ὁ. = καταπονοῦμαι. mitis, ἐπίθ. = ὁριμος. tus, -uris = θυμίαμα. ministro, ὁ = χορηγῶ. fac me meruisse exitium = ἔστω ὅτι ἐγὼ εἴμαι ἀξία διέθρου. cur illi tradīta sorte aequōra ? = διατὶ τὰ παραδοθέντα διὰ κλήρου εἰς ἐκεῖνον (τὸν Ποσειδῶνα) πελάγη; Κατὰ τὴν γενομένην διὰ κλήρου διανομὴν τοῦ κόσμου ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἔλαχον εἰς τὸν Δία, ἡ θάλασσα εἰς τὸν Ποσειδῶνα καὶ ὁ "Ἄδης εἰς τὸν Πλούτωνα. vitio, ὁ. = καταστρέψω. summae rerum = ἡ οἰκουμένη. ulterius = περαιτέρω, περισσότερον χρόνον. manes = αἱ ψυχαὶ τῶν νεκρῶν. Χθόνιαι θεότητες ἀγρυπνοῦσαι ἐπὶ τῶν τάφων ἢ αὐτοὶ οἱ θεοὶ τοῦ "Ἄδου.

304 - 318. vibro = κραδαίνω, πάλλω. imber, -bris = ὅμβρος, ύετός. libro = πάλλω, σείω. dextra ab aure : διότι εἰς τὸ ὕψος τοῦ δεξιοῦ ὥτος, ὡς οἱ ἀκοντισταί, ἔπαλλε τὸν κεραυνόν, διὰ νὰ τὸν ἔξακοντίσῃ. aurīga = ὁ ἡνίοχος. parīterque animāque rotisque expūlit. Ἡ πλήρης ἔκφρασις θὰ ἔτο : vita privavit et rotis (curru) deiēcit. compesco, ὁ. = συγκρατῶ, περιορίζω. consternor = πτοοῦμαι. in con-

traria = κατὰ διαφόρους διευθύνσεις. revulsus τοῦ ῥ. revello = ἀποσπῶ. lacer, -ra, rum = ἡκρωτηριασμένος, συντετριμένος. vestigia = τὰ λείψανα, τὰ συντρίμματα.

319 - 332. populo, ῥ. = ἀφανίζω. tractus, -us = ἔλξις, τροχιά. longoque per aëra tractu fertur, δηλ. ὁ Φαέθων κατὰ τὴν πτῶσίν του διαγράφει ἐν τῷ ἀέρι μακρὰν πυρίνην αὔλακα. diverso orbe = εἰς μακρὰν (τῆς πατρίδος τοῦ Φαέθοντος) κείμενον μέρος τῆς γῆς. Eridanus = ὁ Ἡριδανός, ἐλληνικὸν ὄνομα τοῦ ποταμοῦ Πάδου ἢ Πήνου. abluo, ῥ. = νίπτω, λούω. Naïdes = αἱ Ναιάδες, νύμφαι ποταμῶν καὶ πηγῶν. trifidus, ἐπίθ. = τρισχιδής, φλόξ μὲ τρεῖς γλώσσας. carmen = ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα. saxum = ἡ ἐπιτάφιος πλάξ. quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis, δηλαδὴ : καὶ ἀν ὁ Φαέθων δὲν ἤδυνήθη (ἐξ ἀπειρίας) νὰ συγκρατήσῃ καὶ κυβερνήσῃ τὸ ἄρμα, ἀπέθανεν ἀφ' οὗ μεγάλα ἐτόλμησε (ἐπεσεν ἐνδόξως). nam : αἰτιολογεῖ τὴν εὐλογὸν ἀπορίαν, διατί ὁ "Ηλιος δὲν ἐφρόντισε διὰ τὴν κηδείαν τοῦ υἱοῦ του. Ἡ φυσ. σειρά : nam pater miserabilis aegro luctu obductos vultus condidērat. aegro luctu obductos vultus = τὸ ὑπὸ βαρέος πένθους καλυφθὲν πρόσωπον. si modo = ἐὰν βεβαίως. isse τοῦ ῥ. eo = περιέρχομαι. usus = ὡφέλεια (διότι ἡ λάμψις τῆς πυρκαϊᾶς ἀντικατέστησε τὸ ἡλιακὸν φῶς).

333 - 339. lugubris, ἐπίθ. = πολυπενθής, lanio, ῥ. = σπαράττω. sinus = ὁ κόλπος, τὸ στῆθος. percenseo, ῥ. = ἐξετάζω, περιέρχομαι. mox, ἐπίρ. = μετὰ ταῦτα. peregrinus = ξένος. incubuitque loco = ἐπεσεν ἐπάνω εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὁ τάφος τοῦ υἱοῦ της. foveo, ῥ. = θερμαίνω.

340 - 355. Heliades : ἀδελφαὶ τοῦ Φαέθοντος, κόραι τοῦ Ἡλίου. inānis = μάταιος, ἀνωφελής. palma = παλάμη, χείρ. querela = οἰμωγή, θρῆνος. adsternor = προσπίπτω, κυλίομαι. luna quater iunctis cornibus implērat orbem, δηλαδὴ : ἡ σελήνη εἰς ἔνδειξιν πένθους ἐκρύβη ἐπὶ τέσσαρας μῆνας. plangor = ὁ κοπετός. e quis ἀντὶ quibus. Lampetie = ἡ Λαμπετίς. derigesco, ῥ. = ἀπολιθοῦμαι. radix, -īcis = ῥίζα, πούς. subiōto radice retenta est = οἱ πόδες τῆς αἰφνιδίως ἡμποδίσθησαν. tertia (filia Solis), ὧνομάζετο Αἴγλη. avello, ῥ. = ἀπο-

τίλλω, ἀποσπῶ. frons, -ndis = κλάδος δένδρου. stipes, -ītis = κορμὸς δένδρου. crus, -uris = ἡ κνήμη, σκέλος. inguen, -īnis = ὁ βουβών, ἡ ἐφηβικὴ χώρα τοῦ σώματος. cortex, -īcis = φλοιός. gradus, -us = βῆμα, πούς. ambio = περιβάλλω. tantum ora = μόνον τὰ πρόσωπα.

356 - 365. impētus = ἡ ψυχικὴ ὁρμή, τὸ ἔνστικτον. nisi quo trahat illam (Clymēnen) impetus = παρὰ ὅπου ἥθελε σύρει ἐκείνην ἡ ἀλόγιστος ὁρμὴ τῆς ψυχῆς, τὸ ἔνστικτον. oscūla iungo = ἀσπάζομαι. hue et illuc = ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. truncus = ὁ κορμός. inde = ἐκεῖθεν, ἀπὸ τὰ σημεῖα, ἐξ ᾧ ἀπεσπάντο οἱ κλάδοι. gutta = ἡ σταγῶν. parce, precor mater = μή, σὲ ἵκετεύω, μητέρα. saucius = ὁ τραυματισθείς. vale = ἔρρωσο, χαῖρε. cortex in verba novissima venit = ἥλθε νὰ διακόψῃ τοὺς τελευταίους λόγους ὁ φλοιός (ἀπλωθεὶς μέχρι τοῦ στόματος). electrum = τὸ ἥλεκτρον. stillata electra de ramis novis rigescunt sole = τὸ ἀποστάζον ἐκ τῶν νέων κλάδων ἥλεκτρον πήγνυται διὰ τοῦ ἥλιου. 'Ο ποιητὴς δὲν ἀναφέρει ἐνταῦθα εἰς ποῖα δένδρα μετεμορφώθησαν. 'Αλλαχοῦ ὅμως (Ποντιακά, I. 2. στίχ. 33) λέγει ὅτι ἔγιναν λεῦκαι. gesto, ῥ. = φορῶ. nurus = ἡ νύμφη, γυνή. et mittit (electra) gestanda nuribus Latīnis : διότι αἱ γυναῖκες ἐν 'Ρώμῃ ἐφόρουν βραχιόλια ἐκ σφαιριδίων ἥλεκτρου.

Γ.' ΝΙΟΒΗ

(Βιβλ. VI, στ. 146-212)

146 - 164. fremo = βρέμω, ἀντηγῶ. rumor = ἡ φήμη. rumor facti, ἐννοεῖ τὴν διάδοσιν περὶ τῆς τιμωρίας τῆς ἀσεβοῦς 'Αράχγης ὑπὸ τῆς 'Αθηνᾶς. Niōbe = ἡ Νιόβη, θυγάτηρ τοῦ Ταντάλου, βασιλέως τῆς Φρυγίας, σύζυγος τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν 'Αμφίονος. thalāmus = ὁ θέλαμος, γάμος. illam, δηλ. τὴν 'Αράχγην. Maeonia = ἡ Μαιονία ἡ Λυδία. Sipylum : δρός εἰς τὰ σύνορα Λυδίας καὶ Φρυγίας. populāris = πατριώτης, συμπολίτης. Arachne, -es = ἡ 'Αράχη, νεᾶνις ἐκ Λυδίας, θυγάτηρ τοῦ Κολοφωνίου 'Ιδμονος, δρφανὴ μητρός, ὄνομαστὴ διὰ τὴν ὑφαντικὴν τέχνην τῆς ἐπαρθεῖσα διὰ τὴν φήμην τῆς, προεκάλεσεν εἰς ἀγῶνα ὑφαντικῆς καὶ αὐτὴν τὴν 'Αθηνᾶν, ἡτις τὴν μετεμόρφωσε πρὸς τιμωρίαν τῆς εἰς τὸ γνωστὸν φερώνυμον ἔντομον. caelestis = ὁ οὐράνιος (θεός). minōra verba = λόγοι διλγώτερον ὑπερήφανοι. multa da-

bant animos = πολλὰ ἔδιδον ἀφορμὰς (εἰς τὴν Νιόβην) πρὸς ἀλαζονεῖαν (εἶχε πολλοὺς λόγους νὰ κομπορρημονῇ). coniūgis artes : ὁ σύζυγος τῆς Νιόβης Ἀμφίων, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀντιόπης, ἡτο δεξιώτατος εἰς τὴν λύραν. Οἱ λίθοι κατακηλούμενοι ἐκ τῆς ἀρμονίας τῆς λύρας του ἐκινοῦντο μόνοι των καὶ ἐκτίζοντο, διὸ νὰ κτισθῇ ἡ πόλις τῶν Θηβῶν (ὑπαινιγμὸς πρὸς τὴν ἔξευγενιστικὴν ἐπίδρασιν τῆς μουσικῆς ἐπὶ τῆς ψυχῆς). quamvis=ἀν καί. progenies=τὰ τέκνα, οἱ ἀπόγονοι : ἡ Νιόβη εἶχεν 7 υἱοὺς καὶ 7 θυγατέρας. si non sibi visa fuisse (esse felicissima matrum)
sata Tiresia = ἡ ἐκ τοῦ Τειρεσίου γεννηθεῖσα. Tiresias : ὁ περίφημος ἐκ τοῦ Όμήρου καὶ τῶν τραγικῶν τυφλὸς μάντις Τειρεσίας. Manto = ἡ Μαντώ, ἡ Θυγάτηρ τοῦ Τειρεσίου, μάντις ἐν Θήβαις. praescius = ὁ προγιγνώσκων, ὁ ἔχων μαντικὴν δύναμιν. divino concita motu : ἡ Μαντώ, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ μάντεις, ἐπροφήτευε κινουμένη ὑπὸ θείας δυνάμεως. vaticinor, ῥ. = προφητεύω. Ismēnis, -idis = ἡ Ἰσμηνίς, ἡ Θηβαία, ἐκ τοῦ ποταμοῦ τῶν Θηβῶν Ἰσμηνοῦ, τοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Latonigenus = ὁ Λητογενής, τὸ τέκνον τῆς Λητοῦς. tus, -uris = λιβανωτός, θυμίαμα. innecto, ῥ. = πλέκω, στεφανώνω. Latōna = ἡ Λητώ, προσωποποίητη τῆς νυκτός, ἀπέκτησεν ἐκ τοῦ Διὸς (οὐρανοῦ) δύο τέκνα : τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Ἀρτεμιν ("Ηλιος, Σελήνη"). parētetur = δημόκουσαν αἱ Θηβαῖαι (τοῦ ῥ. pareo) εἰς τὴν συμβουλὴν τῆς Μαντοῦς. tempōra, -um, πληθ. = κρόταφοι. celeberrima = περιστοιχιζομένη ἀπὸ πολλὰς ἀκολούθους.

165 - 173. Vestibus Phrygiis : διότι ἡσαν περίφημα τὰ κεντητὰ ὑφάσματα τῆς Φρυγίας. intextus = ἐνυφασμένος. et formosa quantum ira sinit = καὶ ὥραία ὅσον ἡ ὀργὴ ἐπιτρέπει (διότι ὅντως ἡ ὀργὴ παραμορφώνει καὶ τὸ ὥραιον πρόσωπον). decōrus = εὐπρεπής, ὥραιος. immitto capillos = ἀφήνω τὴν κόμην ἐλευθέραν νὰ κυματίζῃ. alta = μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψηλά, γαυριῶσα. audītos caelestes = τοὺς διὰ τῆς ἀκοῆς μόνον γνωστοὺς θεούς. visis, ἀφαιρ. συγκρ. λόγῳ τοῦ praeponō = προτιμῶ. visi caelestes : ἡσαν ἡ Νιόβη καὶ ὁ σύζυγός της. color, ῥ. = λατρεύομαι. auctor, -ōris = γενάρχης, πατήρ. cui licuit soli superorum tangere mensas : ὁ Τάνταλος μόνον εἶχε τὴν τιμὴν νὰ συμφάγῃ μετὰ τῶν Ὁλυμπίων θεῶν. Ἀποδίδων τὰ ἵσα ἐκάλεσεν αὐτοὺς εἰς γεῦμα ἐν Σιπύλῳ καὶ παρέθεσε, διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν θεό-

τητά των, τὸ κρέας του υἱοῦ του Πέλοπος. Ἡ Δημήτηρ ἔφαγε τὸν ἕνα δύμον· ὁ Ζεὺς ἀγανακτήσας ἔρριψεν αὐτὸν εἰς τὸν "Ἄδην" (μαρτύριον τοῦ Ταντάλου), ἔδωκε ζωὴν εἰς τὸν Πέλοπα καὶ τὸν ἐλλείποντα δύμον αὐτοῦ ἀντικατέστησε δι' ἐλεφαντίνου δόστοῦ.

174 - 184. Pleiades, -um = αἱ Πλειάδες, ἑπτὰ ἀδελφαί, θυγατέρες τοῦ "Ατλαντος, μεταμορφωθεῖσαι εἰς τὸν γνωστὸν ἀστερισμὸν ἐξ ἑπτὰ ἀστέρων (κ. πούλια). genetrix = ἡ γενέτειρα, ἡ μήτηρ ἡ Ταῦγέτη, μία τῶν Πλειάδων, ἥτο ἡ μήτηρ τῆς Νιόβης. Atlas, -ntis = ὁ Ἀτλας, υἱὸς τοῦ Ἰαπετοῦ καὶ τῆς Κλυμένης, ἡναγκασμένος νὰ κρατῇ διὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν χειρῶν τὸν οὐρανόν. Ἄρνηθεὶς νὰ φιλοξενήσῃ τὸν Περσέα, μετεμορφώθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ φερώνυμον δρος, τὸ ὄποιον ἐπίστευον ὅτι βαστάζει τὸν οὐρανόν. aetherius axis = ὁ οὐρανίος ἔξων, ὅστις ἥτο εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου νοητὴ γραμμὴ ἐκ τῆς προεκτάσεως τοῦ γηίνου ἀξονος ἥγγιζε τὸν οὐρανόν. regia Cadmi = τὸ βασίλειον (ἡ πόλις) τοῦ Κάδμου. Cadmus = ὁ Κάδμος, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Φοινίκης Ἀγρήνορος, ἰδρυτὴς τῶν Θηβῶν (Καδμεία). Ἡ φ. σειρά τῶν λέξεων: regia Cadmi sub me domīna est. fides, -ium (πληθ.) = ἡ χορδὴ, ἡ λύρα. commissa moenia = τὰ συνενωθέντα (τελειωθέντα) τείχη. lumen, lumīnis = τὸ φῶς, οἱ ὀφθαλμοί. accēdo, ἥ. (γ') = προστίθημι. huec, ἐπίρ. = ἐνταῦθα. adīce προστ. τοῦ adicio = προστίθημι. mox, ἐπίρ. = μετ' ὀλίγον.

185 - 194. satam nescio quoque Coeo = τὴν γεννηθεῖσαν δὲν γνωρίζω ἀπὸ κάποιον Κοῖον, κ. «ποὺ δὲν γνωρίζω ἀπὸ ποῦ βαστᾷ ἡ σκούφια τῆς». exiguus, ἐπίθ. = μικρός. paritūrae, μετ. μέλ. τοῦ pario, pep̄eri, -rtum (γ') = γεννῶ. exsul, -ullis = φυγάς, ἔξοριστος ἡ "Ἡρα ζηλοτυποῦσα ἡνάγκασε τὴν Γῆν νὰ ὀρκισθῇ, ὅτι δὲν θὰ δώσῃ εἰς τὴν Λητώ τόπον, διὰ νὰ γεννήσῃ. Ἀλλὰ ἡ νῆσος Δῆλος, ἡ ὄποια μέχρι τότε ἐκρύπτετο ὑπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ἐπλανᾶτο, ἐπειδὴ δὲν ἐκωλύετο ὑπὸ τοῦ ὄρκου τῆς Γῆς, ἀνεδύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ μονίμως σταθεῖσα ὅπου εὑρίσκεται σήμερον, ἐδέχθη τὴν πλανωμένην Λητώ. donec = ἔως ὅτου. miserāta, παθ. μετγ. τοῦ miseror (α') = οἰκτίρω. Ἡ πλήρ. πρότασις κατὰ φυσ. σειράν: donec Delos Latonam miserata, dixit (illi) · (tu) o Latona, hospīta erras in terris, et ego (similiter) in undis (erro). haec est septīma

pars nostri uteri = αὐτὰ (τὰ δύο τέκνα της) εἶναι τὸ ἔβδομον μέρος τῶν τέκνων μου.

195 - 200. maior sum quam cui possit = (quam ut mihi possit) Fortuna noeūre : βαρεῖα βλασφημία κατὰ τῆς θεᾶς Τύχης. multaque ut eripiat = ἀς μοῦ ἀρπάσῃ πολλὰ (ἀς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Τύχη μοῦ παίρνει πολλὰ παιδιά). excessere..., bona : ἡ εὐτυχία τῆς Νιόβης εἶναι τόση, κατὰ τὴν γνώμην της, ὡστε τὴν θεωρεῖ ἐν τῇ ἀλαζονείᾳ της ἐκτὸς παντὸς κινδύνου. fingo, ῥ. (γ') = πλάττω, φαντάζομαι. 'Η φυσ. σειρά : fingīt̄ posse demi (τοῦ demo = ἀφαιρῶ) aliquid huic populo natorum tamen spoliata non redīgar ad numerum duorum. spolio, ῥ. (α') = συλῶ, ἀπογυμνῶ. redigor, ῥ. = καταντῶ, ἔλαττοῦμαι. turba = ὅχλος, πλήθυς (ἐνταῦθα εἰρωνικῶς). disto, -are = ἀπέχω, διαφέρω. orbus, ἐπίθ. = ἀτεκνος.

201 - 209. ite = ἀπέλθετε. satis, prop̄ere ite, sacri est = ἀρκετὴ εἶναι ἡ θυσία. prop̄ere = ταχέως. infectus, ἐπίθ. = ἀτελής, ἡμιτελής. venēror, ῥ. (α') = ἴκετεύω. indignor, ῥ. (α') = ἀγανακτῶ. Cynthus = ὁ Κύνθος, ὄρος τῆς Δήλου, παρὰ τὸ ὄποιον ἡ Λητώ ἐγέννησε τὰ τέκνα της. proles, θηλ. = ἀπόγονος. vobis animosa creatis = ὑπερήφανος, μεγαλόφρων, διότι σᾶς ἐγέννησα. cessura nulli dearum, nisi Junōni = δὲν εἴμαι διατεθειμένη νὰ ὑποχωρήσω εἰς οὐδεμίαν ἄλλην θεάν, πλὴν τῆς "Ηρας. dubitōr = dubitat̄r de me = ὑπάρχει ἀμφιβολία περὶ ἐμοῦ. an = si. cultus, ἐπίθ. = σεπτός, ἐστολισμένος. cultis aris arceor = ἐκδιώκομαι ἐκ τῶν σεπτῶν βωμῶν μου.

210 - 214. dolor = αἰτία θλίψεως. dirus, ἐπίθ. = δεινός, φοβερός. dirum factum : εἶναι ἡ ὑπὸ τῆς Νιόβης ἀποπομπὴ τῶν Θηβαίων γυναικῶν ἐκ τοῦ βωμοῦ τῆς Λητοῦ. convicium, -ii = ἡ βλασφημία, ὁ ψόγος. postprōno ῥ. (γ') = θέτω εἰς κατωτέρων μοῦρων, θεωρῶ ἀξιοτέρας τιμῆς. rec̄ido - c̄idi - casum, ῥ. (γ') = πίπτω ὀπίσω, μεταπίπτω. et me orbam dixit, quod in ipsam rec̄dat = καὶ ἐμὲ ἀτεκνον εἶπε, πρᾶγμα τὸ ὄποιον εὔχομαι νὰ συμβῇ εἰς αὐτὴν (ἐπάνω της ἡ κατάρα που εἶπε γιὰ μένα). exhibeo, ῥ. (β') = παρέχω, ἐπιδεικνύω. lingua paterna = lingua Tantali : ὁ Τάνταλος ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ μυστικὰ τῶν θεῶν, τὰ ὄποια ἔκλεψεν, ὅτε συνέφαγε μετ' αὐτῶν.

215 - 229. desine : προστ. τοῦ ῥ. desīno = παύομαι, querela = ἡ μεμψιμοιρία. mora = ἀναβολή, βραδύτης. Phoebe = Φοίβη, ἡ Ἀρτεμις. tecti nubibus = κεκαλυμμένοι νεφέλαις. planus, ἐπίθ. = ὅμαλός. prope moenia (Thebarum). patens, -ntis (τοῦ pateo) = ἀναπεπταμένος, ἀνοικτός. assiduus, ἐπίθ. = ἐπίμονος. ungūla, -ae = δύναζ, δύλη ἵππου. molio, ῥ. (δ') = καθιστῶ μαλακόν. glaeba, -ae = βῶλος (χώματος). rubeo, ῥ. (β') = εἰμαι ἐρυθρός. sucus, -i = χυμός. terga premunt rubentia Tyrio suco : διότι ἐπὶ τῆς ῥάχεως τῶν ἵππων ἡσαν πορφυρᾶ ὑποσάγματα. graves auro habēnae = βαρεῖαι ἐκ χρυσοῦ ἡνίαι (χρυσόνωτοι). Ismēnus = Ἰσμηνός, πρωτότοκος υἱὸς τῆς Νιόβης. sarcina, -ae = τὸ φορτίον. Ἡ φυσ. σ. : qui fuerat quondam prima sarcina suae matri : διότι ἡτο πρωτότοκος. certus orbis = ἡ σταθερὰ περιφερικὴ γραμμή, τὴν ὅποιαν πρέπει ν' ἀκολουθῇ ὁ ἀμαξηλάτης. spumans, -ntis (spumo) = ὁ ἀφρίζων. Hei mihi ! ἐπιφ. οἴμοι. armus, -i = ἡ ὀμοπλάτη. paulātim, ἐπίρ. = ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἡρέμα. defluo, ῥ. (γ') = καταρρέω, καταπίπτω. a dextro armo (equi).

230 - 238. per ināne = διὰ μέσου τοῦ κενοῦ ἀέρος. frena do = χαλαρώνω τοὺς χαλινοὺς (διὰ νὰ καλπάσῃ ὁ ἵππος). Sipylus = Σιπύλος, ἄλλος υἱὸς τῆς Νιόβης. praescius (prae-scio) = προγνωστικός. carbasa-orum = ἴστια πλοίου. rector (navis) = ὁ κυβερνήτης. evitabilis = ὁ δυνάμενος ν' ἀποφευχθῇ. tremens (sagitta) haesit summa cervīce. exstabat = ἔξειγε. guttur, -ūris = ὁ λαιμός. ille (Sipylus). pronus = προκύπτων, πρηνής. crux, -uris = κνήμη, σκέλος. admissa, τοῦ admittor = ἀφήνομαι ἐλεύθερος (ἐπὶ ἵππου : καλπάζω). iuba, -ae = ἡ χαίτη. foedo, ῥ. (α') = μολύνω, μιαίνω.

239 - 247. Phaed̄imus, Φαίδιμος, Ζος υἱὸς τῆς Νιόβης. heres, -ēdis = ὁ κληρονόμος. avītus, ἐπίθ. = ὁ ἀνήκων εἰς τὸν πάππον. Tantalus, 4ος υἱὸς τῆς Νιόβης. solītus labor = ὁ εἰθισμένος κόπος (ἵππασία). opus iuvenāle = νεανικὸν ἔργον (ἀγῶν πάλης). nitīdae palaestrae ἀντὶ nitida corpora : διότι οἱ παλαισταὶ ἔτριβον τὸ σῶμα μὲ ἔλαιον καὶ ἐφαινετῷ στιλπνόν. contulerant (τοῦ confero) = εἶχον προσεγγίσει (τὰ στήθη). artus, ἐπίθ. = σφιγκτός. nexus, -us = πλοκὴ ἐν τῇ πάλῃ. cum tento nervo = ὅτε ἐκ τῆς τεταμένης νευρᾶς τοῦ τόξου. concita sagitta = βέλος ῥιφθέν, δρμητικόν. incurvatus (τοῦ ῥ. incurvo) = ὁ καμφθείς.

suprēma lumina versarunt = τοὺς ὀφθαλμούς (τὰ βλέμματα) διὰ τελευταίαν φορὰν ἔστρεψαν. exhalo animam = ἐκπνέω.

248 - 266. Alphēnor = Ἀλφήνωρ, 5ος υἱὸς τῆς Νιόβης. plango, ἄ. (γ') = πλήρω. complexus, -us = περίπτυξις, ἐναγκαλισμός. allēvo (ab-levo) = ἀνακουφίζω, αἴρω. Delius = ὁ Δήλιος (Ἀπόλλων). prae-cordia, -orum = τὰ σπλάγχνα. fafīter, -ra, -rum, ἐπίθ. (fatum fero) = θανατηφόρος. erūta, μτχ. τοῦ eruo (γ') = ἐξορύσσω, ἀποσπῶ. hamus, -i = τὸ ἄγκιστρον· ἐνταῦθα οἱ ἄγκιστροι εἰδεῖς ὅγκοι τῆς αἰγαλῆς τοῦ βέλους, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀποσπάσει μέρος τοῦ πνεύμονος. non σύνδεσον πρὸς τὸ simplex. intonsus, -i = ἀκαρπος τὴν κόμην (ἀκερσεκόμης), χαρακτηριστικὸν τῶν νέων. Damasichton = Δαμασίγθων, ὁ 6ος υἱὸς τῆς Νιόβης. afficio, ἄ. (γ') = προξενῶ κακόν. ictus erat = ἐπλήγη. nervōsus poples = ἡ νευρώδης ἵγνυα. internodium = μεσογονάτιον, τὸ μεταξὺ δύο ἀρμῶν μέρος τοῦ σώματος. exitiabīlis, ἐπίθ. = ὀλέθριος. sagitta pennis tenus = βέλος μέχρι τῶν πτερῶν (ἄτινα ἤσαν εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ βέλους). emīco, -ui, ἄ. (α') = ἀναπηδῶ, λάμπω. prosilio, ἄ. (δ') = ἀναπηδῶ. terēbro, ἄ. (α') = διατρυπῶ. Ilionēus = Ἰλιονέυς, ὁ 7ος υἱὸς τῆς Νιόβης. sustulerat (τοῦ tollo) = αἴρω. non prefectura precando = ἀναπέμπων ἴκεσίας, αἱ ὅποιαι δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὠφελήσουν. dique... omnes. Ἡ φυσικὴ σειρά : et dixerat : O di communiter omnes (sed solos Apollinem et Dianam) esse rogan-dos. motus erat Arcitēnens = εἶχε συγκινηθῆ ὁ τοξότης (Ἀπόλλων). revocabīlis, ἐπίθ. = ὁ δυνάμενος ν' ἀναληγθῆ. certum facio καὶ παρὰ πεζοῖς certiorem facio = πληροφορῶ.

267 - 270. subīta ruīna = ἡ αἰφνιδία συμφορά. potuisse ὑποκ. τὸ νοούμενον superos. hoc ἔξαρταται ἐκ τοῦ potuisse καὶ τοῦ ausi essent. nam, αἰτιολογεῖ διατί δὲν ἐπληροφορήθη τὴν οἰκογενειακὴν συμφορὰν καὶ ὁ σύζυγος τῆς Νιόβης Ἀμφίων.

371 - 279. ferro per pectus adacto = διὰ τοῦ (σιδηροῦ) ξίφους διατρυπήσας τὸ στῆθος (αὐτοκτονήσας). disto, -are = ἀπέχω, διαφέρω. modo = πρὸ διλίγου. resupīna tulerat gressus = μὲ τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην πρὸς τὰ ὅπισω (κορδωμένην) ἀπὸ ὑπερηφάνειαν. ἀλλαχοῦ ἔχαρακτηρίσθη alta. invidiōsa suis = κινοῦσα τὸν φθόνον καὶ τῶν

συγγενῶν της ἀκόμη. at nunc miseranda vel hosti = καὶ τώρα ἀξιολύπητος καὶ ἀπὸ τὸν ἐχθρόν της ἀκόμη. dispenso oscula = σκορπίζω φιλήματα. a quibus, δηλ. ἀπὸ τῶν πτωμάτων. livens, - ntis (τοῦ liveo) = ὡχρός, πελιδνός.

280 - 288. pascere προστ. τοῦ pascor = (χόρτασε), εὐχαριστήθητι. satia προστ. satio = κορέννυμαι, χορταίνω. cor, -rdis = ἡ καρδία. effēror, ḥ. = ἐκφέρομαι (ἐκφορὰ) ἐπὶ κηδείας. exsulto, ḥ. = συιρτῶ. plura supersunt = περισσότερα (τέκνα) ἀπομένουν. praeter Niōben unam = πλὴν μόνον τῆς Νιόβης. ater, -tra, -trum, ἐπίθ. = μέλας. torus, -i = φέρετρον.

289 - 296. demisso crine = λυσίκομαι. imposito· ἡ φυσ. σειρά : imposito ore fratri moribunda. relanguit, τοῦ relanguesco = ἀποκάμω, λιποθυμῶ. solor, ḥ. = παρηγορῶ. duplicata est = ἐδιπλώθη. caecum vulnus = τραῦμα προελθὸν ἐξ ἀγνώστου χειρός. collābor, ḥ. = καταπίπτω (κ. σωριάζομαι). immorior. ḥ. = ἀποθνήσκω μετὰ τινος ἄλλου.

297 - 312. trepido, ḥ. = τρέμω. sexque datis leto = καὶ μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἔξ. letum, -i = ὁ θάνατος. pro qua rogat, occidit = ἐκείνη, διὰ τὴν ὁποίαν ἵκετεύει, πίπτει. exan̄mis, ἐπίθ. = ἄψυχος, νεκρός. deriguit, τοῦ ḥ. derigesco = παγώνω (ἐκ θλιψεως). gena, -ae = ἡ παρειά. palātum, -i = ὁ οὐρανίσκος. congēlo ḥ. (α') = πήγνυμαι, σκληροῦμαι. vena, -ae = ἡ φλέψ. flet τοῦ fleo = κλαίω. turbo, -īnis = δίνη. cacūmen, -īnis = ἡ κορυφή. liquor, ḥ. = τήκομαι, λειώνω. mano = στάζω.

'Ἐπὶ τοῦ Σιπύλου ὅρους βράχος παρουσιάζει τὴν μορφὴν γυναικὸς κλαιούσης· εῖναι, ὡς λέγουν, ἡ ἀπολυθεῖσα Νιόβη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A'. ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΛΟΓΟΙ

1. Εἰσαγωγὴ	Σελ.	5
2. Κείμενον		
α. 'Ο Γ' κατὰ Κατιλίνα	»	11
β. 'Ο ὑπὲρ Ἀρχίου τοῦ ποιητοῦ.....	»	22
3. Ἐρμηνευτικὰ σημειώσεις		
α. Εἰς τὸν Γ' κατὰ Κατιλίνα	»	33
β. Εἰς τὸν ὑπὲρ Ἀρχίου τοῦ ποιητοῦ.....	»	46

B'. ΟΒΙΔΙΟΥ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ

1. Εἰσαγωγὴ	»	73
2. Κείμενον		
α. Προοίμιον	»	77
β. Φαέθων	»	77
γ. Νιόβη	»	88
3. Ἐρμηνευτικὰ σημειώσεις		
α. Εἰς Προοίμιον	»	93
β. Εἰς Φαέθοντα	»	93
γ. Εἰς Νιόβην.....	»	107

² Επιμελητὴς ἐκδόσεως N. E. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ (ἀπ. Δ. Σ. ΟΕΣΒ 1811/20.6.59)

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνήσιότητος αὐτῶν.

Ἀντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψύτυπον.
Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώχεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἔφθιρου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 ('Εφ. Κυβ. 1946, Α 108).

024000018222

ΕΚΔΟΣΙΣ Θ' / Ζ', 1959 (VII) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 10.000 - ΣΥΜΒΑΣΙΣ 962/25-6-59

'Εκτύπωσις - Βιβλιοδεσία Κουνοποαξία - Π. ΓΑΡΜΠΗ - Γ. ΜΑΝΟΥ'

1500/96

anno - deleo

Yn. 2m
2t

7n. 2m

lego - audio

7n. 2m
Hr. 2s
2m

Yn. 2s